

‘Ons Genoegen’

**Archeologische Opgraving
Elandsstraat 101, Amsterdam (2010)**

AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten) 67, 2012

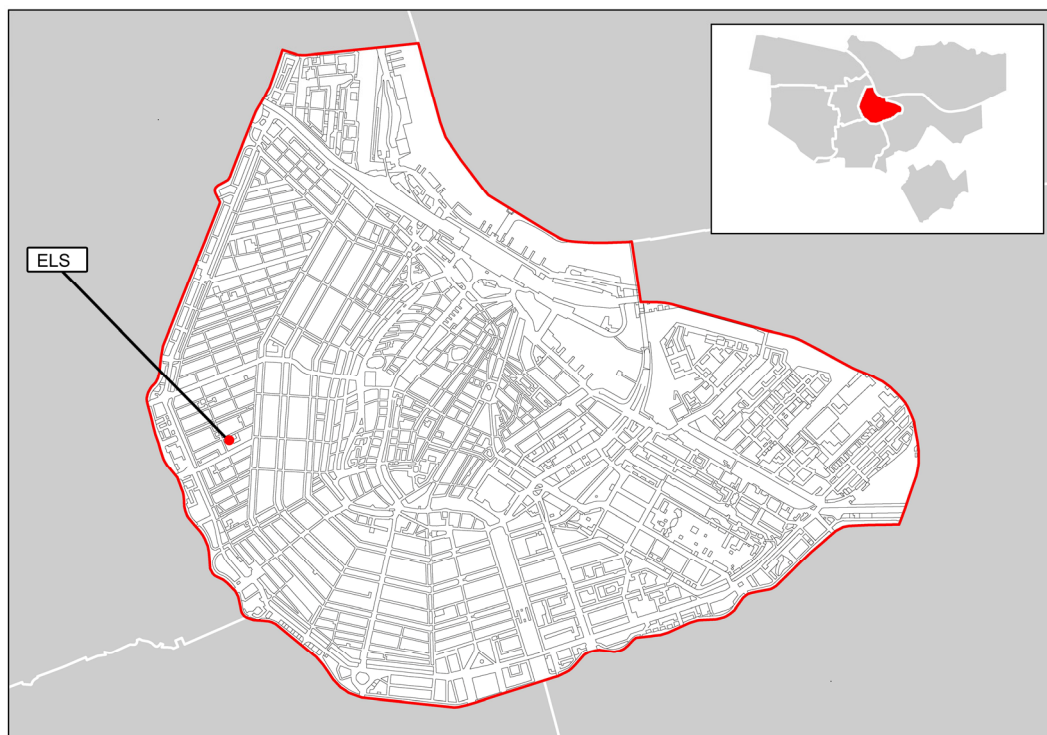
Jerzy Gawronski, Ranjith Jayasena, Jørgen Veerkamp

Inhoud

Basisgegevens	4
1 Inleiding	5
2 Achtergronden en vraagstellingen	6
2.1 Achtergronden	6
2.1.1 Elandsstraat, Vetermakers- en Dolfijnengang: de topografie	7
2.1.2 De bewoners van de Elandstraat	11
2.1.3 Archeologisch onderzoek in de Jordaan	13
2.2 Vraagstellingen en methodiek	14
3 Sporen en structuren	16
3.1 Sporen en structuren	16
3.1.1 Ondergrond 1575-1625	16
3.1.2 Bebouwing 1600-1700	17
3.1.3 Bebouwing 1700-1800	26
3.1.4 Bebouwing 1800-1929	30
4 Vondsten	32
4.1 Ton S 117 (1600-1650)	32
4.2 Kelder S 75 (1700-1750)	32
4.3 Beerputten	33
4.3.1 Beerput 1 S 75 (1750-1800)	33
4.3.2 Beerput 2 S 127 (1650-1700)	35
4.3.3 Beerput 3 S 128 (1850-1925)	36
4.4 Waterkelder S 22 (1850-1925)	42
4.5 Andere (losse) vondstcontexten	42
5 Samenvatting en conclusies	44
5.1 Ondergrond 1575-1625	44
5.2 Bebouwing 1600-1700	45
5.3 Bebouwing 1700-1800	46
5.4 Bebouwing 1800-1929	46
5.5 De beerputten vergeleken	47
5.6 Hergebruikt hout	48
5.7 Tot slot	49
6 Summary	51
7 Litaratuur	58
Bijlage 1 Sporen	59
Bijlage 2 Vondsten	63
Bijlage 3 Deventer systeem catalogus	80

Basisgegevens

Plangebied	Elandsstraat 101, 'Ons Genoegen'
Adres	Elandsstraat 101
Kadaster	ASD03 E 10181
RD-coördinaten	NW 120.491 / 487.064 NO 120.516 / 487.075 ZO 120.489 / 487.049 ZW 120.522 / 487.061
TOPO-code BMA	ELS
OM-nummer	41420
Oprachtgever	Gemeente Amsterdam, Stadsdeel centrum
Bevoegd gezag	Gemeente Amsterdam, Stadsdeel Centrum
Uitvoerder	Gemeente Amsterdam, Bureau Monumenten & Archeologie
Beheer en plaats documentatie	Gemeente Amsterdam, Bureau Monumenten & Archeologie

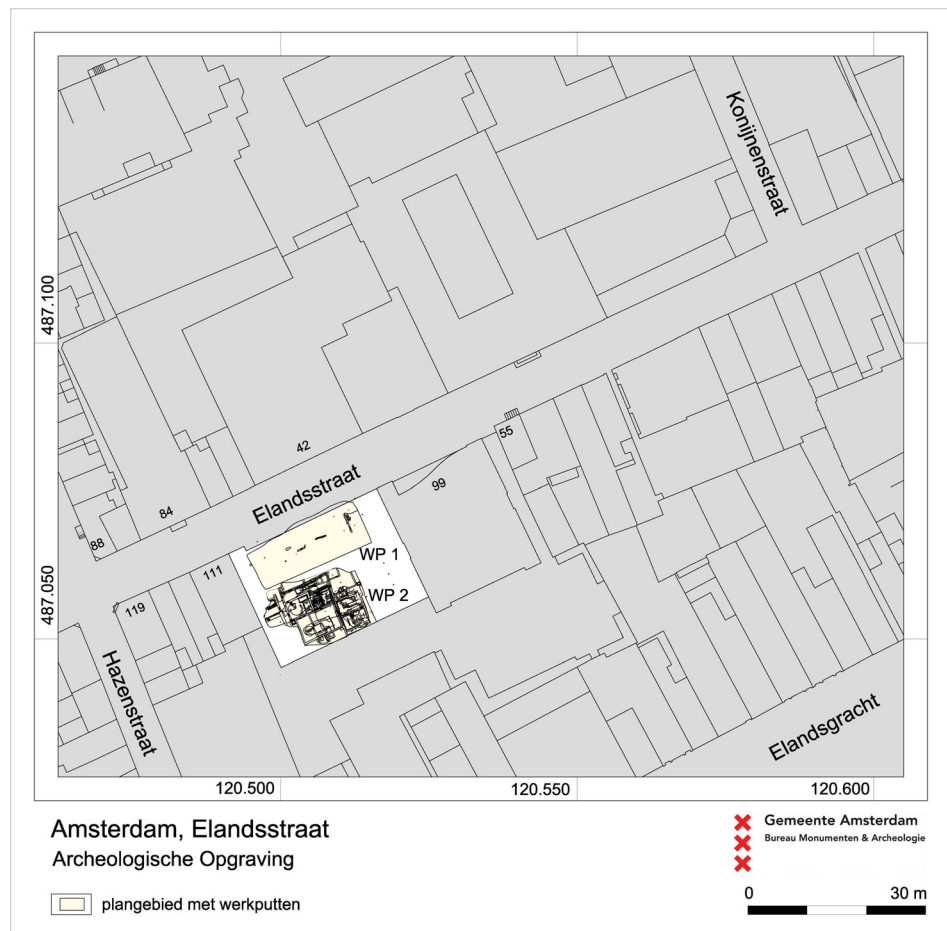
1 De locatie van de Archeologische Opgraving Elandsstraat 101 (ELS) binnen het stadsdeel Centrum

1 Inleiding

In 2010 is gestart met de voorbereidingen van de bouw van een dependance van de 14^e Montessorischool op de Elandsstraat 101 in stadsdeel Centrum, Amsterdam. Hiertoe is het verenigingsgebouwtje, dat langs de straat stond, gesloopt. Vanwege de aanleg van een ondergrondse gymzaal zou het terrein langs de straat en een deel van de aangrenzende speeltuin 'Ons Genoegen' worden ontgraven. Voorafgaande aan de civieltechnische ontgraving is archeologisch onderzoek ingepast.

Het plangebied ligt in de historische stadswijk de Jordaan, een stedelijk gebied dat met de stadsuitbreiding van 1613 (Derde Uitleg) is ontstaan. De Jordaan was bedoeld als een ambachtelijke woonwijk met werkplaatsen en loodsruimten voor nijverheids- en productieactiviteiten. Voor bouwlocaties in de Jordaan geldt doorgaans een hoge archeologische verwachting vanwege de mogelijke aanwezigheid van overblijfselen van woonhuizen met beerputten en werkplaatsen en installaties uit de 17de, 18de en ook 19de eeuw.

In opdracht van Stadsdeel Centrum is tussen 14 en 28 juni 2010 door de afdeling Archeologie van het Bureau Monumenten & Archeologie (BMA) een Archeologische Opgraving uitgevoerd. De opgraving concentreerde zich op het huidige perceel 101, waar oorspronkelijk de panden 101 t/m 109 hebben gestaan.

2 Het onderzoeksterrein binnen de topografische situatie van 2010

2 Achtergronden en vraagstellingen

2.1 Achtergronden

Het plangebied Elandsstraat 101 ligt in de Jordaan, een stadswijk die onder de naam het 'Nieuwe Werck' is ontstaan bij de stadsvergroting van 1613. Naast de Jordaan werden bij deze stedelijke uitbreiding ook het eerste (noordwestelijke) deel van de grachtengordel, de drie westelijke haveneilanden met de Nieuwe Waal en een nieuwe stadsmuur met elf bolwerken gerealiseerd.¹ De stedenbouwkundige ontwikkeling vond plaats in de Stads- of Godshuispolder, het ingepolderde platteland ten westen van de toenmalige stad. Hier lagen langgerekte door sloten begrensde weilanden, weren genoemd, die gemiddeld 45 m breed waren en vanaf de stadsmuur doorliepen tot aan de Kostverlorenwetering op de grens met Sloten. Veel van deze weilanden waren eigendom van vermogende Amsterdammers of publieke of religieuze instellingen, zoals weeshuizen en kloosters.

In de loop van de 16de eeuw vestigden zich een toenemend aantal mensen langs de paden op deze weren. Nog voordat de stadsuitbreiding in 1613 officieel van start ging was in het westelijke buitengebied een voorstad gegroeid met meer dan 3300 huizen, werkplaatsen, molens, varkenskotten en schuren. Het stadsbestuur was gerechtigd om deze illegale bouwsels tegen taxatiewaarde te onteigenen, maar het kapitaal hiervoor ontbrak. Daardoor bleef in het gebied van de latere Jordaan de buitenstedelijke verkaveling en bebouwing grotendeels intact. Deze situatie gold als uitgangspunt voor de inrichting van het nieuwe stedelijke gebied tussen 1613 en 1620.² Voor zover de ontginningssloten van het prestedelijke veenweidegebied niet werden opgenomen in het grachtenstelsel van de nieuwe stadswijk werden zij gedempt en werden de smalle paden langs de sloten of op de weren tot verharde straten omgevormd. Dit heeft in de Jordaan geleid tot een eigen patroon van evenwijdige grachten en straten dat in een kenmerkende schuine hoek is georiënteerd op de verkaveling van de oude stad (afb. 3).

De Elandsstraat ligt op een weer dat het Margrietepad heette. Deze kavel was tot 1578 in bezit van het St. Margaretha-klooster in de Nes en werd aan de noordzijde begrensd door de Gasthuis- of Sint Pieterssloot en aan de zuidzijde door de St. Margrietensloot. Beide sloten werden bij de inrichting van de Jordaan in 1613 gedempt.³ Het Margrietepad was vanwege een 'scheysloot' door het midden van de kavel verdeeld in een noorder- en een zuiderweer. Aan de zuidkant van deze sloot lag een smal pad, de huidige Elandsstraat.⁴ Deze straatnaam komt al voor in een transportacte uit 1615 die handelt over een erf 'gelegen buyten Jan roodenpoort op Margrietan path in de Elantstraet'.⁵ Rond die tijd was de zuiderweer tot aan de huidige Hazenstraat dichtbebouwd geraakt. Op dit deel van de weer woonden en werkten toen opvallend veel zeemleerbereiders die uit de binnenstad waren geweest en zich in de polder buiten de stadsmuren hadden gevestigd.⁶ Het villen van huiden en het looien van leer zorgden voor

¹ Bakker 1995, 75-76.

² Abrahamse 2010, 42, 51 en 75-76.

³ Kannegieter 1963, 77. Bij de opgraving Konijnenstraat (KON, 2003) is de bedding van de Sint Pieterssloot teruggevonden.

⁴ Kannegieter 1963, 88.

⁵ Blok 2012, 67.

⁶ Kannegieter 79.

3 Het Margrietepad op een kaart van Hendrick Staets uit 1618, in het platteland dat bij de stad werd getrokken, tussen de oude stadsmuur van de Eerst Uitleg, links, ter hoogte van de Herengracht, en de stadsmuur met bolwerken van de Derde Uitleg, rechts. In dit gebied werden de grachtengordel en de Jordaan aangelegd

enorme stankoverlast. Ook in de net aangelegde grachtengordel was deze tak van nijverheid niet welkom. Tegenwoordige straatnamen als Elandsstraat en Elandsgracht, Konijnen- en Hazenstraat verwijzen nog naar de voormalige concentratie van leerverwerking en huidenhandel in dit deel van het Margrietepad.⁷ In opdracht van kooplieden als Augustijn Boel en Hans Thijs verwerkten ambachtslieden vanaf het einde van de 16de eeuw in Amsterdam ruwe huiden tot zeemleer.⁸ Vooral het zachte zeemleer van elandshuiden was een gewild product. Het zachte leer werd gebruikt voor de fabricage van kledingstukken als rijbroeken, wambuizen, handschoenen en laarzen en voor gebruiks- en siervoorwerpen als stoelkussens, boekbanden en goudleren behangsels.⁹ Ook verwerkten passeerders en zwartmakers in opdracht van handelaren bokken- en geitenvellen uit Rusland tot Spaans leer of 'Corduaan'.¹⁰

2.1.1 Elandsstraat, Vetermakers- en Dolfijnengang¹¹: de topografie

Binnen het onderzoeksgebied Elandsstraat 101 zijn op basis van historische kaarten twee bebouwingszones te onderscheiden. De eerste bestaat uit de reeks huizen langs de Elandsstraat, de percelen 101 tot 109. De tweede betreft de bebouwing van het daarachter gelegen binnenterrein, bestaande uit verschillende kleine structuren, waaronder Elandsstraat 107 (achter 103/105) en 83-99 langs de oostrand van het plangebied. Tot de historische topografie behoren ook twee gangen of stegen, waarmee het binnenterrein bereikbaar was vanaf de straat. Dit was de Dolfijnengang aan de westkant, tussen Elandsstraat 105 en 109, en de Vetermakersgang in het oosten, naast Elandsstraat 101.

De vroegste cartografische bron over de topografische ontwikkeling van het plangebied is de eerste versie van de stadsplattegrond van landmeter en graveur

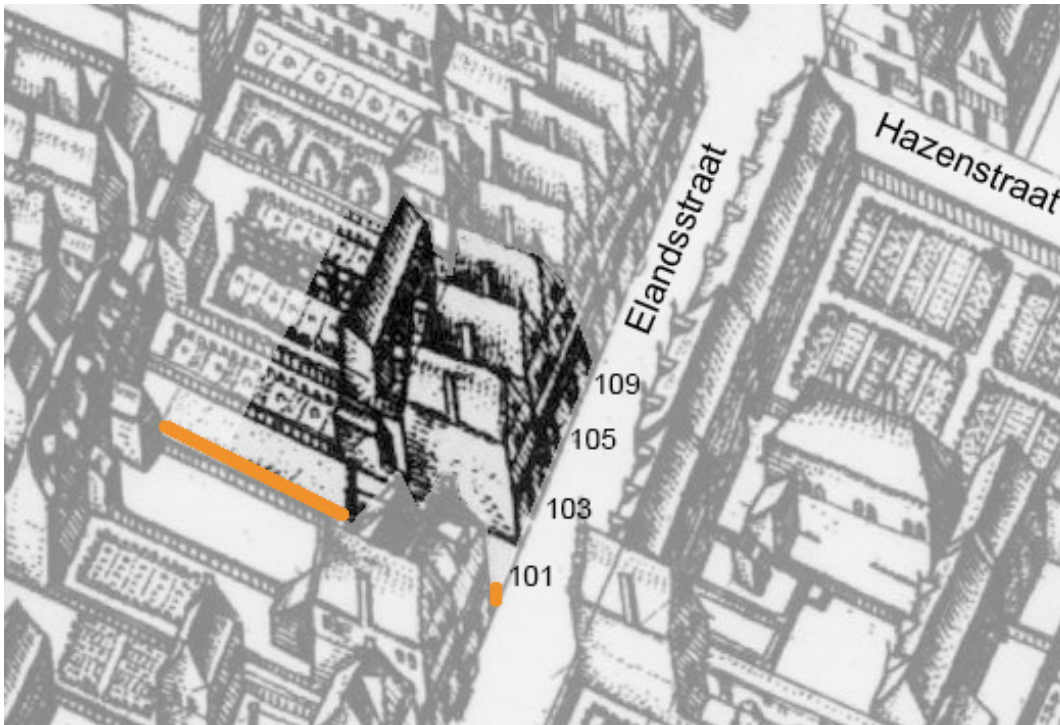
⁷ Ook de namen van de nabijgelegen Beren-, Wolven-, Ree-, Run- en Huidenstraat en Looiers- en Passeerdersgracht verwijzen naar de voormalige leerverwerkingsnijverheid in dit deel van de stad.

⁸ Gelderblom 2000, 130-133.

⁹ Kannegieter 1963, 84.

¹⁰ Fijn leer oorspronkelijk in Cordoba (Spanje) bereid uit de huid van jonge geiten.

¹¹ In historische bronnen en op historische kaarten wordt de Dolfijnengang ook gespeld als Dolfijnsgang en Dolphijnengang.

4 Detail uit de stadsplattegrond van Van Berckenrode uit 1625. De percelen Elandsstraat 103, 105 en 109 zijn bebouwd (noorden rechtsonder). Achter de panden 103 en 105 is een smalle achterbouw verrezen, de rest van het achterterrein is als tuin ingericht. Perceel 101 is nog leeg met daarnaast de Vetermakersgang (oker).

Balthasar Florisz van Berckenrode uit 1625, waarop de stadsuitbreiding van 1613 op grote schaal en gedetailleerd is ingetekend (afb. 4). Na zijn dood in 1645 verschenen in 1648 en 1657 een tweede en derde druk met een door de uitgever geactualiseerd kaartbeeld. Uit een vergelijking van de eerste en de derde druk blijkt dat de situatie van de Elandsstraat 101-109 tussen 1625 en 1657 niet veranderd was. Hieruit kan worden geconcludeerd dat de percelen 103, 105 en 109 al voor 1625 waren bebouwd, dat de Vetermakersgang in 1625 bestond en dat de percelen 101 en 107 van na 1657 dateerden (afb. 4). Aanvullende informatie over de 17de- tot de 18de-eeuwse topografie is verkregen uit archiefonderzoek met behulp van het kwijtscheldingsregister waarin via transportakten de koop en verkoop van onroerend goed werd bijgehouden en via de verpondingskohieren waarin belasting op onroerend goed werd geregistreerd. Zo dateerden de eerste transactie van het huis 'staende inde Elandsstraet, daer de Dolfijn in de gevel staet' uit maart 1651¹² (afb. 5) en de oudste vermelding van de Dolfijnengang uit 1658.¹³

5 'Daer de Dolfijn in de gevel staet', gevelsteen D' Vergulde Dolfyn uit de Elandsstraat ter hoogte van de Dolfijnengang (zie ook afb. 7)

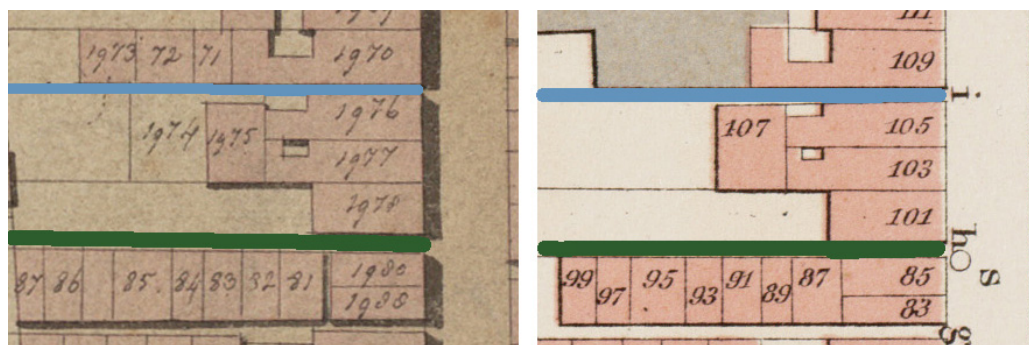
¹² Blok 2012, 70.

¹³ Blok 2012, 70.

In 1671 werd het pand Elandsstraat 101 voor het eerst vermeld, als het hoekhuis aan de westzijde van de Vetermakersgang.¹⁴ Uit het kwijtscheldingsregister kan nog worden opgemaakt dat er een bleekveld was achter de bebouwing aan de Elandsstraat tussen de Vetermakersgang en de Dolfijnengang. Dit werd in 1737 bebouwd.¹⁵ In 1784 werden drie huisjes aan de Dolfijnengang gekocht en werd in één van de drie een smeersmelterij gevestigd. Deze werkplaats waar dierlijk vet werd gezuiverd werd in het verpondingskohier van 1805 nog vermeld.¹⁶ Een andere aanwijzing voor de aanwezigheid van werkplaatsen op het binnenterrein komt van een bouwtekening uit 1865 voor een beenzwartbranderij op het adres Elandsstraat 107.¹⁷ Hier werden dierlijke botten verbrand en vermalen tot zwart poeder dat werd gebruikt bij de zuivering van stroop in de suikerindustrie.¹⁸

In de transportakten worden ook servituten genoemd. Dit zijn lasten die op een erf rusten, zoals het recht van overpad, en het gezamenlijk gebruiken en onderhouden van voorzieningen, zoals waterkelders (aangeduid als regenbakken) en secreten. Zo werd in 1696 en vervolgens in 1733 melding gemaakt van een secreteet dat door de kopers van Elandsstraat 103 onderhouden moest worden volgens de keuren (verordening) van de stad. Dit hield volgens de dan geldende keur d.d. 30 januari 1675 in dat de eigenaar zijn beerput moest laten legen door een daartoe beëdigde nachtwerker.¹⁹ Daarnaast werd in een koopakte uit 1744 gesproken over een pomp in de gang voor algemeen gebruik.²⁰

Voor de 18de eeuw zijn geen gedetailleerde stadsplattegronden van Amsterdam voorhanden met topografische informatie over percelen. Dergelijke kaarten werden pas weer in de 19de eeuw vervaardigd. Het vroegste gedetailleerde kaartbeeld uit deze eeuw is het kadastrale minuutplan uit 1820 (afb. 6). Volgens deze kaart was de dichte bebouwing op het achterterrein toen nog gedeeltelijk aanwezig. Achter Elandsstraat 109 (kadastraal nummer 1970) stonden enkele gebouwtjes (kadastrale nummers 1971, 1972 en 1973), die bereikbaar waren via de Dolfijnengang (afb. 6 in blauw). Op het achterterrein van 103-105 is het perceel met nummer 1974 ingetekend, maar het pand was toen al blijkbaar gesloopt.

6 Twee 19de-eeuwse kaartbeelden (noorden rechts) van het plangebied tussen de Vetermakersgang (groen) en de Dolfijnengang (blauw). Links detail van het kadastrale minuutplan 1820, rechts van de buurtkaart GG 1876

¹⁴ Blok 2012, 68.

¹⁵ Blok 2012, 71.

¹⁶ Blok 2012, 72.

¹⁷ Beeldbank SAA 005220900717.

¹⁸ Het betreft een ontdekking van de Fransman Pierre Figuiet uit 1810 (Bakker 1992, 223). Het poeder is vergelijkbaar met zogenaamde 'actieve kool' dat tegenwoordig wordt gebruikt in filterinstallaties en het medicijn Norit.

¹⁹ Noordkerk 1748, 1013.

²⁰ Blok 2012, 75.

7 Elandsstraat 103, 105-109, met de gevelsteen D' Vergulde Dolfijn boven het poortje van de Dolfijnengang. Situatie in 1922, voorafgaande aan de sloop in 1929 (Stadsarchief Amsterdam)

Langs de oostzijde van de Vetermakersgang (afb. 6 groen) staan eveneens een aantal kleine woningen en/of werkplaatsen. De pandjes aan de westzijde van deze gang, direct achter Elandsstraat 101, zijn dan verdwenen. De eerstvolgende stadsplattegrond, de buurtatlas van Loman uit 1876 met daarop de huidige huisnummers, toont eveneens bebouwing op percelen 101-109 en de rij kleine woningen (Elandsstraat 83-99) langs de oostzijde van de Vetermakersgang. De drie pandjes achter Elandsstraat 109 zijn dan gesloopt. Het pand 107 is tussen 1916 en 1922 gesloopt.

Informatie over bewoning en gebruik van de panden Elandsstraat 101-109 van 1851 tot ca. 1930 kan worden achterhaald uit woningboeken en woningkaarten in het

bevolkingsregister.²¹ Zo zijn in 1850-1864 op het achterterrein nog vier huizen bewoond, in 1875-1892 twee en in 1892-1902 alleen nog huis 107.²² Uit de woningkaarten blijkt dat de begane grond van de panden Elandsstraat 101-109 rond de eeuwwisseling in gebruik was voor de berging voor lompen en karren. Op de etages waren afzonderlijke en dicht bevolkte voor- en achterwoningen. Tussen 1923 en 1927 werden de in slechte staat verkerende huizen geleidelijk aan verlaten en in december 1929 zijn de panden gesloopt.

In oktober 1930 verrees een ondiep gebouw met daarin verschillende ruimtes voor de stalling van karren en paarden, genummerd Elandsstraat 99 t/m 107, met links en rechts daarvan poortgebouwtjes (toen de nrs. 97 en 109) waarlangs het achterterrein kon worden bereikt. Begin jaren 1980 werd dit pand gesloopt voor een nieuw clubhuis van de speeltuinvereniging 'Ons Genoegen' (afb. 28). Dit pand kreeg het adres Elandsstraat 101.

Conclusies bebouwingsgeschiedenis

De historische bronnen bieden een globaal beeld van de ontwikkeling van de bebouwing, die in de eerste helft van de 17de eeuw startte met de bouw van de huizen langs de Elandsstraat (afb. 4). De bebouwing op het binnenterrein aan de westzijde van de Vetermakersgang is vanaf 1737 ontstaan, op de plek van het bleekveld tussen de Vetermakersgang en de Dolfijnengang. Rond 1820 waren deze bouwsels volgens het kadastrale minuutplan (afb. 6) verdwenen. Op dezelfde kaart is te zien dat een gebouw achter 107 nog wel met een kadasternummer en begrenzing was aangegeven, maar op dat moment al niet meer bestond. Het gebied rond de Dolfijnengang was vanaf de 17de eeuw dicht bebouwd met zowel kleine woningen als werkplaatsen, waaronder een in 1784 opgerichte smeersmelterij. Tussen 1820 en 1876 (buurtkaart van Loman) lijken zich geen grote veranderingen voor te doen in de bebouwing. Wel tonen de inschrijvingen in het bevolkingsregister aan dat de woningen eind 19de eeuw een hoge bezettingsgraad hadden. De bebouwing aan de oostzijde van de Vetermakersgang blijkt op basis van historische foto's nog ongewijzigd in stand te blijven tot de sloop in de jaren 1930 (afb. 8).

2.1.2 De bewoners van de Elandstraat

Voorafgaand aan de stadsuitbreiding van 1613 (Derde Uitleg) had de voorstad in de westelijke polder veel ambachtlieden aangetrokken die vanwege hun werkzaamheden die met stank, lawaai of brandgevaar gepaard gingen uit de binnenstad werden geweerd. Toen dit buitengebied binnen de stad werd getrokken, moest een deel van de werkplaatsen worden geruimd vanwege de aanleg van de grachtengordel waar voor de uitoefening van deze ambachten geen plaats meer was. Hierdoor nam de concentratie werkplaatsen toe in de rest van het nieuwe stedelijke gebied, het Nieuwe Werck of later de Jordaan. Het oorspronkelijke ambachtelijke karakter ervan weerspiegelt zich nog in de namen van grachten en straten (Passeerdersgracht, Elandsgracht en Elandsstraat, Looiersgracht), maar vooral in die van de vele stegen en gangen die vanaf de straten naar de achtererven leidden, waar onder afdakjes of in de open lucht werd gewerkt.²³

²¹ De registratie van bewoners ten behoeve van het bevolkingsregister start in Amsterdam in 1851 en is in eerste instantie een vastbladig systeem ingericht op adres. In 1891 werd dit vervangen door een losbladige gezinskaartsysteem dat was ingericht op het gezinshoofd. In 1897 werd toch weer een ingang per woning ingevoerd in de vorm van de woningboeken, die tot 1922 in gebruik zijn gebleven. Daarna werden ook deze boeken vervangen door een losbladig systeem van woningkaarten dat tot aan de invoering van een geautomatiseerd systeem in 1989 is gebruikt. Op de kaarten staat tevens vermeld wanneer een pand onbewoonbaar werd verklaard of gesloopt, zie inleiding bevolkingsregister Stadsarchief.

²² Blok 2012, 89.

²³ In 1876 kende de Elandsstraat nog 19 stegen waaronder de Vetermakersgang, de Mandenmakersgang, de Smidsgang, de Wieldraaijersgang en de Slagtersgang, zie kaart buurt GG en FF in Atlas Loman 1876.

8 De Vetermakersgang in ca. 1935 gezien vanaf de Elandsstraat. De nog zichtbare originele bestrating langs de voorgevels van de panden op het binnenterrein geeft aan hoe smal de Vetermakersgang was (Stadsarchief Amsterdam)

Voor de 17de eeuw is geen informatie voorhanden over eventuele ambachten die in de Elandsstraat werden uitgevoerd, aangezien in de voornoemde 'acten van kwijtschelding'²⁴ alleen beroepen worden vermeld van de kopers/eigenaren en niet van de huurders/gebruikers. Wel is er een 18de-eeuwse bron met informatie over de beroeps- en sociale achtergronden van de Amsterdamse bevolking: het 'Kohier van de

²⁴ Verkoopakten van onroerend goed vóór 1811.

Personele Quotisatie' uit 1742.²⁵ Dit belastingregister bevat de namen en adressen van 14.417 inwoners van Amsterdam met een minimum jaarinkomen van 600 gulden. Van hen wordt ondermeer het beroep vermeld. In de Quotisatie zijn 47 bewoners van de Elandsstraat opgenomen, waarvan 36 met een inkomen van 600-1000 gulden, negen met een inkomen van 1200-2000 gulden en twee zonder een inkomensopgave. Afgezien van een rentenier hadden de meeste (25) van deze belastingplichtigen een dienstverlenend beroep (acht winkeliers, zes tappers, acht bakkers, twee slaggers, een chirurgijn en een stalhouder). De resterende 21 oefenden een ambacht uit; er waren in deze straat een goudsmid, een loodgieter, een zadelmaker, een glazenmaker, een huidenzouter, een koperslager, vier smeden en negen suikerbakkers. Met 191 percelen in de toenmalige Elandsstraat vertegenwoordigen deze 47 bewoners circa 25% van de beroepbevolking uit de straat. De resterende 75% had een inkomen van minder dan 600 gulden per jaar en maakte dan ook deel uit van de lagere ambachtelijke en arbeiderssector, waar het minimum jaarloon rond 300 gulden lag. Een bron voor 19de-eeuwse beroepsachtergronden is de Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel (OAT) die in 1832 werd opgesteld in het kader van het landelijk kadaster. Deze lijst hoorde bij de kadastrale kaart met genummerde percelen en bevatte per kadastrummer informatie voor de belastingheffing (oppervlakte perceel, gebruik c.q. bebouwing) en gegevens over de eigenaar, diens woonadres en beroep. Uit deze lijst blijkt dat de hoofdbewoner van nr. 105 een metselaar was en die van nr. 107 een bakker.

2.1.3 Archeologisch onderzoek in de Jordaan

Het archeologisch onderzoek in de Jordaan in de afgelopen dertig jaar bestond ondermeer uit twaalf volledige opgravingen, circa 110 beerput onderzoeken en een groot aantal waarnemingen. Onder de vindplaatsen waren verschillende 17de- tot de 19de-eeuwse werkplaatsen met productieafval van dakpannenbakkers, pottenbakkers, leerlooiers en glasblazers. Aan de Westerstraat 220-230 ging het om een werkplaats met een bakstenen vloer met resten van een houten overkapping.²⁶ Op de percelen Rozenstraat 194-204 werden resten van het glashuis De Twee Rozen gedocumenteerd dat tussen 1657 en 1679 aan de Rozengracht in bedrijf was: het ging om een fritoven, om een deel van een luchtkanaal van een glasoven en om een grote hoeveelheid productieafval.²⁷ Op de percelen Rozenstraat 68-76 bleek uit de aanwezigheid van verschillende installaties als goten, bezinkbakken en (water)putten dat de uitvoering van ambachten op de begane grond van de huizen langs de straat en in werkplaatsen op de binnenplaatsen zich doorzette vanaf ca. 1700 tot in de 20ste eeuw.²⁸ Ook zijn verschillende van de kleine kamertwoningen die langs de stegen stonden archeologisch gedocumenteerd, waaronder woninkjes op het achterterrein van Rozenstraat 72 en aan de Pottenbakkersgang op de Westerstraat. Deze laatste waren oorspronkelijk bestemd voor ambachtslieden en vervielen met de 19de-eeuwse verpaupering tot krotwoningen voor de laagste sociale klasse. Op de vindplaats Konijnenstraat 3-19 zijn woningen bij de vroegere Koorndragersgang opgegraven. Uitgaande van de vondsten uit de beerputten, behoorden deze bewoners tot (ambachtslieden uit) de middenklasse.²⁹ Op deze vindplaats lag ook een scheidingsloot tussen twee weren uit de prestedelijke fase die is geïnterpreteerd als de Sint Pieterssloot. De sloot bevatte leerafval, een bewijs voor nijverheid ter plekke.

²⁵ Dit belastingregister werd gebruikt bij de heffing van een incidentele belasting bedoeld om de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1748) te kunnen financieren, Oldewelt 1945.

²⁶ Vindplaatsen WET1 (2003), Gawronski & Jayasena 2007.

²⁷ Vindplaatsen RO21 (2006) en RO23 (2009), Gawronski e.a. 2010a + b.

²⁸ Vindplaats RO22 (2009), Gawronski & Veerkamp 2011.

²⁹ Vindplaats KON (2003), Gawronski, Jayasena & Veerkamp 2007. Zie ook RO22, WET1.

2.2 Vraagstellingen en methodiek

De vraagstellingen voor de Archeologische opgraving (AO) kwamen voort uit de hoge archeologische verwachting voor het plangebied als onderdeel van het stedelijke gebied van de Jordaan. In verband met de bebouwings- en gebruiksgeschiedenis van het plangebied golden de volgende specifieke vragen:

- De aard en samenstelling van ophoging- en bebouwingssporen vanaf de 16de eeuw
- De aanwezigheid van pre- of vroegstedelijke bebouwing, al dan niet gerelateerd aan ambacht,
- De periodisering van de bebouwing op het terrein, in het bijzonder die langs de Vetermakersgang en de Dolfijnengang,
- De technische uitvoering en inrichting van huizen en werkplaatsen,
- De materiële neerslag van wonen en werken in de vorm van afvallagen en beerputten,
- De betekenis van de bebouwingssporen en materiële cultuur in vergelijking tot contemporaine vindplaatsen in de Jordaan zoals de Konijnenstraat, de Rozenstraat en de Westerstraat,
- Toetsing van de betrouwbaarheid en informatiewaarde van het historisch topografisch materiaal aan de hand van de in de bodem aanwezige archeologische waarden.

De opgraving besloeg twee werkputten (afb. 10). De omstandigheden op het bouwterrein waren mede bepalend voor de omvang en locatie van de putten. Bij werkput 1 langs de Elandsstraat moest enige afstand worden bewaard tot het belendende pand 111. De werkput beperkte zich tot de panden Elandsstraat 101-109 langs de straat, omdat bij de bouw van de Montessorischool op nummer 99 het oostelijk deel van het bouwterrein was vergraven. Bij het archeologisch onderzoek bleek echter dat de ondergrond bij de nummers 101-109 ook was verstoord bij de bouw van het verenigingsgebouwtje van 'Ons Genoegen' begin jaren 1980 (afb. 25). Slechts enkele muurresten, waaronder de achtergevel van de panden 103 en 105, waren nog bewaard. De bodemsituatie in werkput 2 ter hoogte van het achterterrein van de percelen 101, 103, 105 en het pand 107 bleek intacter (afb. 10). Er zijn drie vlakken aangelegd om de bebouwing op het achterterrein te documenteren (tot max. 1,50 m ÷ NAP). Het plangebied had een totaal oppervlak van circa 475 m². Hiervan is circa 300 m² vlakdekkend opgegraven, een dekkingspercentage van meer dan 60 %. De opgraving is uitgevoerd door het veldteam van de afdeling Archeologie van BMA volgens de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1. Beerputten 1 en 2 zijn met de hand uitgetroffeld, de inhoud van beerput 3 is integraal gezeefd. De vlakken en profielen zijn gedocumenteerd middels digitale fotografie en tekening op schaal 1: 20.

9 Het opgravingsterrein aan de Elandsstraat (rechts) gezien naar het oosten richting de Hazenstraat

10 Alle sporenkaart opgraving Elandsstraat 101 met werkputten 1 en 2

3 Sporen en structuren

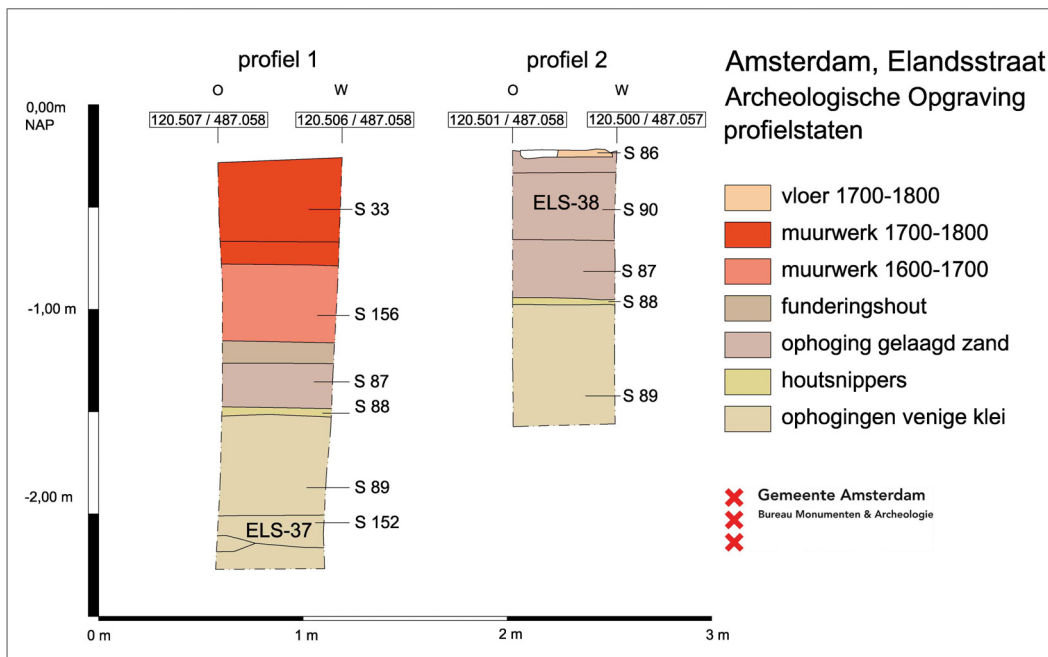
3.1 Sporen en structuren

De Archeologische Opgraving (AO) heeft in totaal 157 sporen en 78 vondstnummers opgeleverd. De sporen en structuren met bijbehorende vondsten zijn onder te verdelen in vier fasen in de gebruiksgeschiedenis van het terrein:

- 1 Ondergrond 1575-1625
- 2 Bebouwing 1600-1700
- 3 Bebouwing 1700-1800
- 4 Bebouwing 1800-1929

3.1.1 Ondergrond 1575-1625

De algemene bodemopbouw van het terrein is herleid uit twee bodemprofielen aan de noordkant van werkput 2 (afb. 11). De natuurlijke ondergrond is niet bereikt. Het diepst gedocumenteerde spoor (1,95-2,26 m ÷ NAP) was een ophoging van donkerbruine venige klei, met zandlensjes en verspreid fragmentjes van bouwpuin (S 152 met vondsten ELS-37, 1575-1625). Hierop was een ophoging van veen- en kleibrokken (S 89) opgebracht. Het oppervlak hiervan was afgedekt met een dunne, naar het oosten toe aflopende, laag houtsnippers (S 88), mogelijk een loopvlak/werkvloer of resten van houtbewerkingsactiviteiten op het terrein of in de buurt. Vanaf dit niveau (0,86-1,54 m ÷ NAP) was het terrein verder opgehoogd met een 30 cm dik pakket van afwissellende dunne laagjes donkergrijs en lichtgrijs zand (S 87 tot max. 0,66 m ÷ NAP) met daarop weer een laag donkergrijs zand met bouwpuin (S 90, ELS-38 en S 96) tot 0,33 m ÷ NAP. De vondst-dateringen wijzen erop dat de verschillende ophogingen met bijbehorende loopvlakken aan het einde van de 16de en in het eerste kwart van de 17de eeuw zijn aangelegd.

11 Profielstaten

3.1.2 Bebouwing 1600-1700

Elandsstraat 85

Van Elandsstraat 85 resteerde binnen het opgravingsterrein de westelijke zijgevel die aan de Vetermakersgang grensde. Dit was een muur van roodbruine en appelbloesem baksteen (S 2, tussen 0,27 m ÷ en 0,78 m ÷ NAP).³⁰ De vloer in het pand was geplaveid met oranje rode plavuizen van 22 x 22 x 3 cm (S 3) op 0,32 m ÷ NAP (afb. 12).

De Vetermakersgang

Van het plaveisel van de steeg of doorgang tussen Elandsstraat 85 en 101 was nog een smalle strook gele ijsselsteentjes op een geel zandbed bewaard gebleven (S 1, op 0,32 m ÷ NAP, afb. 12). De rand ervan langs de gevel S 2 bestond uit rechtop geplaatste bakstenen. Het zandbed van het plaveisel liep vermengd met grijs zand (S 73) verder zuidwaarts over het achterterrein door, oostelijk langs de achterbouw van Elandsstraat 101 (die in het begin van de 19de eeuw zou verdwijnen). Het hoogteverschil (van 0,32 m ÷ tot 0,08 m ÷ NAP) van deze vlijlaag wijst erop dat de bestrating in de Vetermakersgang afliep in de richting van de Elandsstraat.

Elandsstraat 101: 1650-1700

Van het perceel Elandsstraat 101 resteerden nog drie bouwmuren (S 78, 77 en 154 waarvan de 2 laatste waren gebouwd met appelbloesem baksteen) en een 2 m lang fragment van een indelingsmuur (S 7)(afb. 15).³¹ De achtergevel (S 77) lag 3,5 m verder naar achteren dan de die van de buurpanden 103 en 105 (S 82). In het achterste gedeelte was tegen de westelijke zijgevel (S 154) een kleine kelder gebouwd (S 75). Deze werd in de zomer als koelruimte voor levensmiddelen gebruikt. De kelderruimte had een plavuizen vloer (S 119, 0,73 m ÷ NAP) en muren met witte wandtegels, bekend als 'witjes'.

Elandsstraat 101: achterterrein tot 1650

In het oostelijke achterterrein direct achter perceel 101 waren meerdere houten gootstructuren van rechtopstaande planken (S 133, S 137)(afb. 14). Ze waren ingegraven (tussen 1,30 m en 1,50 m ÷ NAP) in een ophoging van rul donkerbruin veen (S 135). De vondstdatering ervan (ELS-62) was 1590-1625. De goten waren opgevuld met lichtgrijs zand (S 134) en kleiig zand met veenbrokken (S 138) nadat ze buiten gebruik waren geraakt. Eén goot (S 137) liep uit op een vierkante houtconstructie (S 139, tussen 1,31 m ÷ en 1,40 m ÷ NAP) die een ondiepe bak of put leek te vormen. De bak bevatte een humeuze vulling met vondsten uit het tweede kwart van de 17de eeuw (ELS-67). Het is niet duidelijk of de goten en de bak een specifieke ambachtelijke functie hadden.

Elandsstraat 103 en 105

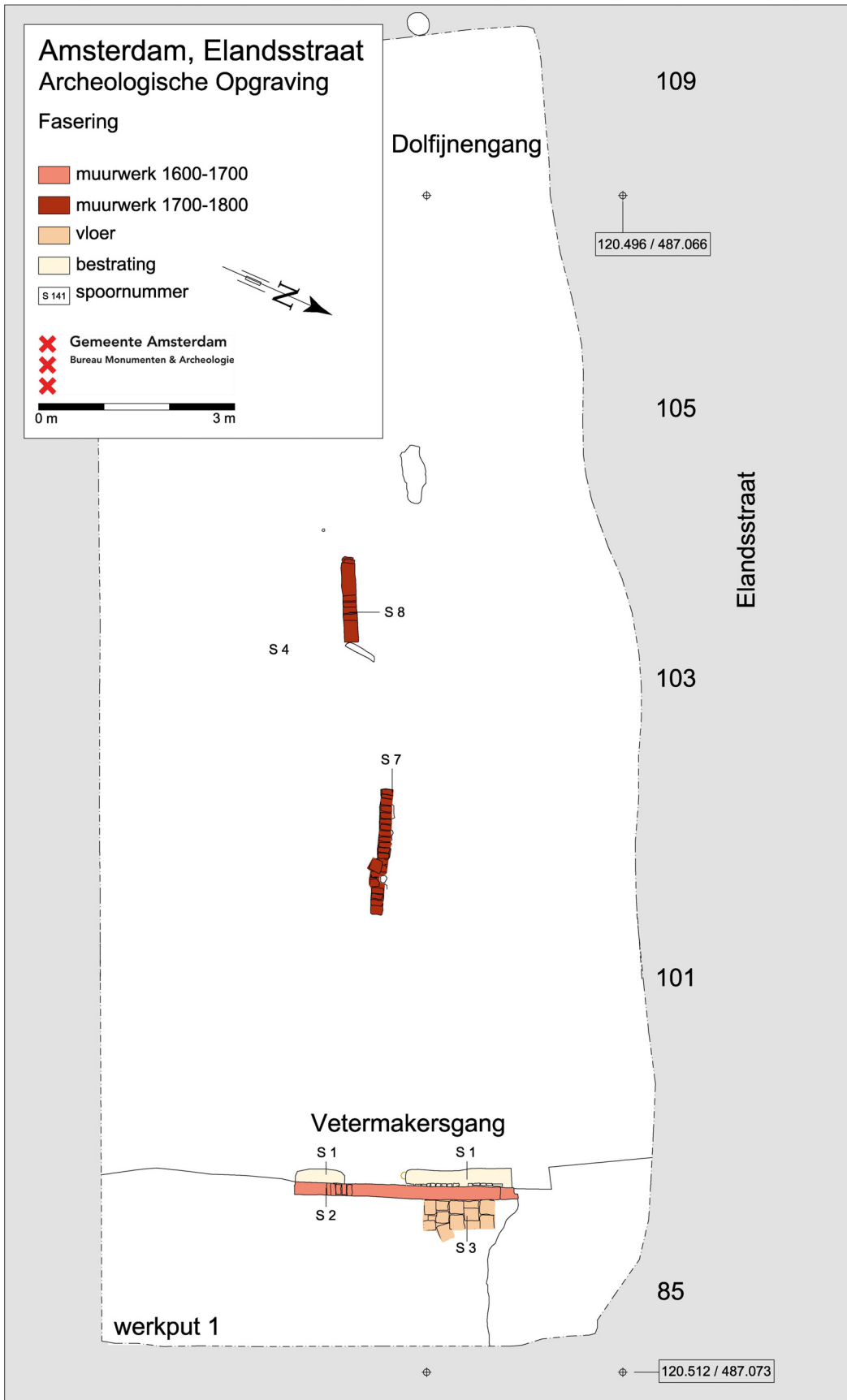
De panden Elandsstraat 103 en 105 hadden een gemeenschappelijke achtergevel en tussenmuur van appelbloesembaksteen (S 82) waarvan fragmenten in werkput 2 bewaard waren gebleven (afb. 15). Op het langshout (1,10 m ÷ NAP) was het metselwerk tweesteens breed om via een versmalling van anderhalfsteens te verjongen naar eensteensbreed. Een dendromonster uit het langshout leverde een bouwdatum van beide panden op van na 1593.³² Het enige andere overgebleven metselwerk van pand 103 was een 1,3 m lang fragment van een indelingsmuur (S 8) in werkput 1 (afb. 12).³³ Dit muurdeel was door zijn funderingspaal gezakt.

³⁰ ELS-8, 19 x 9 x 4 cm.

³¹ S 77: appelbloesem 17 x 8 x 3,5 cm, S 7 rood/bruin, 19 x 9,7 x 4 cm.

³² Dendrodatering ELS-36 (1593), Deutsches Archäologisches Institut, K-U Heußner, 2011.

³³ ELS-6, roodbruin, 18,5 x 9 x 3,9 cm.

12 Sporen op het voorterrein langs de Elandsstraat (werkput 1), 1600-1800

Elandsstraat 103 en 105: achterterrein tot 1650

De oudste bouwstructuren op het achterterrein van 103 en 105 bestonden uit een aantal plavuizen vloeren en een bakstenen ovenconstructie (afb. 14, 18). De plavuizen vloeren (S 115, 143, 144 en 148) waren gelegd op zand (S 116 en S 145, bevat ELS-69) en waren begrensd door een raamwerk van rechtopstaande planken (S 146 en 147). Drie vloeren (S 115, 144 en 148) bestonden uit kleine plavuizen.³⁴ De plavuizen van S 144 en S 148 waren oorspronkelijk deels rood en deels groen geglaazuurd. Door intensief gebruik was deze glazuurlaag sterk afgesleten. De vloeren S 115 en S 144 liepen af in oostelijke richting (van 1,04 m ÷ naar 1,28 m ÷ NAP) waar zij aansloten op een vloer van grotere plavuizen (S 143).³⁵ Tegen de noordzijde van de meest westelijke plavuizenvloer (S 115) bevond zich een in het grijze zand (S 116) ingegraven eiken ton (S 117, boven 0,88 m ÷ , onder 1,25 m ÷ NAP, afb. 13, 14) met vondsten uit het eerste helft van de 17de eeuw (ELS-47).

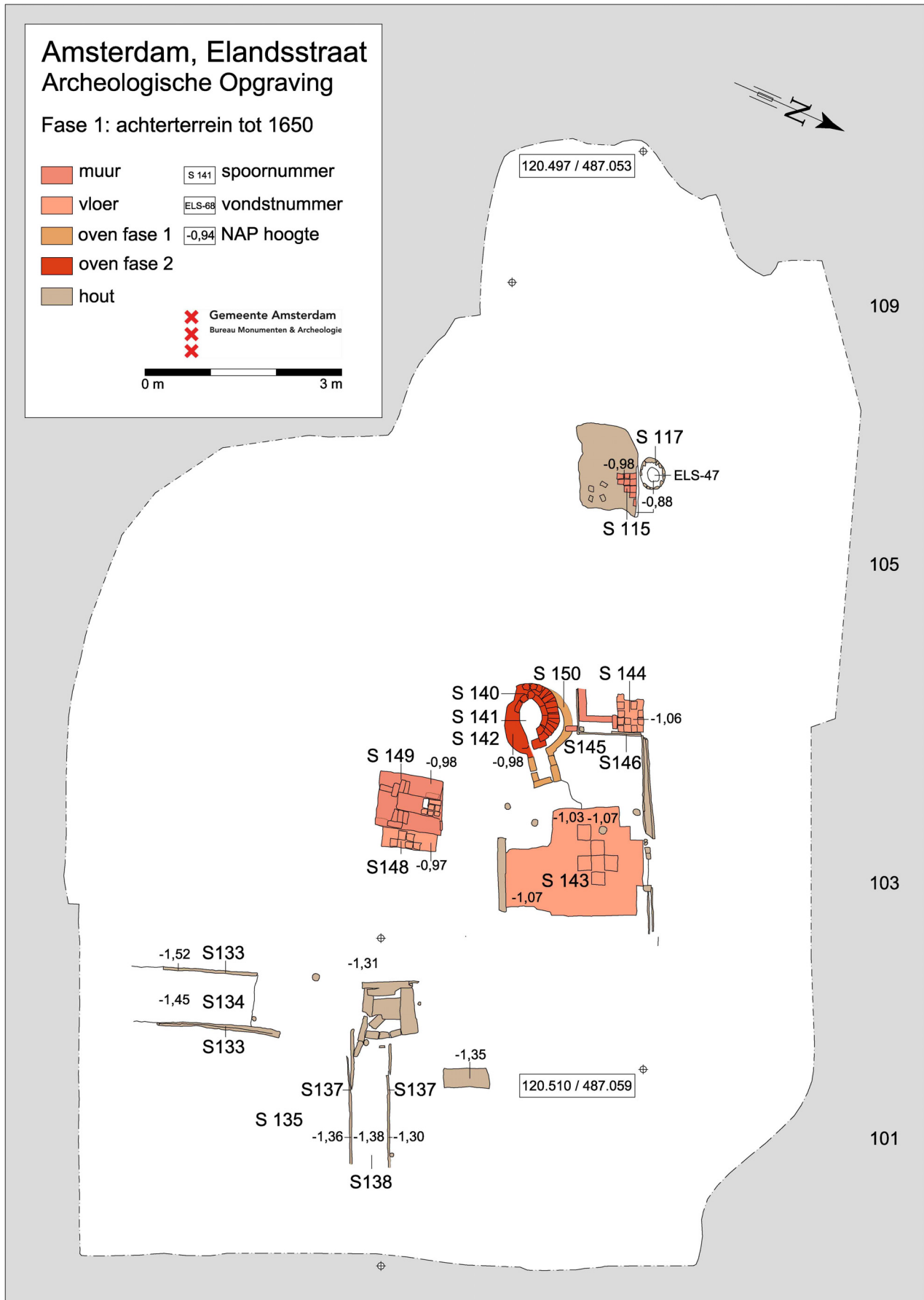
13 Ten noorden van een plavuizenvloer (S 115) die was ingekaderd door rechtopstaande planken bevond zich een ingegraven ton (S 117). De houten ton bevatte vondsten uit de periode 1600-1650 (ELS-47)

Midden tussen de plavuizenvloeren lag een ovenconstructie (S 140/150) van baksteen.³⁶ Het metselwerk bestond uit twee onderdelen, die mogelijk samenhangen met twee verschillende bouw- of gebruiksfasen van de oven. De onderzijde (S 150, afb. 16, 17) had een sleutelgatvormige omtrek en was samengesteld uit een halfsteens ronde ring van baksteen van 1 m diameter (bovenzijde metselwerk max. 1,02 m ÷ , onderkant max. 1,38 m ÷ NAP) en een uitstekende rechthoekige stookgang van 50 x 20 cm. De bakstenen bodem van de oven liep af van 1,16 m ÷ NAP in de stookgang tot 1,37 m ÷ NAP in de binnenruimte. Deze laatste was met 55 x 30 cm iets breder dan de stookgang. Dwars op het metselwerk van deze rechthoekige binnenruimte lag een ijzeren staaf (ELS-76, 39 x 2 x 2 cm, op 1,09 m ÷ NAP) die mogelijk verband houdt met een rooster dat oorspronkelijk op de stookgang hoorde. Op deze basis lag het tweede onderdeel (S 140, tot 0,84 m

³⁴ S 115, ELS-46, 11 x 11 x 2 cm, S 144, ELS-75, 12,5 x 12,5 cm en S 148, ELS-63, 11,8 x 12,5 , 2,5 cm.

³⁵ Oranje, 22,5 x 22,5 x 3 cm.

³⁶ ELS-71, appelbloesem, 17,5 x 8,6 x 4 cm en paarsbruin, 24 x 10,5 x 4,7.

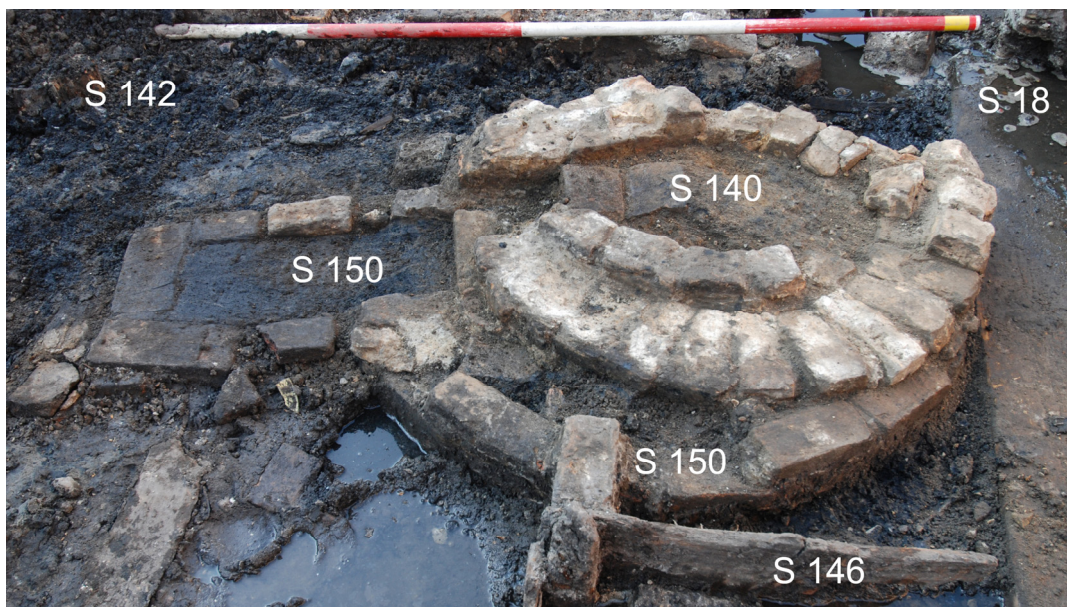
14 Sporen op het achterterrein (werkput 2), 1600-1650

15 Sporen op het achterterrein (werkput 2), 1650-1925

16 Bovenaanzicht van de sleutelgatvormige onderbouw van de oven (S 150: eerste fase) na verwijdering van de vloer van de tweede fase, gezien naar het noorden

17 Bovenaanzicht van de ovenconstructie met de vloer van de tweede fase (S 140) op de constructie van de eerste ovenfase (S 150), gezien naar het zuiden

÷ NAP), bestaande uit een ronde vloer met de opzet van een koepel in de vorm van een ring van eensteens metselwerk. Deze bovenliggende gemetselde ring lag enigszins verschoven ten opzichte van de sleutelgatvormige ovenbasis S 150 (afb. 17). De oven was van een type dat werd gebruikt voor het verwarmen van vloeistoffen.³⁷ Rond de oven lag een zandpakket dat met veel houtskool (S 142, ELS-70) dat de nabij gelegen plavuizenvloer S 143 grotendeels afdekte.

³⁷ Oventype 6, Venne 2008, 84.

18 Sporen uit de periode tot ca. 1650 achter panden 103 en 105, gezien naar het zuiden: plavuizen vloeren binnen een raamwerk van rechtopstaande planken (S 143, 144, 147 en 148) en een oven (S 140/S 150) omgeven door een zandpakket met een grote concentratie houtskool (S 142). De sporen zijn doorsneden bij de aanleg van de bouwmuren S 18 en S 30 in de tweede helft van de 17de eeuw

Elandsstraat 103 en 105: achterterrein na 1650

Direct achter en ter breedte van de gemeenschappelijke achtergevel lag in deze periode een ondiepe binnenplaats met een bestrating van ijsselsteentjes (S 44 en S 49). Achter Elandsstraat 103 was de binnenplaats 1,8 m breed, achter het buurpand nummer 105 1,3 m. De binnenplaats was niet alleen vanuit de panden 103 en 105 bereikbaar, maar ook vanuit de westelijk gelegen Dolfijnengang. Halverwege de binnenplaats, nog achter 103, lag een klein schrobputje (S 32) waarin oorspronkelijk een tonnetje had gestaan. Naast enkele resten van duigen zat onderin het putje nog de tonbodem van 26 cm diameter en voorzien van gaten om het schrobwater weg te laten zakken (ELS-33). Onder de bestrating van de binnenplaats lag een 3,5 m lange waterkelder (S 151, bovenkant gewelf op 0,89 m ÷ NAP, afb. 19), die uit twee compartimenten bestond, met de tussenwand precies ter hoogte van de indelingsmuur tussen 103 en 105. Beide compartimenten waren van bovenaf toegankelijk via een vierkante opening (monding) op het gewelf. Het zand om de kelder en onder de bestrating van de binnenplaats (S 83) bevatte vondsten (ELS-30) uit het eerste helft van de 17de eeuw.

19 De dubbele waterkelder (S 151) onder de binnenplaats achter de panden Elandsstraat 103 en 105. Linksboven het muurwerk van de achterbouw aan de zuidkant van deze binnenplaats

20 Overzicht van de aanbouw achter Elandsstraat 103 (links) en 105 (rechts) gezien vanuit het noorden

De binnenplaats werd aan de zuidzijde begrensd door een rechthoekige achterbouw (S 18/33/156), die over de oven (S 140/150) en vloeren was opgetrokken (afb. 15, 20). De achterbouw bestond uit twee ruimtes: een oostelijke ter hoogte van 103 (4 x 3 m) en een westelijke ter hoogte van 105 (4,6 x 3,4 m). Voor de muren van de westelijke ruimte en van de west- en zuidgevel van de oostelijke ruimte zijn dezelfde oranje bakstenen van 17 x 8,5 x 3,5 cm (S 18) gebruikt. Het langshout was juist samengesteld uit verschillende stukken hergebruikt hout. Dit blijkt uit het feit dat meerdere monsters van het langshout verschillende dendrodateringen gaven.³⁸ Afwijkende dateringen van bouwhout uit één structuur, zoals dit langshout, duiden doorgaans op de toepassing van oud hout. Uitgaande van de jongste datering is de achterbouw na 1645 aangelegd. Voor de bouw van de fundering werd een deel van de oven afgebroken: de bouwdatum van de achterbouw is daarmee tevens een aanwijzing voor het moment waarop de oven buiten gebruik raakte. De noordgevel van de oostelijke achterbouwruimte (S 33/156) bestond uit andere grotere bakstenen (23,5 x 11,5 x 4 cm) en had geen verband met de rest van het mestelwerk (S 18): de muur stond koud tegen de westgevel (de gemeenschappelijke tussenmuur van beide achterbouwruimtes). De oostgevel ontbrak: tussen de achterbouw van 103 en de bebouwing op perceel 101 was een uitbraaksleuf (S 51) met vondsten uit 1700-1800 (zie Elandsstraat 101).

De oostelijke achterbouwruimte was in tweeën gedeeld door een eenvoudig dwarsmuurtje (S 36: tussen S 18 en S 156), bestaande uit houten paaltjes met planken en bakstenen met brokken natuursteen. Het oostelijke kamertje diende als beerput die van 1650 tot 1700 in gebruik was (S 127, BP 2). Het afscheidingswandje liep vanaf ca. 0,40 m ÷ NAP in de bodem door tot ca. 0,90 m ÷ NAP en vormde de westelijke begrenzing van een meerdere naar het oosten aflopende lagen beer en humeus zand met vondsten. Onderin was een laag groene beer (S 131, aflopend tot max. 1,30 m ÷ NAP, bevatte ELS-58), daarop een laag donker grijs humeus zand (S 130, aflopend tot max. 1,14 m ÷ NAP, bevatte ELS-57) en bovenin een laag grijsbruin humeus zand (S 129, max. 0,88 m ÷ NAP, bevatte ELS-56). De beerput was met een houtconstructie afgedekt (S 110). In de zuidoost hoek van de westelijke achterbouwruimte (ter hoogte van 105: afb. 20) was een gemetselde bak (S 19, 2 x 1 m) met een plavuizen vloer (S 113, 1,13 m ÷ NAP), die waarschijnlijk als koelkelder diende. In de noordoost hoek lag een waterkelder (S 22), een halfsteens bak (167 x 86 cm) van ijsselsteen, aan de binnenzijde bekleed met plavuizen. Tussen de plavuizen was een plaat van ongeglazuurde roodbakkerd aardewerk gemetseld die leek op een grof afgewerkte daktegel zonder nok (ELS-44-1)(afb. 21).³⁹

³⁸ Dendrodateringen ELS-41 (1591), ELS-51 (1645) en ELS-66 (1632), Deutsches Archäologisches Institut, K-U Heußner, 2011.

³⁹ 24,7 x 15,2 x 0,9 cm. Dergelijke platen worden ook wel 'plakkers' genoemd en werden gebruikt om niveauverschillen in metselwerk op te vullen. Mededeling A.C. Lagerweij.

21 0,9 cm dikke plaat aardewerk (ELS-34-1) die aan de binnenzijde van waterkelder S 22 tegen de baksteen was gemetseld

Elandsstraat 107

Ten zuiden van de achterbouw van Elandsstraat 103 en 105 werd in deze periode een gebouw van 7 x 4,5 m opgetrokken uit oranje- of roodbruine baksteen (S 30/S100 en S 52).⁴⁰ Een dendrodatering van het langshout onder de noordgevel (S 30) geeft een bouwdatum na 1634.⁴¹ Een dwarsmuur (S 31/99) verdeelde dit gebouwtje in twee ruimten van ongelijke omvang (1/3 vs. 2/3 deel). In elke ruimte lag een plavuizenvloer (S 97 en 122, op gemiddeld 0,35 m ÷ NAP) op een laag lichtgrijs zand (S 123) en donkergrijs zand met puin (S 96).

De Dolfijnengang

Tussen de Elandsstraat 105 en 109 lag een ca. 0,8 m brede doorgang van de straat naar het achterterrein. Een foto van de voorgevels van deze panden uit 1922 lijkt er op te duiden dat de doorgang door perceel 109 liep en in feite een inpandige overkluisde steeg (gang) was. De gang was bestraat met gele ijsselsteentjes (S 13 op 0,05 + NAP) op een ca. 20 cm dikke vlijslaag van geelzand (S 14) die was aangebracht op een ophoging van grijs zand met puin (S 16, top 0,36 m ÷ NAP). Ter hoogte van de westelijke achterbouw van 105 was in de gang een waterkelder (S 28, in steek S 29) ingegraven. De vierkante opening (mond) van roodbruine klinkers lag tegen de achtergevel van de achterbouw.

22 De doorgang naar het binnenplaatsje achter 103-105 werd eenvoudigweg dichtgezet met een muurtje (S 53) tussen de zijgevel van 105 (S 39) en de bouwmuur van de achterbouw S 18 (niet zichtbaar)

⁴⁰ ELS-20, 19/18,5 x 9 x 4 cm.

⁴¹ Dendrodatering ELS-65 (1634), Deutsches Archäologisches Institut, K-U Heußner, 2011.

Vanuit de overkluisde gang was er in eerste instantie toegang tot het binnenplaatsje achter de buurpanden 103 en 105 via een doorgang in de zijgevel van nummer 105. Deze is op een zeker moment dichtgezet met een muur (S 53). Als langshout werd een 16de-eeuwse balk⁴² hergebruikt die op de venige kleiophoging S 89 was gelegd tussen de kopse kant van zijgevel S 39, waarin de balk was ingekast, en de muur van de achterbouw van 105 (S 18)(afb. 15, 22). Gelet op de bouwdatum van S 18 moet dit na 1645 zijn gebeurd, maar verder ontbreekt elke (archeologische) aanwijzing voor wat betreft de datering van deze dichtzetting, die net zo goed in 18de of 19de eeuw kan hebben plaatsgevonden.

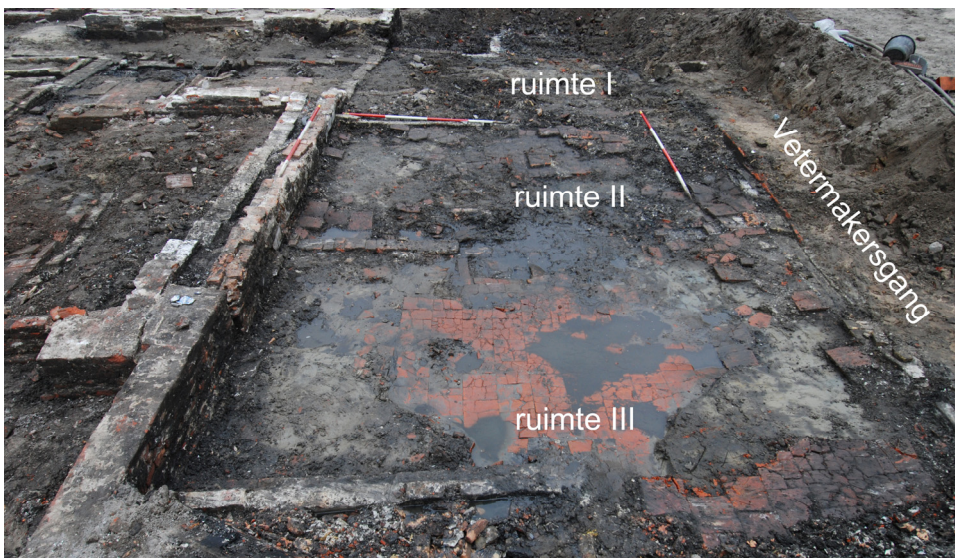
Elandsstraat 109

De westmuur van de Dolfijnengang binnen pand 109 bestond aan de straatzijde uit bouwmuur S 54. Deze muur staat koud tegen een achterbouw van perceel 109 (S 10). De insteek (S 15) van de oostmuur van de achterbouw (S 10) doorsnijdt de grijze zandophoging waarop de bestrating van de gang ligt (S 16). Op basis van de gebruikte baksteen⁴³ dateert de aanbouw mogelijk uit de 17de eeuw, waarbij toen tevens de oorspronkelijke achtergevel van 109 is vervangen. Binnen deze achterbouw lag, direct grenzend aan de achtergevel en op één lijn met de waterkelder S 151 achter 103 en 105, een waterkelder uit gele ijsselsteen (S 12).

3.1.3 Bebouwing 1700-1800

Elandsstraat 101

De achterbouw van perceel 101 werd uitgebreid tot een langgerekt pand dat vanaf de Elandsstraat toegankelijk was via de Vetermakersgang (afb. 23). Het gebouw was minimaal 11 x 4,6 m en was onderverdeeld in drie ruimten (I, II, III). De oorspronkelijke achtergevel van 101 (S 77) werd een indelingsmuur en het noordelijke deel van de westelijke zijgevel (S 154) werd doorgetrokken naar het zuiden met een nieuwe zijgevel (S 43) en met een nieuwe dwarsmuur (S 43). Elke ruimte had een haard: het ging hier waarschijnlijk om drie afzonderlijke woningen.

23 De achterbouw met drie ruimten met haardplaatsen ter hoogte van het achterterrein van perceel 101, links het muurwerk van Elandsstraat 107, linksboven de achterbouw 103-105 (gezien naar het noorden)

⁴² Dendrodatering ELS-40 (1588), Deutsches Archäologisches Institut, K-U Heußner, 2011.

⁴³ S 10, ELS-11, oranje, 18,5/19 x 9/9,5 x 4/4,2 cm en S 11, oranje 23 x 11 x 4,5 cm.

De westelijke zijgevel en dwarsmuur (S 43: bovenkant 0,02 m ÷ NAP) waren opgetrokken uit oranje baksteen.⁴⁴ Het zuidelijk deel had een versnijding op 0,78 m ÷ NAP. Het langshout lag op gemiddeld 1,40 m ÷ NAP. Uitgaande van de dendrochronologische datering van een heipaal onder het langshout van de zuidelijke dwarsmuur is deze achterbouw na 1736 gerealiseerd.⁴⁵ Een ander dendromonster uit het langshout leverde overigens een datering van 1637 op,⁴⁶ waaruit ook weer hergebruik van bouwhout blijkt. Tussen de westelijke zijgevel (S 43) en de oostelijke zijgevel van 107 (S 52) was een smalle spouw die was opgevuld met donkergrijs kleiig zand met puin en enkele scherven aardewerk uit 1700-1800 (S 51, ELS-16). Deze vulling was ook aanwezig in de uitbraaksleuf ter hoogte van de oorspronkelijke oostgevel van de achterbouw van 103.

De noordelijke ruimte I (binnen muren S 43, 78, 77) was minimaal 4 m lang. Er was een haardplaats uit baksteen (S 56, 0,32 m ÷ NAP, afb. 24 links) tegen de indelingsmuur (S 77, de voormalige achtergevel van perceel 101). Het metselwerk van deze haard was gedeeltelijk in de muur ingekast. Voor de aanleg van de haardplaats was een kuil gegraven door de vlijlaag van de plavuizenvloer (S 79, 0,36 m ÷ NAP), die met donkerbruin/grijszand (S 55) was opgevuld. Hierin zaten enkele vondsten (ELS-24, 1700-1750) en was ook een aspot (ELS-25) ingegraven. Eind 17de of begin 18de eeuw kreeg de al bestaande kelderruimte in de noordwesthoek (S 75, afb. 25 links) een nieuwe plavuizenvloer (S 114, tot 0,50 m ÷ NAP)⁴⁷. De vlijlaag bestond uit lichtgrijs zand (S 118) met sintels en opvallend veel scherven van suikertrechers (ELS-48). In de tweede helft van de 18de eeuw werd de kleine kelder, die oorspronkelijk als koelruimte diende, als beerput in gebruik genomen (S 76, BP 1, ELS-29).

De middelste ruimte II, binnen de dwarsmuren S 77 en S 43, was 3,80 m lang. Ook deze ruimte had een haard (S 58) tegen de zuidelijke dwarsmuur (S 43). Net als in ruimte I zat in de insteek (S 57) rond de haard een aspot (ELS-28)(afb. 24, rechts). Er waren resten van meerdere plavuizen vloeren boven elkaar (S 59, 60, 61). De onderste vloer S 59 (0,30 m ÷ NAP) lag op geelgrijs zand. De plavuizen S 60/61 (22 x 22 x 2,5 cm, 0,16 m ÷ NAP) vormen waarschijnlijk fragmenten uit één en dezelfde fase die direct op de voorgaande vloer (S 59) lagen. Het glazuur van de vloertegels was door langdurig gebruik grotendeels afgesleten. Aan de binnenzijde van de westelijke zijgevel was een plint van witte wandtegels. De onderzijde van deze rand, op 0,18 m ÷ NAP, valt samen met het niveau van één van de vloeren, waarschijnlijk dat van S 60/61.

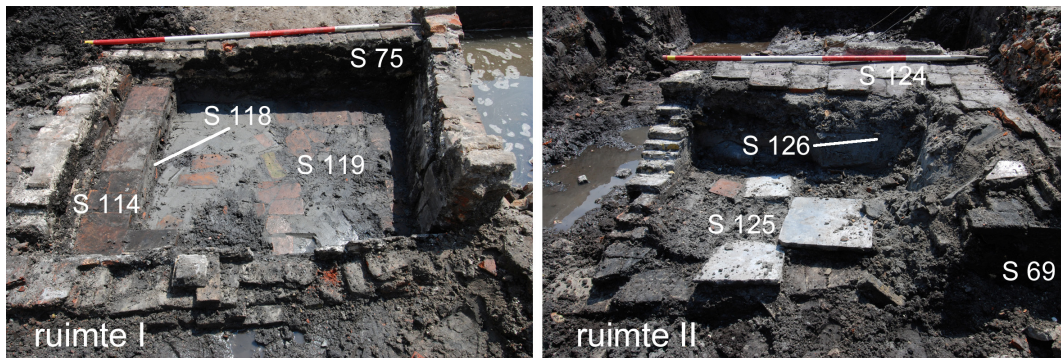
24 Bovenaanzicht van de drie haardplaatsen (S 56, S 58 en S 66) met de aspotten ELS-25 en ELS-28 in de ruimten I, II en III op het achterterrein van Elandsstraat 101

⁴⁴ Monster ELS-22, 19 x 9 x 3,8 cm.

⁴⁵ Dendrodatering ELS-49 (1736), Deutsches Archäologisches Institut, K-U Heußner, 2011.

⁴⁶ Dendrodatering ELS-50 (1637), Deutsches Archäologisches Institut, K-U Heußner, 2011.

⁴⁷ Oranje, 22,5 x 22,5 x 2,5 cm.

25 De twee kleine koelkelders in het langgerekte pand op perceel 101 met de beide vloerniveaus (S 114 / S 119 en S 125 / S 124) met het tussenliggend zandpakket (S 119 vs S 126), links gezien naar het zuiden, rechts gezien naar het noorden

De noordwesthoek van ruimte II werd ingenomen door een gemetselde bak (S 69) van 2,2 x 1,3 m (afb. 25, rechts). Het halfsteens-metselwerk⁴⁸ stond niet in verband met de zijgevel S 43 of met dwarsmuur S 77. De bak had twee vloerniveaus en diende waarschijnlijk als koelruimte voor levensmiddelen, zoals in het geval van de kelder in ruimte I. De onderste vloer (S 125, 1,03 m ÷ NAP) bestond uit plavuizen van blauwe natuursteen⁴⁹ en was afgedekt met een ca. 40 cm dik pakket grijs zand (S 126) met daarin enkele scherven roodbakkerd aardewerk (ELS-54). De tweede vloer (S 124, 0,55 m ÷ NAP) was van roodbakkerde plavuizen. De bak was tot het opgravingsvlak op 0,15 m ÷ NAP aangevuld met donkergrijs zand en veel subrecent slooppuin (S 67).

Ook ruimte III, waarvan de zijgevel over een lengte van max. 3 m kon worden vrijgelegd, had een haardplaats en meerdere plavuizenvloeren. De oudste vloer (S 62, 0,38 m ÷ NAP) lag op een vlijlaag van geel/grijs zand (S 65). Door intensief gebruik was ook van deze plavuizen het glazuur grotendeels afgesleten. Op een vlijlaag van zand (S 64) lag een nieuwe plavuizenvloer (S 63, 0,26 m ÷ NAP). In tegenstelling tot de andere twee ruimten lag de haard (S 66) hier aan de noordzijde (afb. 24 rechts), zonder kuil of ingegraven aspot.

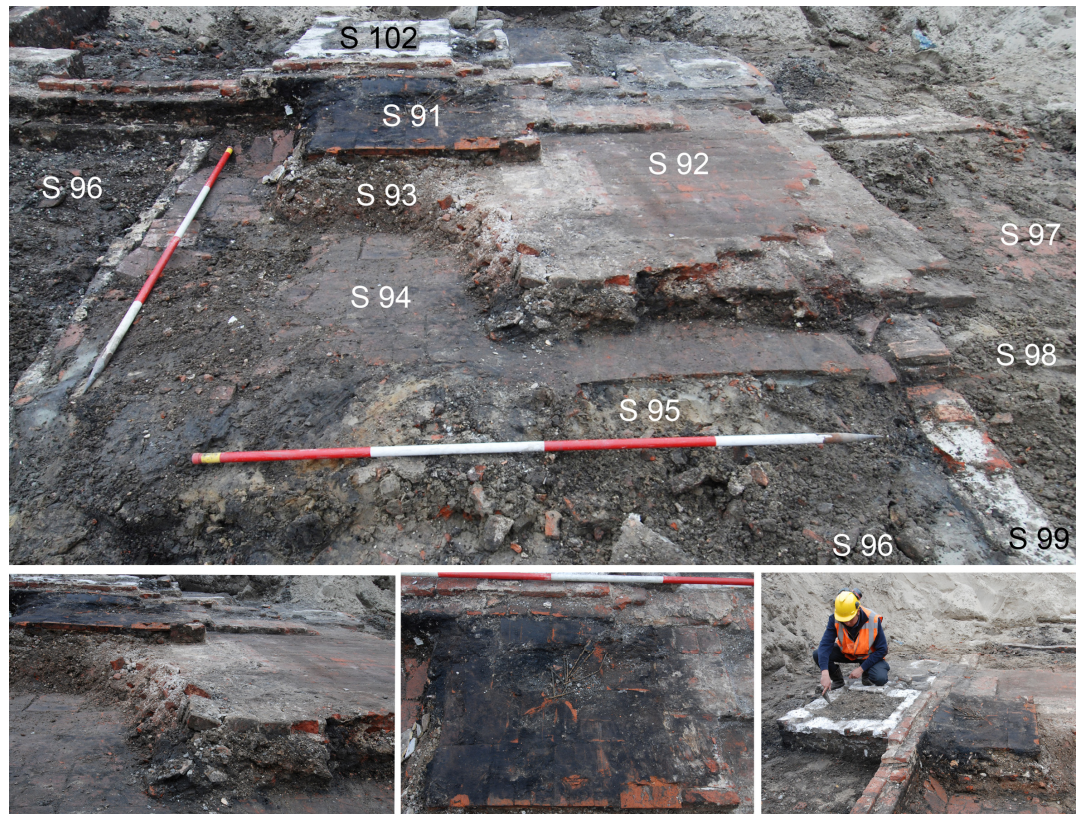
Elandsstraat 103 en 105

Met de uitbreiding van het pand achter perceel 101 werd ook de achtergevel van Elandsstraat 103, en waarschijnlijk ook die van 105, vernieuwd. De achtergevel van 103 (S 41) werd in verband gemetseld met de verlengde zijgevel van 101 (S 43). De vernieuwde achtergevel van 105 (S 40) stond koud tegen die van 103. Beide nieuwe achtergevels waren op de fundering van de oorspronkelijk gemeenschappelijke achtergevel (S 82) gezet.

De beerput 2 (S 127) in de oostelijke ruimte van de achterbouw aan de binnenplaats achter 103 raakte in deze periode buiten bedrijf. De put werd met een houtconstructie (S 110) afgedekt waarvan nog enkele balkjes en planken aanwezig waren (tussen 0,46 en 0,58 m ÷ NAP). De ruimte werd voorzien van een plavuizen vloer (S 37, op ca. 0,15 m ÷ NAP), op een puinhoudende zandlaag (S 38, 0,26 m ÷ NAP). Ook de westelijke ruimte naast het afscheidingswandje S 36 had een plavuizen vloer (S 34).

⁴⁸ Roodpaars, 17 x 8 x 3,5 cm.

⁴⁹ Formaat 43 x 43 x 4 cm, monster ELS-55.

26 De belangrijkste sporen in Elandsstraat 107 (bovenste foto gezien naar het zuiden). De vloeren S 94 en S 97 liggen in twee ruimten gescheiden door een indelingsmuur S 31/99. In een latere fase wordt een massief baksteenplateau (S 92) aangelegd over de fundering van de indelingsmuur en tegen de achtergevel verschijnt een stookvloer (S 91) met mogelijk een schoorsteen buiten de gevel (S 102)

Elandsstraat 107

Het interieur van het gebouw Elandsstraat 107 op het achterterrein werd in twee fasen aangepast. Eerst werd in de eerste helft van de 18de eeuw de bestaande vloer (S 122) in de oostelijke ruimte van het gebouw (oost van dwarsmuur S 31/99) vervangen door een nieuwe plavuizen vloer (S 94, gemiddeld 0,20 m ÷ NAP) op een laag zand met bouwpuin (S 95, ELS-53: aarden rookpijp 1700-1730). Ook deze vloer is intensief gebruikt aangezien het glazuur van de plavuizen (22 x 22 x 2,5) grotendeels was afgesleten.

In de tweede helft van de 18de eeuw zijn de beide ruimten samengevoegd door de dwarsmuur (S 31/99) te verwijderen (afb. 15, 26). Middenin in het gebouwtje werd over het restant van de dwarsmuur tegen de zuidgevel een plateau (1,80 x 1,40 m) van vijf baksteenlagen⁵⁰ (S 92, tussen 0,29 m ÷ en 0,04 m + NAP) geplaatst, deels rustende op de plavuizen vloer S 94 en deels op een 3 cm dikke houten vloer (S 120). Het loopvlak direct westelijk van het plateau werd op gelijke hoogte gebracht met een nieuwe plavuizen vloer van minimaal 0,8 x 0,9 m (S 91, op 0,04 m + NAP) op een ophoging (S 93, ELS-45, rookpijp 1740-1800). Op deze vloer werd gestookt, zoals blijkt uit het sterk beroete oppervlak. Buiten de gevel (S 100) bevond zich ter hoogte van de stookplaats een vierkant gemetseld basement (S 102), mogelijk de fundering van een schoorsteen.

⁵⁰ ELS-52, paars 18,7 x 9 x 3,9 cm.

3.1.4 Bebouwing 1800-1929

Elandsstraat 103 en 105

In deze periode was de achterbouw van 103 nog steeds in gebruik als latrine. Naast de afgesloten 17de-eeuwse beerput in de oostelijke ruimte (S 127, BP2) bevond zich nu een beerput (S 128, BP 3) in de westelijke ruimte. Deze bestond uit een ondiepe kuil aan de westzijde van het dwarsschot S 36, die een maximaal 50 cm dikke laag humeuze zandige beer (S 132, bevatte ELS-59) bevatte met vondsten uit 1850-1925. De vulling van beerput 3 is integraal geborgen in een bigbag en in een later stadium gezeefd (afb. 27). De kuil was afgedekt met balkjes (S 153) en een planken vloer (S 111). Op de planken was een laagje zand aangebracht (S 157) waarop weer een plavuizen vloer (S 34) was gelegd. Deze plavuizen waren sterk versleten wat er op duidt dat de vloer mogelijk hergebruikt was en er al eerder had gelegen. Aangezien de afdichting zich in de zuidelijke helft van de ruimte bevond, zal de latrine opbouw om op te zitten in het noordelijke deel hebben bestaan. Dit bestond mogelijk eerst uit een eenvoudige plank constructie met een gat erin en later uit een toiletput.

27 De inhoud van beerput 3 (S 128) wordt integraal in een 'bigbag' met een inhoud van 1 m³ geschept om op een andere locatie te kunnen worden uitgezeefd, gezien naar het noorden

Op de ingegraven waterkelder op de binnenplaats werd een halfsteens langwerpige bak of goot (4 x 0,50 m, inwendig ca. 0,24 m breed) gemetseld.⁵¹ Aan de oostzijde mondde de goot uit in een breder deel van 1 x 1 m uitwendig en 75 x 60 cm inwendig. De bodem was bekleed met plavuizen (S 47) en aan de westzijde van de goot waren tegen de binnenzijde van het metselwerk een aantal 'plakkers' gemetseld (ELS-34, vergelijk ELS-44, afb. 21).⁵² Er waren geen archeologische aanwijzingen waaraan de functie van de structuur kon worden achterhaald. De goot is aan het begin van de 20ste eeuw buiten gebruik geraakt en volgestort met bruingrijs zand (ELS-32, 1850-1925).

De waterkelder (S 22) in de achterbouw van 105 werd na de sloop van het gewelf aangevuld met donker grijs zand (S 27). Deze vulling bevatte enkele vondsten (ELS-42)

⁵¹ ELS-23, oranjebruin, 21,5 x 10,5 x 4,7 cm.

⁵² ELS-34, roodbakkend 24,7 x 15,2 x 0,9 cm.

waarvan de datering (1850-1925) geen uitsluitsel kon geven of de waterkelders en de panden langs de straat (in 1930) gelijktijdig zijn gesloopt.

Elandsstraat 109

Op het achterterrein werd het pand 109 verlengd of de reeds bestaande uitbouw (S 10) werd opnieuw opgetrokken. De tweeënhalfsteens muur (S 9) was op het achterste deel van S 10 gebouwd. In de binnenruimte tussen de bouwmuren van de oorspronkelijke achterbouw (S 10) werd een gewelfconstructie (S 11) ter ondersteuning van een vloer voor de nieuwe achterbouw toegevoegd (waarvan twee togen zijn opgegraven).⁵³ Hierbij werd de aanwezige waterkelder (S 12) uit gele ijsselsteen overbouwd. Deze waterkelder was in deze periode als latrine gebruikt, zoals bleek uit de vulling van vondstloze beer.

28 Onder het plaveisel van de speelplaats van 'Ons Genoegen' achter het verenigingsgebouwtje aan de Elandsstraat (uiterst rechts) lag werkput 2 (Stadsarchief Amsterdam)

⁵³ ELS-10, oranje-rood, 22,3 x 11,2 x 4 cm.

4 Vondsten

De vondsten zijn afkomstig uit verschillende ophogings- en bouwlagen en verder uit een aantal samenhangende structuren, die hier nader worden besproken; een ton, een kelder, drie beerputten en een waterkelder. Ze zijn gecatalogiseerd naar materiaalsoort en objecttype (bijlage 2). Per objecttype is het minimum aantal exemplaren (MAE) vastgesteld. De aardewerk objecttypen zijn functioneel geïnclassificeerd in acht gebruikscategorieën (kookgerei, tafelgerei, opslag, sanitair, verlichting, verwarming, speelgoed en overig). Aardewerk objecten met een (archeologisch) compleet profiel zijn opgenomen in de Deventer Systeem Catalogus (bijlage 3).⁵⁴

4.1 Ton S 117 (1600-1650)

Een ingegraven houten ton (S 117) op het achterterrein van perceel 105 bevatte verschillende scherven aardewerk, waaronder enkele fragmentarische resten van een Westerwald steengoed kan (ELS-47 #002) uit de eerste helft van de 17de eeuw en één scherf van een bord van roodbakend aardewerk met slibversiering uit het Duitse Werra gebied (ELS-47 #003), gedateerd 1590-1620. De aardewerk vondsten bestonden verder uit minimaal drie rookpijpen: ze behoren tot het gedrongen dubbelconische model dat gangbaar was in 1620-1660 (ELS-47 #001). Verder waren er fragmenten van een roodbakende olielamp (ELS-47 #005, r-oli-2), een stuk vuursteen (ELS-47 #004), een dakpanfragment (ELS-47 #007) en een koot van dierlijk bot (ELS-47 #004). Gezien de schaarse vondsten heeft de ton waarschijnlijk niet als afvalput gediend, maar eerder als een schrobputje, waarin alleen de kleine scherven werden geveegd van een voorwerp, dat op de vloer was stukgevalen en waarvan de grotere resten elders waren weggegooid.

4.2 Kelder S 75 (1700-1750)

De 17de-eeuwse koelkelder in de achterbouw van Elandsstraat 101 (S 75) kreeg in de eerste helft van de 18de eeuw een nieuwe vloer. De zandophoging bevatte een reeks scherven van voorwerpen die speciaal voor industriële doeleinden werden geproduceerd. Het gaat om vultrechters en strooppotten die werden gebruikt bij de suikerraffinaderij, een omvangrijke nijverheidstak in het 17de- en 18de-eeuwse Amsterdam. De fragmenten behoorden tot minimaal elf suikertrechters van ongeglazuurd roodbakend aardewerk (ELS-48, r-sut-1) en minimaal één strooppot van roodbakend aardewerk met loodglazuur aan de binnenzijde (ELS-48, r-pot-71). In de trechters werd de in verschillende stadia geraffineerde suikerstroop uitgekristalliseerd tot een brok gebruiksklare suiker, ook wel een suikerbrood genoemd. De strooppot diende ervoor om de vloeibare stroop op te vangen die tijdens het kristalliseringsproces via een gat aan de onderzijde uit de trechter druppelde. Deze aardewerk vondsten onderstrepen de aanwezigheid van de suikerindustrie in dit deel van de stad. Van de 66 suikerbakkers die in 1742 werden aangeslagen in het Kohier van de Personeele Quotisatie in 1742, en die een inkomen hadden van 600 gulden of meer, waren er negen (13,6 %) woonachtig in de Elandsstraat.⁵⁵

⁵⁴ Dit Classificatiesysteem voor Laat- en Post Middeleeuws Aardewerk en Glas is een standaard beschrijving van aardewerk uit 1250-1900 naar baksel (materiaal-soort), specifiek model en vorm.

⁵⁵ Oldewelt 1945, 218-219, 222.

4.3 Beerputten

Op de vindplaats waren vier beerputten, die alle zijn opgegraven. Beerput 1 was de koelkelder (S 75) in de achteraanbouw van Elandsstraat 101 die in het midden van de 18de eeuw secundair in gebruik werd genomen als latrine en afvalbak. Beerput 2 (S 127) bevond zich in de oostelijke ruimte van de achteraanbouw aan de binnenplaats achter Elandstraat 103 en dateert uit 1650-1700. Beerput 3 (S 128) was in dezelfde achteraanbouw als beerput 2 gelegen, maar dan in de westelijke ruimte. De put was in 1850-1925 in gebruik en bevatte niet alleen het jongste maar ook meest omvangrijke vondstcomplex. Beerput 4 tenslotte, op Elandsstraat 109, was geheel vondstloos.

4.3.1 Beerput 1 S 75 (1750-1800)

De vondsten van beerput 1 (S 75) bestonden uit keramiek, glas, metaal en hout (ELS-29). De keramiek fragmenten behoorden tot minimaal 156 objecten van steengoed met zoutglazuur (s2), rood- en witbakkend aardewerk (r, w), faience (f), porselein (p), Europees porselein (ep), industrieel wit (iw) en industrieel zwart aardewerk (iz) (afb. 29). Tafelgerei vormt het grootste bestanddeel van het vondstcomplex (72 %), gevolgd door kookgerei (7 %), verwarming (4 %), opslag (2 %), sanitair (1 %), verlichting (1 %) en een restgroep overig (13 %) (afb. 30).

Het kookgerei bestaat uit vijf grapen en een steelkom van roodbakkend aardewerk, een deksel van witbakkend aardewerk, een kachelpan van roodbakkend- en twee kachelpannen van witbakkend aardewerk. De roodbakkende grapen behoren tot de wijde cilindrische modellen r-gra- 51 en r-gra-53 (ELS-29-2, cat. 6). De kachelpannen houden verband met veranderingen in de voedselbereiding in de 18de eeuw als gevolg van de introductie van het fornuis of de kachel om op te koken.

Tot tafelgerei behoort een gevarieerd assortiment aan borden, koppen en schoteltjes van roodbakkend aardewerk, Chinees, Japans en Europees porselein, faience en industrieel aardewerk. Hierbij is een onderscheid te maken in serviesgoed voor het opdienen en nuttigen van maaltijden en koppen en schoteltjes voor thee- en koffieconsumptie. Er werd gegeten van borden van roodbakkend aardewerk, faience en industrieel Engels aardewerk, terwijl thee en koffie werden gedronken uit Chinees porselein en Engelse industriële keramiek. Chinees porselein (31 %) en faience (24 %) kwamen in evenredige hoeveelheden voor, wat karakteristiek is voor de tweede helft van de 18de eeuw. Het roodbakkend aardewerk bestaat voor een belangrijk deel uit borden uit het Duitse Nederrijn gebied. Deze zijn onder te verdelen in diepe borden met een vlakke bodem, waarvan er één wordt gekenmerkt door een verdikte rand met een lip aan de binnenzijde (r-bor-10), en borden met een afgeronde kraagrand (r-bor-7, cat. 2). Een exemplaar van dit laatste type (ELS-29 #027, cat. 2) heeft een slijbspiegel en een decoratie van concentrische cirkels. Met 20 exemplaren is de r-bor-10 het talrijkst (zie ELS-29 #54, cat. 3). Deze borden hebben een witte rand en (in de meeste gevallen) op de spiegel een slijbdecoratie van concentrische cirkels. Uit de randslijtage van een klein bord kan worden afgeleid dat deze ook als deksel is gebruikt (ELS-29 #22, r-bor-4, cat. 1). Een groot diep bord van roodbakkend aardewerk van 43,8 cm diameter diende als opdienschaal (ELS-29-3, r-bor-13, cat. 4).

Er zijn 25 stuks Chinees porselein bestaande uit eetborden, ondermeer van type p-bor-5, maar vooral uit koppen en schoteltjes voor thee- en koffieconsumptie. Koppen zijn van type p-kop-1 en p-kop-9 en schoteltjes van type p-bor-6. Enkele fragmenten van kraakporselein uit het eerste kwart van de 17de eeuw kunnen als overleveringsstukken worden geduid. Ook is er een bord van Japans porselein uit 1660-1690 dat eveneens

ouder is dan de gebruiksperiode van de beerput.⁵⁶ Het gaat om een model met standing, een vlakke spiegel en een naar buiten geknikte platte rand. De decoratie bestaat uit florale motieven, waarbij op de vlag een vakverdeling is aangebracht die is ontleend aan Chinees kraakporselein (ELS-29-6, p-bor-4, cat. 11).

Kenmerkend voor beerputten uit de tweede helft van de 18de eeuw is de aanwezigheid tafelgerei van Engels industrieel aardewerk. In deze beerput waren borden, koppen, kommen, theepotten en een kan (ondermeer ELS-29 #077, iw-kop-1, cat. 12) van creamware, dat zo werd genoemd vanwege het roomkleurige oppervlak van de baksels. Een tweede soort industrieel aardewerk in de beerput was blackware, dat ook bekend stond onder de naam Jackfield ware en zich kenmerkt zich door een rood tot paars baksel en een diepzwarte, soms metaalachtige glazuur. Tot het tafelgerei behoorden fragmenten van een theepot en twee kleine kannen.

BP1	s2	r	w	f	p	ep	iw	iz	totaal
grape		5							5
steelkom		2							2
deksel			1						1
kachelpan		1	2						3
bord		34		11	25	1	6		77
kom				1	3		3		7
kop		1			2	6	5		14
kan	4	1					2	2	9
theepot		1					2	1	4
fles	1								1
pot	1								1
fruittest		2							2
pispot			1						1
olielamp		1							1
test		6							6
komfoor		1							1
knikker	4								4
miniatuur			1						1
vaas			1	2	1				4
wijwaterbak				1					1
zalfpot				9					9
bloempot		2							2
totaal	10	57	6	24	31	7	18	3	156

29 Keramiek vondsten uit beerput 1 uitgesplitst naar object en materiaalcategorie, geteld naar MAE

BP1	s2	r	w	f	p	ep	iw	iz	totaal	%
kookgerei		8	3						11	7
tafelgerei	5	37		12	30	7	18	3	112	72
opslag	1	2							3	2
sanitair			1						1	1
verlichting		1							1	1
verwarming		7							7	4
overig	4	2	2	12	1				21	13
totaal	10	57	6	24	31	7	18	3	156	100

30 Keramiek vondsten uit beerput 1, uitgesplitst naar functie, geteld naar MAE

⁵⁶ Kaneda 2006, 17 (cat. 25) en pers. mededeling A. Kaneda 2012.

Tot de categorie opslag behoren twee fruittesten van roodbakkend aardewerk. Dit waren kleine testen met een doorboorde bodem die dienden als verpakkingsmateriaal voor klein fruit, zoals aardbeien (ELS-29-1, r-fru-2, cat. 5). Sanitair is slechts vertegenwoordigd met één pispot van witbakkend aardewerk.

Naast huishoudelijke artikelen was er ook een voorwerp met een religieuze functie in de vorm van een (fragment van een) wijwaterbakje van faïence (ELS-29 #097, f-wyw-, cat. 10). Tot de overige vondsten behoort een faïence zalfpot met een cilindrische buik en een ingesnoerde bodem en hals (ELS-29-7, f-zal-2, cat. 9).

Het glaswerk bestaat uit fragmenten van een fles (ELS-29 #121), een zoutvat (ELS-29 #123), een tuitkan (ELS-29 #122), een kraal en een stuk spiegelglas. Rookgerei is schaars vertegenwoordigd met maar een minimum aantal van vijf exemplaren. Deze pijpen behoren tot het ovale basistype 3 en zijn van Goudse makelij. Tot de restgroep kunnen enkele stukken leer, dakpannen en wandtegels worden gerekend.

4.3.2 Beerput 2 S 127 (1650-1700)

Beerput 2 bevatte drie vullingslagen uit de tweede helft van de 17de eeuw. De onderste laag (S 131, ELS-58) was het meest vondstrijk, met keramiek fragmenten van minimaal 12 objecten van steengoed met zoutglazuur (s2), roodbakkend aardewerk (r, w), majolica (m) en faïence (f) (afb. 31). Tafelgerei vormt de grootste categorie onder de keramiek vondsten (33 %), bestaande uit een majolica bord en 3 borden en een kop van faïence. De faïence kop is een licht afgerond model met een rechte rand (ELS-58-4, f-kop-1, cat. 16). Kookgerei (25 %) en speelgoed (25 %) zijn evenredig vertegenwoordigd, verwarming is de kleinste categorie (17 %) en de categorieën sanitair en verlichting ontbreken (afb. 32). Het kookgerei bestaat uit 2 roodbakkende grappen, waaronder een r-gra-30 (een afgerond wijdmondig model met een kraagrand en een dekselgeul, ELS-58-2, cat. 13), en een bakpan. Twee steengoed knikkers en een roodbakkende miniatuurgrape (ELS-58-1, r-min, cat. 14) vallen onder speelgoed en de categorie verwarming omvat twee vierkante testen van roodbakkend aardewerk (o.a. ELS-58-3, r-tes-1, cat. 15).

BP2 S 131	s2	r	f	totaal
grape		2		2
bakpan		1		1
bord			3	3
kop			1	1
test		2		2
knikker	2			2
miniatuur		1		1
totaal	2	6	4	12

31 Keramiek vondsten uit de onderste laag van beerput 2 (S 131) uitgesplitst naar object en materiaalcategorie, geteld naar MAE

BP2 S 131	s2	r	f	totaal	%
kookgerei		3		3	25
tafelgerei			4	4	33
opslag					
verwarming			2	2	17
speelgoed	2	1		3	25
totaal	2	6	4	12	100

32 Keramiek vondsten uit de onderste laag van beerput 2 (S 131), uitgesplitst naar functie, geteld naar MAE

Vulling S 131 werd afgedekt door een pakket van donkergrijs humeus zand met enkele vondsten (S 130, ELS-57), bestaande uit de fragmenten van een typologisch niet nader te duiden roodbakkende grape, een majolicabord uit de eerste helft van de 17de eeuw en een pijp gemerkt met een gekroonde roos en de letter C uit de jaren 1630. De bovenste vulling van beerput 2 bestond uit grijsbruin humeus zand (S 129, ELS-56), met de fragmenten van een doofpot van roodbakkend aardewerk en een ketel en steel van minimaal twee pijpen uit het laatste kwart van de 17de of begin van de 18de eeuw.

4.3.3 Beerput 3 S 128 (1850-1925)

Beerput 3 (S 128) had een gevarieerd vondstcomplex met behalve keramiek ook vondsten van glas, metaal en hout. Er waren fragmenten van minimaal 130 objecten (ELS-59) van steengoed met zoutglazuur (s2), roodbakkend aardewerk (r), faience (f), porselein (p), Europees porselein (ep), industrieel wit (iw) en industrieel steengoed (s3) (afb. 33). Tafelgerei kwam het meeste voor (50 %), gevolgd door de restgroep overig (28 %), speelgoed (10 %), kookgerei (5 %), verwarming (4 %) en opslag (3 %) (afb. 34).

BP 3	s2	r	m	f	p	ep	iw	s3	totaal
grape		1							1
kachelpan		1							1
deksel		2				1			3
steelkom		1							1
bord		2	1	6		6	26		41
kom				2		1	1		4
kop						4	13		17
terrine							1		1
fles	1				2				3
pot	3	1							4
test		5							5
knikker	11								11
miniatuur						2			2
bloempot		33							33
zalfpot				1			1		2
zeef								1	1
totaal	15	46	1	9	2	14	42	1	130

33 Keramiek vondsten uit beerput 3 uitgesplitst naar object en materiaalcategorie, geteld naar MAE

BP 3	s2	r	m	f	p	ep	iw	s3	totaal	%
kookgerei		5				1			6	5
tafelgerei	1	2	1	8		11	41		64	50
opslag	3	1			2				6	3
verwarming		5							5	4
speelgoed	11					2			13	10
overig		33		1			1	1	36	28
Eindtotaal	15	46	1	9	2	14	42	1	129	100

34 Keramiek vondsten uit beerput 3, uitgesplitst naar functie, geteld naar MAE

Het tafelgerei bestaat uit 41 borden van roodbakkend aardewerk, majolica, faience, Europees porselein en industrieel wit aardewerk. Kommen en koppen zijn van Europees porselein en industrieel wit aardewerk. Ook zijn er kommen van faience en een terrine van industrieel wit aardewerk (ELS-59-13).

Tot kookgerei behoren een grape, een kachelpan, twee deksels en een steelkom van roodbakend aardewerk en een deksel van Europees porselein. De categorie opslag omvat drie potten van steengoed, één exemplaar van roodbakend aardewerk en twee (vrijwel) complete flessen van Japans porselein (afb. 35). De flessen hebben een cilindrisch model met een convexe schouder en een korte hals met manchetrand (ELS-59-5 en ELS 59-6, p-fle-1, cat. 20 en 21). Zij zijn in 1840-1860 in Japan gemaakt als verpakkingsmateriaal voor soja voor de Nederlandse markt, getuige de opschriften JAPANSCHZOYA.⁵⁷

35 De Japanse sojaflessen ELS-59-5 en ELS-59-6 en de kop met reliëfdecoratie en rode engobe ELS-59-10

Typerend voor deze 19de-/vroeg 20ste-eeuwse beerput is dat het industriële aardewerk niet meer hoofdzakelijk uit Engelse producten bestond, zoals in de 18de en vroege 19de eeuw, maar juist uit Nederland afkomstig was. Er is bijvoorbeeld industrieel wit aardewerk uit de fabriek van Petrus Regout in Maastricht. Regout voorzag zijn producten van een beeldmerk dat regelmatig veranderde en daardoor als een goed dateringsmiddel geldt. Eén schotel draagt het blindmerk 'P. Regout Maastricht 29X', dat de firma in 1855-1875 voerde (ELS-59-11, iw-bor-1, cat. 22).⁵⁸ Bijna al het drinkgerei is van industrieel wit aardewerk, met koppen van de typen iw-kop-1 (ELS-59-12, cat. 24), iw-kop-13 (ELS-59-8, cat. 25), iw-kop-14 (ELS-50-10, cat. 26) en iw-kop-17 (ELS-59-9, cat. 27). De hoge steilwandige iw-kop-14 (ELS-50-10) is voorzien van een rode engobe en is in reliëf gedecoreerd met de beeltenis van een naar links kijkende man binnen een ovale omlijsting (afb. 35). Deze kop is waarschijnlijk niet van Nederlandse, maar Engelse of Duitse makelij.

Er was een opvallend grote restgroep van 33 bloempotten. De meeste zijn erg gefragmenteerd en niet tot specifieke typen te duiden, met uitzondering van één r-blo-8 exemplaar, een conisch type met een verdikte ronde rand en een platte bodem (ELS-59-2, cat. 18). Eén bord met rechte rand hoort mogelijk ook bij de restgroep als bloempotschotel (ELS-59-3, r-bor-14, cat. 19).

De beerput bevatte de fragmenten van minimaal 33 pijpen; 32 van pijpvaard en één van hout. De oudste pijpvaard pijpen behoren tot het 18de-eeuwse ovale model (afb. 36). De overige zijn meer gangbare modellen voor de 19de eeuw, waarbinnen zes varianten zijn te onderscheiden. Allereerst is er de kromkop, een pijp met een grote

⁵⁷ Kyushu Ceramic Museum, z.j., 21.

⁵⁸ Blindmerk 7, zie Polling 1997, 17.

staande ketel, een kenmerkend 19de-eeuws product. Daarnaast zijn er 'korte isabé' pijpen met een ketel zoals de kromkop, maar met een korte steel. Het steeluiteinde was zo afgewerkt dat deze pijpen tijdens het roken goed in de mond geklemd konden worden. Dit maakte ze bijzonder geschikt voor gebruik tijdens het werk.⁵⁹ Drie 'korte isabé' pijpen uit de beerput zijn op de steel voorzien van de naam van de pijpenmaker H VAN RYST JZ aan de ene kant en de type aanduiding KORTE IZABE aan de ander kant. Ook hadden ze scheepje als hielmerk. Dit merk werd door de firma Hendrik Jansz. van Rijst gevoerd in de jaren 1859-1880. Een aantal exemplaren behoorde weer tot een ander pijptype met een grote rechtopstaande ketel zonder hiel. Deze ketels worden doetels genoemd. Evenals de 'korte isabé' pijpen hadden ook de pijpen met een doetel ketel een korte steel (tussen 16 en 17 cm) waardoor ze goed in de mond pasten.⁶⁰ Ook was de figurale pijp vertegenwoordigd, met een ketel in de vorm van een Mercurius kop (ELS-59-14). Dergelijke pijpen werden in de 19de eeuw vooral in Frankrijk gemaakt, maar ook Goudse pijpenmakers namen ze op in hun assortiment, met name voor de export, want in Nederland werden ze nauwelijks populair.⁶¹ Het exemplaar uit de beerput is gemerkt WL gekroond: dit merk dateert uit 1839-1874.⁶² Een typisch fenomeen dat rond 1870 werd geïntroduceerd was de reclamepijp. Dit waren pijpen met op de ketel of steel de naam van een tabaksfabrikant. Ze werden in een tabakswinkel cadeau gedaan aan degenen die de desbetreffende tabak kochten.⁶³ De reclamepijp in de beerput had op de steel de naam van de Rotterdamse tabaksfabrikant Louis Dobbelman (ELS-59 #083). Deze had een winkel op Warmoesstraat 32 in Amsterdam. Onder de vondsten was ook een witbakkende imitatie van een meerschium pijp (ELS-59 #092). Meerschium was een zachte steensoort die vanaf de 17de eeuw en vooral in de 19de eeuw werd gebruikt om pijpen uit te snijden. Eén pijp was van hout en niet van pijpaaarde (ELS-59-16), maar het model met een rechtopstaande grote ketel en een hiel was wel vergelijkbaar met dat van pijpaaarden pijpen. Over het geheel gezien zijn de pijpen licht tot intensief gebruikt en behoren ze niet tot de betere soorten, met uitzondering van het houten exemplaar dat in zijn tijd als een luxueuzer artikel gold.

36 Pijpen uit beerput 3, 1. ovaal model 1740-1800, 2. doetel 1850-1900, 3. korte isabé 1860-1880, 4. houten pijp, 5. figurale Mercurius pijp 1839-1874

⁵⁹ Duco 2003, 206.

⁶⁰ Duco 2003, 206.

⁶¹ Duco 1987, 127.

⁶² Duco 2003, 162, merk 534.

⁶³ Duco 1987, 123.

Onder de vondsten waren drie munten (afb. 37). De eerste (ELS-59-23) is een zilveren 25-cents munt met op de voorzijde een borstbeeld naar links en het randschrift Willem II Koning der Ned(erlanden) G(root).H(ertog).V(an).L(uxemburg). Op de keerzijde de 25-cent waarde met het jaartal 1848 binnen twee samengebonden eikentakken. Dit kwartje was gelet op de sterke slijtage lange tijd in omloop. De tweede munt (ELS-59-24) en derde munt (ELS-59-25) zijn respectievelijk een bronzen 1 cent en een bronzen ½ cent munt met op de voorzijde een gekroonde leeuw met zwaard en pijlenbundel en het omschrift Koninkrijk der Nederlanden 1878, respectievelijk 1884, en op de keerzijde de waarde aanduiding binnen twee samengebonden oranjetakken.

37 Munten uit beerput 3, v.l.n.r. een ½ cent uit 1884, 1 cent uit 1878 en een 25 cents munt uit 1848. Schaal 1:1

Onder de vondsten van hout zijn fragmenten kuiphout, enkele kurken en een ovale deksel waarmee mogelijk de beerput werd afgesloten (ELS-59 #203) (afb. 38). Vier boenders (ELS-59-33, ELS-59-34, ELS-59 #172 en #175, afb. 38) en een spons (ELS-59 #176) behoren tot de categorie huishoudelijke objecten.

38 Een deksel (van de beerput?) (ELS-59 #203) en een boender uit beerput 3 (ELS-59-33)

Kledingaccessoires bestaan uit een reeks verschillende knopen (afb. 39), van stof, metaal (6: ELS-59 #141, 142, 143, 144), been (28: ELS-59 #139: plus zeven zwart geverfd ELS-59 #140), parelmoer (23: ELS-59 #138) en glas (12: ELS-59 #137). Van de stoffen knopen zijn alleen de metalen en benen kernen bewaard (ELS-59 #145, 146). De metalen knopen hebben oogjes ter bevestiging, terwijl de benen en parelmoeren exemplaren plat zijn met twee of vier gaten. Daarnaast zijn er nog manchet- en boordenknopen (ELS-59 #150). Naaigerei is vertegenwoordigd met 22 spelden, twee vingerhoeden (afb. 40) en drie houten klosjes (ELS-59 #155). De spelden (ELS-59 #153) zijn van ijzer en 2,4 tot 4,5 cm lang. De vingerhoeden zijn niet gegoten maar getrokken uit een plaat geelkoper. Dit proces, het dieptrekken, ontstond eind 18de eeuw in Engeland en wordt nog steeds toegepast bij de fabricage van vingerhoeden. Dergelijke vingerhoeden zijn herkenbaar aan een omgeslagen rand. De top en het grootste deel van de schacht zijn voorzien van fijne putjes, de onderzijde van de schacht is versierd, in dit geval met een band van ruitvormen gevuld met klavertjes drie binnen twee concentrische cirkels (ELS-59-26) en met drie concentrische ribbellijnen (ELS-59-27).

ELS-59 #141

ELS-59 #144

2.5 cm

ELS-59 #150

ELS-59 #138

ELS-59 # 139

ELS-59 #140

5 cm

39 Knopen uit beerput 3

2,5 cm

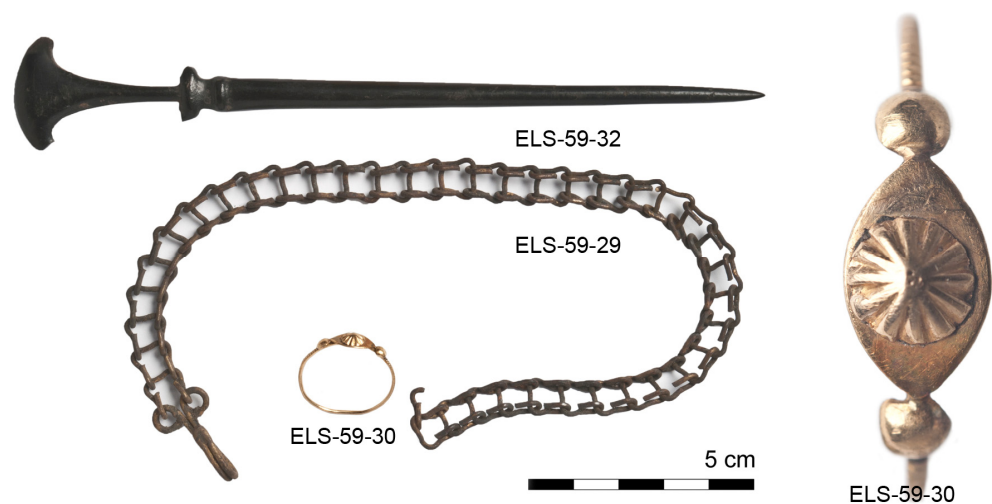
40 De spelden (ELS-59 #153) en vingerhoeden (ELS-59-26 en ELS-59-27) uit beerput 3

Tot het typisch laat-19de- vroeg 20ste-eeuwse keukengerei behoren de fragmenten van een petroleumstel (ELS-59 #184). Het metalen tafelgerei bestaat uit verschillende eet- en theelepels en één vork (afb. 41). Het merk ZINNSTAHL op de steel van één van de lepels (ELS-59-18) duidt erop dat voor de fabricage ervan tinstaal is gebruikt, een laat 19de-eeuwse voorloper van het later geperfectioneerde roestvrij staal. Het exemplaar vertoont corrosie sporen van blauw metaaloxide.

41 Theelepels, eetlepel en vork uit beerput 3

Een ander typisch laat-19de-eeuws- vroeg 20ste-eeuws voorwerp voor de verpakking en opslag van levensmiddelen is het conservenblik. Onder de beerput vonden er een voor tomatenpuree (ELS-59 #194). Daarnaast bevatte de beervulling drie metalen handgrepen die tot meubelbeslag behoren (ELS-59 #202 en ELS-59 #190). Persoonlijke eigendommen waren er in de vorm van een bakelieten hoedenspeld (ELS-59-32), een koperen (ELS-59-31) en een gouden ring (ELS-59-30) en een kledingketting (ELS-59-29) (afb. 42).

42 De hoedenspeld van bakeliet, de geelkoperen ketting en het gouden ringetje uit beerput 3

Tot de restgroep behoren de fragmenten van minimaal vier griffels, een stuk krijt, antraciet, brokken steenkool, een sintel en 11 gordijnrings. Van been is er een tandenborstel (ELS-59-28). Leer is vertegenwoordigd met enkele losse fragmenten (ELS-59 #063) en de fragmenten van minimaal drie schoenzolen (ELS-59 #164).

4.4 Waterkelder S 22 (1850-1925)

43 Vondsten uit waterkelder S 22. Boven een porseleinen kop uit Fraureuth (ELS-42-2), onder een geëmailleerde pan (ELS-42-3) en rechtsonder een flesje (ELS-42-1)

Het vondstcomplex van waterkelder S 22 dateert uit de tweede helft van de 19de eeuw en de eerste decennia van de 20ste eeuw (afb. 43). Mogelijk is dit het resultaat van een eenmalige stort tijdens de sloop van de huizen in 1929. De vulling bestaat uit een 10,1 cm hoge vierkante fles van lichtgroen glas (ELS-42-1), een kop van Europees porselein gemerkt Fraureuth (ELS-42-2) en een geëmailleerde ijzeren pan (ELS-42-3). De kop van Europees porselein is vervaardigd in de porseleinfabriek van Fraureuth, ten zuidwesten van Dresden in het oosten van Duitsland. De onderzijde is gemerkt met het beeldmerk van de fabriek met daaronder de naam Fraureuth. Op basis hiervan is het voorwerp te dateren in de periode 1899-1926.⁶⁴

4.5 Andere (losse) vondstcontexten

Het eerste vlak in werkput 2 bevatte in de bovenste zandlaag ter hoogte van de Dolfijnengang een aantal losse voorwerpen die verbonden zijn met de recente 20ste-eeuwse geschiedenis van de locatie. Het ging om een koffiekopje met op de onderzijde een beeldmerk van Royal Mosa uit Maastricht (ELS-15-1) en een plastic huls van een balpen (ELS-15-2) met het opschrift "Buurthuis CLAVERHUIS, Oude Looiersstraat 10 Amsterdam 020-222081" (afb. 44). De Stichting Claverhuis, vernoemd naar de 17de-eeuwse jezuïet Petrus Claver, werd in 1952 opgericht met als doel om het rooms-katholieke jeugd- en gezinswerk in de Jordaan uit te bouwen. Eind jaren 1950, begin jaren 1960 waren er in de Jordaan in totaal 18 buurthuizen actief met sociaal maatschappelijk werk voor de overwegend armlastige bevolking. Het eerste onderkomen van het buurthuis was in het gebouw van de 'Vereniging ter Verbreiding der Waarheid' op Elandsstraat 84

⁶⁴ Informatie via de website van de nog bestaande porseleinfabriek <http://www.fraureuth-porzellan.de>.

(schuin tegenover de vindplaats). In 1962 verhuisde het buurthuis naar de Oude Looiersstraat 10, het adres op de balpen, en vervolgens in 2002 naar het huidige onderkomen op de Elandsgracht 70. Anno 2012 is het Claverhuis, nu bekend onder de naam Huis van de Buurt Jordaan & Gouden Reaal, nog het enige overgebleven buurthuis in de Jordaan. Gezien het adres op de huls en het feit dat het telefoonnummer inclusief kengetal 020 nog uit 9 cijfers bestaat dateert de pen tussen 1962 en 1995. In oktober van dat jaar werden landelijk alle telefoonnummers omgezet naar 10 cijfers. Uit een grespijp (S 72) die uitmondde in de put S 71 in de voormalige Vetermakersgang kwam een kleine gloeilamp met banjonet-fitting (ELS-27-1). Dergelijke lampjes worden tegenwoordig nog gebruikt voor auto- of brommerverlichting (afb.45).

44 De balpenhuls van buurthuis Claverhuis (ELS-15-2) en het koffiekopje (ELS-15-1), beiden uit de bovenste zandlaag ter hoogte van de Dolfijnengang en de kleine gloeilamp (ELS-27-1) uit de rioolpijp

5 Samenvatting en conclusies

Vanaf de jaren 1980 is op een aantal verschillende locaties in de Jordaan archeologische onderzoek verricht.⁶⁵ Dankzij deze opgravingen en waarnemingen is er meer inzicht in de stedelijke ontwikkeling en de bewoningsgeschiedenis van dit deel van het centrum van Amsterdam. Ook de opgraving in de Elandsstraat had als doel de lokale topografische ontwikkeling gedetailleerder in kaart te brengen en meer kennis te vergaren over de materiële cultuur van de huishoudens in de verschillende bewoningsperioden binnen het plangebied.

De Jordaan is ontstaan bij de stadsvergroting van 1613 toen het oorspronkelijke veenweidegebied van de Stads- of Godshuispolder ten westen van de toenmalige stad binnen de stadsgrenzen werd opgenomen en bebouwd. Voor die tijd was het westelijke buitengebied langs de stad al in gebruik door mensen die zich om verschillende redenen niet in de stad konden of wilden vestigen. Onder hen waren veel ambachtslieden voor wie, vanwege de overlast die zij veroorzaakten met hun bezigheden, sowieso geen plaats was binnen de stadsgrenzen. De oorspronkelijk eenvoudige en tijdelijke bebouwing van werkplaatsen, schuren en onderkomens kreeg gaandeweg een permanent karakter met de bouw van stenen huizen langs nieuw gerooide straten. Deze straten volgden veelal het oude sloten en paden patroon van de voormalige polder. Ook de Elandsstraat, voor het eerst vermeld in 1615, was ooit een dergelijk polderpad.

De archeologische opgraving ter hoogte van het terrein van de voormalige speeltuin 'Ons Genoegen' in de Elandsstraat heeft geresulteerd in 157 sporen die in vier gebruiksfasen zijn op te delen:

1. ondergrond 1575-1625
2. bebouwing 1600-1700
3. bebouwing 1700-1800
4. bebouwing 1800-1929

5.1 Ondergrond 1575-1625

Het oorspronkelijke veenweidegebied binnen het plangebied was met veen, klei, zand en puin opgehoogd aan het einde van de 16de en in het eerste kwart van de 17de eeuw opgehoogd. De natuurlijke ondergrond zorgde mogelijk voor een onregelmatig maaiveld, want de ophogingslagen liepen naar het oosten af. Tussen de ophogingen kwam een dunne laag houtsnippers voor die het restant was van een loopvlak of werkvloer of op houtbewerkingsactiviteiten in de nabijheid zou kunnen duiden. Aan het einde van deze vroege periode van terreingebruik verrees hier de eerste bebouwing die met werkplaatsen zou kunnen samenhangen.

⁶⁵ Tussen 1980 en 2002 is de inhoud van meer dan 100 beerputten uit de Jordaan geborgen. Vanaf 2003 zijn er naast de Elandsstraat nog 5 opgravingen uitgevoerd waarvan de verslaglegging is opgenomen in de AAR-reeks. Zie AAR-rapporten nr. 4 (Westerstraat), nr. 6 (Konijnenstraat) en nrs. 50, 55 en 61 (Rozenstraat) op ww.amsterdam.nl/monumentenarcheologie/publicaties.

5.2 Bebouwing 1600-1700

De oudste samenhangende structuren konden worden gedocumenteerd op het achterterrein, tussen de 12 en de 20 m vanaf de Elandsstraat. Hier deden zich verschillende bouwsporen voor die aan werkplaatsen konden worden gerelateerd, zoals een stelsel van houten goten en een bezinkbak, die verder geen specifieke ambachtelijke functie vertoonden. De meeste duidelijke bouwresten in verband met ambachtelijke activiteiten waren die van een oven met bijbehorende plavuizen werkvloer. Het moment waarop deze werkplaats in gebruik is genomen kon niet precies worden vastgesteld, maar duidelijk is wel dat deze tot halverwege de 17de eeuw in bedrijf was. De oven had een sleutelvormige omtrek met een ronde basis van 1 m diameter en een rechthoekige aangebouwd stookgang. De oven was van een type dat werd gebruikt voor het verwarmen van vloeistoffen. De oven vertoonde bouwsporen waaruit kon worden opgemaakt dat de installatie tijdens het gebruik een keer is aangepast of vernieuwd. De archeologische informatie wijkt af van de beschikbare cartografische bron voor deze periode die geen aanwijzingen biedt dat hier het achterterrein achter de huizen aan de Elandsstraat ruimte bood voor werkplaatsen. De stadsplattegrond van Balthasar Florisz van Berckenrode uit 1625 toont dat hier toen een parallel aan de straat georiënteerd gebouw stond en dat het achterterrein verder met tuinen was ingericht. Of dit gebouw de werkplaats met de oven huisvestte is van de kaart niet te achterhalen. Archeologische bewijs voor een duidelijke fundering die met dit gebouw zou samenhangen is er evenmin. Dit kan te maken hebben met latere sloop- en bouwactiviteiten die oudere sporen hebben uitgewist, maar het is aannemelijk dat de doorgaans als zeer betrouwbaar te beschouwen stadsplattegrond in dit geval een onnauwkeurig beeld geeft. Duidelijk is wel dat kort na 1645 een los achtergebouw van circa 8,5 x 3,5 m op de plaats van de oven is opgericht. Een opvallend bouwdetail is dat één van de muren van het gebouw die verder niet in verband was gemetseld met de rest van het mestelwerk uit een andere, mogelijk oudere, baksteensoort was samengesteld: dit wekt de gedachte op dat er toch sprake is van een gedeeltelijk bewaard bouwrestant dat verbonden is met het gebouw dat op de kaart van Balthasar Florisz van 1625 op die locatie staat afgebeeld.

Ongeveer gelijktijdig met de gebruiksperiode van de werkplaats (en) kwamen er in de eerste helft van de 17de eeuw ook enkele huizen langs de straat. Archeologisch bewijs voor deze bouwfase is schaars, vanwege verstoring als gevolg van subrecente sloop, maar in dit geval geeft het kaartbeeld van 1625 van Balthasar Florisz hier voor voldoende informatie. Vanaf 1875 gelden voor deze percelen de huisnummers Elandsstraat 101-109. Gezien de gemeenschappelijke achtergevel zullen de panden 103 en 105 in één fase zijn neergezet. Aan de westzijde van 105 werd pand 109 gebouwd. Tegen de achtergevel van dit pand bevond zich een waterkelder. In de begane grond van 109 was een overkluisde gang opgenomen waarmee het binnenterrein achter 103, 105 en 109 vanaf de straat toegankelijk bleef. Ook via de Vetermakersgang ten oosten van pand 101 was het achterterrein bereikbaar. In de achterbouw van pand 101 kwam een betegelde koelkelder voor de opslag van voedsel.

Achter de panden 103 en 105 lag een smalle binnenplaats met onder de grond een dubbele waterkelder. Aangezien bij dergelijke dubbele waterkelders de compartimentscheiding altijd samenvalt met de perceelsscheiding wordt er doorgaans vanuit gegaan dat de bewoners van twee huizen de exclusieve gebruikers waren van deze drinkwatervoorziening. Dit beeld moet waarschijnlijk worden bijgesteld aangezien de transportakten van de bebouwing aan de Elandsstraat expliciet melden dat de waterkelders – regenbakken genoemd – gemeenschappelijk dienden te worden gebruikt en onderhouden, hetgeen zou kunnen betekenen dat meer dan één huishouden gebruik maakte van één compartiment. Ditzelfde geldt mogelijk ook voor de beerput (BP2) die

tussen 1650 en 1700 in gebruik was in de oostelijke ruimte van het voornoemde achtergebouw (ter hoogte van perceel 103) dat rond 1645 (over de oven) aan het binnenplaatsje achter percelen 103 en 105 was gebouwd. De Dolfijnengang bood vanuit verschillende percelen toegang op de binnenplaats en de beerput. In de westelijke ruimte ernaast (ter hoogte van perceel 105) werd een waterkelder en een kleine kelder, waarin levensmiddelen koel werden opgeslagen, aangelegd. Nog verder naar achter op het binnenterrein dat via de Dolfijnengang kon worden bereikt kwam nog een achtergebouw. Dendrochronologisch kon worden vastgesteld dat dit na 1634 plaatsvond. Dit pand van 7 x 4,5 m, sinds 1875 huisnummer 107, was in twee ruimten verdeeld. Als bouw materiaal voor deze panden is ondermeer gebruik gemaakt van appelbloesembaksteen, een gangbaar bouw materiaal uit de eerste helft van de 17de eeuw, en van hergebruikt bouwhout voor het funderingslangshout.

5.3 Bebouwing 1700-1800

In het tweede kwart van de 18de eeuw werd het pand op perceel 101 langs de Vetermakersgang uitgebreid met een rij van drie kleine kamerwoningen die vanaf de straat bereikbaar waren via de gang. De dendrochronologische datering van een heipaal van deze uitbreiding leverde een kapdatum van 1736 op. Gelet op het transport van bos naar bouwplaats valt deze datering goed samen met de historische vermelding dat het bleekveld tussen de Vetermakersgang en de Dolfijnengang in 1737 is bebouwd. De drie afzonderlijke kamerwoningen waren voorzien van plavuizenvloeren en een haard. De kleine koelkelder in de oorspronkelijke achterbouw van pand 101 werd nu omgebouwd tot beerput (BP1) en was tussen circa 1750 en 1800 als zodanig in gebruik. Deze rij kleine huisjes moet tussen 1800 en 1820 zijn gesloopt, want op het kadastrale minuutplan van 1820 staan ze niet afgebeeld (afb. 16). Gelijktijdig met de uitbreiding van 101 werd de achtergevel van de panden 103 en 105 opnieuw opgetrokken. Tevens werd de beerput (BP2) achter 103 opgeheven en werd de put afgedekt met een houtconstructie met daarop een plavuizenvloer.

Rond het midden van de 18de eeuw werd de indelingsmuur in 107 geslecht en de totale ruimte voorzien van een nieuwe plavuizenvloer. Tegen de zuidgevel van dit gebouw werd een verstevigd plateau aangelegd dat als stookvloer diende met een schoorsteen aan de buitenzijde van de gevel. Pand 107 zou de smeersmelterij aan de Dolfijnengang kunnen zijn waarover in 1784 werd gesproken in het kwijtscheldingsregister. Deze smelterij was tot in de 19de eeuw in bedrijf. Er zou volgens een bouwtekening uit 1865 ook een beenzwartbranderij op Elandsstraat 107 zijn gevestigd, maar voor de productie van koolpoeder ontbrak elk archeologisch spoor. Dit doet de vraag rijzen of met de bouwtekening niet eerder sprake was van een bouwplan dan van een daadwerkelijk uitgevoerd ontwerp.

5.4 Bebouwing 1800 tot 1929

De verschillende panden zijn tot in de 19de eeuw diverse malen verbouwd. Op het binnenplaatsje achter 103 en 105 werd een bakstenen constructie aangelegd in de vorm van een ondiepe goot met aan weerszijden twee brede bakken. Er waren verder geen vondsten die de ambachtelijke functie ervan konden verduidelijken. Rond 1850 werd in de achterbouw ter hoogte van 103 een nieuwe beerput aangelegd (BP 3) die tot aan de sloop van de panden in 1929 in gebruik is gebleven. De latrine zelf was aan de kant van de binnenplaats gelegen achter panden 103 en 105. Uit historische bronnen is bekend dat de benedenwoningen vanaf omstreeks 1880 niet meer werden bewoond en alleen nog voor opslag werden gebruikt. In dit kader is het opmerkelijk dat de vondsten in de beerput

doorlopen tot in het eerste kwart van de 20ste eeuw. Dit is een bewijs dat de beerput ondanks het ontbreken van een woonfunctie toch nog is gebruikt voor afvalstort door de gebruikers van de opslagruimte of de bewoners van de bovenverdiepingen. Daarbij konden ook andere bewoners van de omliggende Elandsstraat panden de latrine gebruiken die via de Dolfijnengang bereikbaar bleef. Historisch aangetoonde onbewoonbaarheid betekent daarmee niet per definitie een terminus antequam voor beerputvondsten. Zowel de kleine waterkelder als het koelkeldertje in de achterbouw ter hoogte van 105 raakten nu buiten gebruik en zijn volgestort met zand. Ook de waterkelder tegen de achtergevel van 109 werd overbouwd door een uitbreiding. De kelder functioneerde toen al niet meer als reservoir voor (regen)water gezien de vulling met (vondstloze) beer.

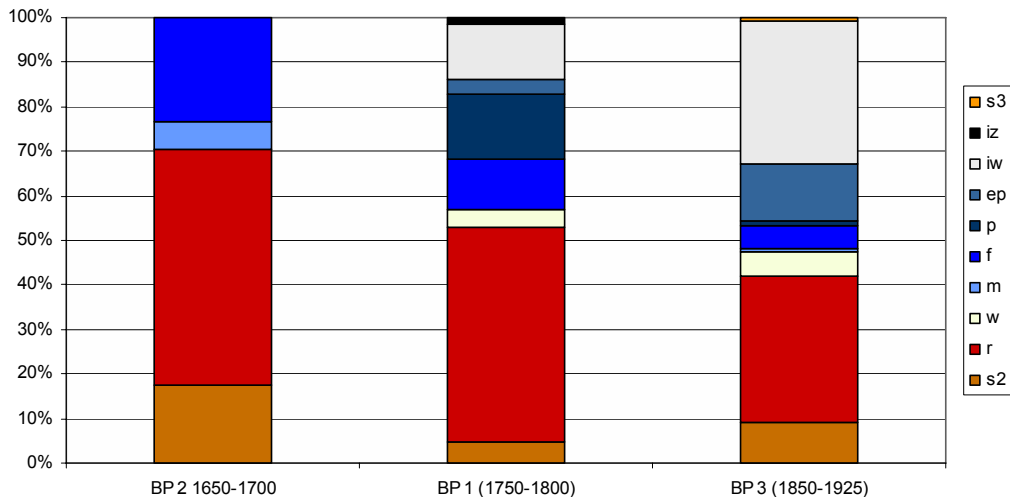
Zoals gezegd zijn de woninkjes achter Elandsstraat 101 langs de Vetermakersgang vóór 1820 gesloopt, uitgaande van het kaartbeeld van het kadastrale minuutplan (afb. 6). Uit opeenvolgende versies van de plattegrond van Publieke Werken blijkt dat het pand 107 tussen 1916 en 1922 is gesloopt en uit de woningkaarten van het bevolkingsregister kon worden achterhaald dat de panden 101-105 en 109 in december 1929 zijn afgebroken.

5.5 De beerputten vergeleken

Beerputten hadden vaak de tweeledige functie van latrine en afvalput. Onder de archeologische structuren in de bodem van het plangebied waren drie beerputten die naast een beervulling ook vondsten bevatten. De waterkelder achter 109 was in een later stadium wel als latrine gebruikt en gevuld met beer echter zonder dat hier ook afval in terecht was gekomen.

Een beerput kon door meerdere huishouden worden gebruikt zeker wanneer deze op een binnenterrein was gelegen dat toegankelijk was vanuit verschillende percelen. Archeologisch onderzoek in Amsterdam heeft een aantal voorbeelden opgeleverd van een dergelijke collectieve voorziening, o.a. in de Rozenstraat en de nabij gelegen Konijnenstraat. In het geval van de Elandsstraat waren de beerputten 2 en 3 gelegen aan een binnenplaats dat via de Dolfijnengang vanaf de straat toegankelijk was.

De vondstcomplexen uit de drie beerputten geven een goed beeld van de ontwikkeling van de materiële cultuur in de 17de- tot begin 20ste eeuw (afb. 45). In beerput 2, uit de periode 1650-1700, domineert roodbakkerd aardewerk, aangevuld met majolica, faience en steengoed. Beerput 1, uit de tweede helft van de 18de eeuw, toont hoe een halve eeuw later majolica en faience terrein hebben verloren ten opzichte van het Engels industriële aardewerk. In beerput 3 tenslotte, uit 1850-1925, overheerst de industriële keramiek naast het roodbakkerd aardewerk.

45 Keramiek vondsten uit de beerputten uitgesplitst naar materiaalgroep (zie hoofdstuk 4)

Beerput 1 vertegenwoordigt een typisch Amsterdams vondstcomplex uit de tweede helft van de 18de eeuw, vergelijkbaar met de in de afgelopen jaren opgegraven beerputten in de Nieuwe Jonkerstraat⁶⁶, Rozenstraat⁶⁷ en de Derde Weteringdwarsstraat.⁶⁸ Vergeleken met de vondsten van deze vindplaatsen vertonen die van de Elandsstraat opvallend hoge mate van slijtage. Dit betekent dat de voorwerpen lang en intensief zijn gebruikt voordat ze in de beerput belandden en is een goede indicator voor lage welstand. De fragmenten van enkele kraakporselein objecten en een Japans porseleinen bord vormen hierop geen uitzondering. In de periode van hun introductie in de 17de eeuw waren dit nog kostbare stukken, maar in de context van de 18de-eeuwse Elandsstraat hadden deze objecten hun waarde van hogere sociale status verloren. Al met al zijn de drie vondstcomplexen typische voorbeelden van de materiële cultuur van de lagere middenklasse in de Elandsstraat.

5.6 Hergebruikt hout

Tijdens het archeologisch onderzoek op de Elandsstraat zijn uit de fundering van een aantal gebouwen houtmonsters genomen (afb. 46) ten behoeve van datering via dendrochronologie (jaarringenonderzoek). Bij dit onderzoek wordt de breedte van de opeenvolgende jaarringen in het hout gemeten. Schommelingen in het klimaat hebben tijdens de levensduur van een boom invloed op de jaarringbreedte. Deze verschillen variëren daarom per jaar en per regio. De meetgegevens leveren een grafiek op waaruit, in veel gevallen, de regionale herkomst en de kapdatum van een boom te bepalen zijn.

Opvallend bij de houtmonsters uit de Elandsstraat is het grote verschil in kapdatum tussen de onderlinge monsters uit structuren van één en hetzelfde bouwwerk. Uit de variatie aan dateringen kan worden geconcludeerd dat zowel in de 17de als in de 18de eeuw bij de bouwactiviteiten in de Elandsstraat in grote mate (bouw)hout is hergebruikt. Zo levert het monster uit het langshout van de uitbouw achter pand 101 (ELS-50) een datering op van 1637 terwijl een heipaal onder dit funderingshout (ELS-49) dateert van 1736. De drie houtmonsters van de fundering van bouwmuur S 18 van de achterbouw ter hoogte van 105 dateren uit 1591 (ELS-41), 1632 (ELS-66) en 1645 (ELS-51) en de dateringen van het funderingshout van de bouwmuren van 107 lopen uiteen

⁶⁶ Gawronski, Vanoverbeke & Jayasena 2010.

⁶⁷ Gawronski et al 2010, Gawronski & Veerkamp 2011.

⁶⁸ Gawronski & Jayasena 2008.

46 De dendrochronologische datering van een 9 m lange funderingspaal onder de bebouwing op het achterterrein van Elandsstraat 101 leverde een bouwjaar op van na 1736

tussen 1493 (ELS-64) en 1634 (ELS-65). Tot slot blijkt de dichtzetting van de binnenplaats gebouwd te zijn op een langshout dat dendrochronologisch is gedateerd op 1588 (ELS-40). Echter, één van de bouwmuren waartegen deze dichtzetting is geplaatst dateert van na 1645 (S 18, ELS-51).

5.7 Tot slot

Het archeologisch onderzoek heeft ertoe geleid dat het historische beeld van het plangebied Elandsstraat 101 in de Jordaan, gebaseerd op geschreven bronnen, historisch topografische gegevens en historische foto's, nader kan worden aan- en ingevuld met feitelijkheden over het gebruik van het plangebied, de bouw en inrichting van de huizen en werkplaatsen en de materiële cultuur van de bewoners.

Zo blijkt uit de vondst van installaties als een oven, een stookvloer en een goot met bezinkbakken dat in het plangebied aan de Elandsstraat vanaf begin 17de eeuw sprake was van een hoge concentratie van werkactiviteiten binnen een dichtbevolkte woonomgeving. Deze menging van functies bleef tot aan de sloop in 1929 in stand. Daarnaast werd duidelijk dat in de 17de en vooral 18de eeuw het binnenterrein binnen het plangebied gaandeweg werd volgebouwd met werkplaatsen en karakteristieke kamerwoninkjes, bedoeld als onderkomens voor ambachtslieden, die via smalle gangen vanaf de straat bereikbaar waren. Tot slot kan nog vermeld worden dat de vondstcomplexen uit de drie beerputten, waarvan twee mogelijk door meerdere huishoudens tegelijk werden gebruikt, een afspiegeling vormen van de materiële cultuur van huishoudens uit de lagere middenklasse die de kleine en aan verpaupering onderhevige woningen aan de Elandsstraat, Dolfijnengang en Vetermakersgang hebben bevolkt.

Het onderzoek aan de Elandsstraat bevestigt een aantal demografische en topografische kenmerken die ook bij archeologische onderzoeken elders in de Jordaan naar voren kwamen en typerend lijken voor de stedelijke en sociale ontwikkeling van grote delen van deze wijk.

47 Werkput 1 langs de Elandsstraat. Voorafgaande aan de nieuwbouw in 1980 is de fundering van de oorspronkelijke bebouwing langs de straat vrijwel volledig verwijderd

6 Summary

Since the 1980s, the City of Amsterdam Office for Monuments & Archaeology (BMA) has conducted archaeological research at a number of sites in the *Jordaan* area in Amsterdam's city centre.⁶⁹ The *Jordaan* is a combined residential and production district developed along the western edge of the city in the early 17th century. The creation of this urban area was part of two major urban expansions, in 1613 and 1663, which gave Amsterdam its characteristic layout of semi-concentric canals enclosing the medieval city. The office's excavations and surveys gave insight into the urban development and the history of this urban quarter. This report deals with the site of the Elandsstraat (Eland Street), located in the center of the *Jordaan*. The research goal was to extend the data on the local topographic development as well as on the material culture of four centuries of urban households.

Prior to the urban development of the *Jordaan*, this area was still situated outside the western city wall, which ran along the present-day Herengracht. This extramural zone was semi-urbanized with an array of wooden cabins, workshops, stables, windmills, and barns. It was incorporated into the city during the 1613 expansion. Between the future *Jordaan* and the medieval town, a new ring of (three) canals was developed. In the *Jordaan*, designated for tanneries and other noxious-smelling industries, the pre-urban elongated parcels, bounded by ditches, were primarily left intact, although some were transformed into streets or canals. The Elandsstraat, first mentioned in 1615, was originally a pathway on one of the pre-urban allotments. Archaeological research at the location of the former playground 'Ons Genoegen' (Our Pleasure) at Elandsstraat 101 resulted in 157 features that can be clustered into four phases:

1. Landfill 1575-1625
2. Occupation 1600-1700
3. Occupation 1700-1800
4. Occupation 1800-1929

6.1 Landfill 1575-1625

The archaeological stratigraphy (Fig. 11) revealed that at the end of the 16th century and the beginning of the 17th century, the soil level was raised by depositing peat, clay, sand and building debris on the natural peat surface. The original grade had a gentle slope to the east that was buried and levelled out with layers of fill. A thin layer of woodchips separated two strata of fill, indicating a surface used by woodworkers. The buildings in this area at the end of this first period were workshops.

⁶⁹ Between 1980 and 2002, more than 100 cesspits in the *Jordaan* were excavated. Since 2003, in addition to Elandsstraat, five more excavations were conducted and published in the AAR-series. These AAR-reports 4 (Westerstraat), 6 (Konijnenstraat) and 50, 55 and 61 (Rozenstraat) are available for download at www.amsterdam.nl/monumenten-en-archeologie/publicaties.

6.2 Occupation 1600-1700

The oldest structures were situated at the rear of the parcels, between 12 and 20m from the Elandsstraat alignment (Fig. 14). Several structures could be related to workshops, such as a system of drains and a reservoir. The nature of the trades which were conducted here could not be determined.

The most evident element of a workshop was a brick-lined furnace with an adjoining tiled floor. The furnace had a key-shaped ground plan, consisting of a circular base with a diameter of 1m and a rectangular annexed flue. The furnace belonged to a type well known for heating liquids. Although its starting period was not clear, archaeological evidence indicates that this workshop stayed in use until the mid-17th century. The brickwork of the furnace revealed that the construction was altered at least once during its period of use (Fig. 16, 17, 18). The archaeological evidence of a workshop contradicts the documentary record, especially the 1625 city map by Balthasar Florisz van Berckenrode, which shows gardens and a building parallel to the street at the rear of the row of houses, leaving little space for a workshop (Fig. 4). Clear archaeological remains of this building were lacking, probably due to later demolition and building activities. The most likely explanation is an error on what is generally an exceptionally accurate map. Archaeological evidence does show that shortly after 1645 a building measuring c. 8.5 x 3.5m was constructed at the location of the former workshop (Fig. 15). One feature of this building was what appeared to be earlier brick in one of its walls. This segment was not bonded to the rest of the masonry. This raises the question as to whether this brickwork was a remnant of the building depicted in the 1625 map by Balthasar Florisz van Berckenrode.

During the first half of the 17th century, when the workshop was still in use, a number of houses were built on Elandsstraat. Little remained of these due to early-21st century demolition activities, but the 1625 city map proves to be helpful. These houses were on the parcels that have been designated as Elandsstraat 101-109 since 1875. The buildings 103 and 105 had a common rear side, making it likely that they were built at the same time. West of 105 Elandsstraat, 109 was built. At the rear of this house was a subterranean water cistern. The ground floor of 109 included a vaulted alley, named 'Dolfijnengang' (Dolphins' alley), as an access to the buildings at the rear. In the annex of 101, a rectangular cellar for the cool storage of provisions was constructed.

At the rear of buildings 103 and 105 was a small courtyard, paved with yellow bricks, with a dug-in double water cistern (Fig. 19). The dividing wall between the two compartments was in line with the parcel boundary. For such double reservoirs, it is often assumed that each compartment was used by one family. The documentary record on the Elandsstraat buildings proves otherwise. These documents explicitly state that the water reservoirs (referred to as 'regenbakken' or rain basins) had to be used and maintained by more than one household. Although not mentioned in the records, it is possible that the mid-17th-century cesspit (BP2) at the eastern area of the annex of parcel 103 was also used by more than one household. The 'Dolfijnengang,' the vaulted alley beside 109, gave access to the courtyard and this cesspit (Fig. 20). West of the courtyard (behind parcel 105), a water reservoir and a small cool storage cellar were constructed. At the southern perimeter of the courtyard, accessible through the 'Dolfijnengang' alley, another building was constructed after 1634 (dendrochronological date). This structure of 7 x 4.5m, which has been Elandsstraat 107 since 1875, was divided into two rooms. The materials used in the construction of this building included recycled timber in its foundation and yellowish-reddish bricks of the *appelbloesem* (apple blossom) type common in the first half of the 17th century.

6.3 Occupation 1700-1800

In the second quarter of the 18th century, the building on parcel 101 was extended at the rear by a row of three small, one-room dwellings facing 'Vetermakersgang' (Lace-maker's Alley) leading to the Elandsstraat (Fig. 23). Dendrochronological analysis indicates that at least one of the foundation piles of these buildings originated from a tree cut down in 1736. The timespan between felling and the use of the tree at an Amsterdam building site was, on average, 1 or 2 years. This archaeological chronology corresponds with documentary evidence of the building on a bleaching field at the rear of the Elandsstraat, between the 'Vetermakersgang' and the 'Dolfijnengang,' in 1737. The three separate rooms each had floors paved with tiles and a hearth (Fig. 24). The former cellar for storing provisions was now turned into a cesspit [BP1] and used as such in the period c. 1750-1800. This row of dwellings must have been demolished between 1800 and 1820, because these lots were vacant in the 1820 cadastral map (Fig. 16). With the extension of Elandsstraat 101, the rear wall shared by 103 and 105 was rebuilt. At the same time, the cesspit behind 103 [BP2] was covered by a timber structure and a tiled floor.

In the mid 18th century, the dividing wall in 107 was demolished and the entire room was paved with a new tile floor. Against the southern façade (rear) of this building, a reinforced platform was constructed for a furnace with a chimney (Fig. 26). Building 107 could be the workshop mentioned in a 1784 transaction. This workshop was in use until the 19th century. According to a floor plan from 1865, a factory for burning bone was housed here, but archaeological evidence for this kind of manufacturing process was lacking, suggesting that the map was only a proposed plan and not a design that was actually executed.

6.4 Occupation 1800-1929

The different structures were altered a number of times throughout the 19th century. At the courtyard behind 103 and 105, a brick structure was built containing a drain flanked by two reservoirs. There were no diagnostic artefacts to identify the structure's function. Around 1850, a new cesspit was constructed in the annex of 103 (BP3, Fig. 27). This functioned as such until the demolition of the houses in 1929. The latrine itself was located at the courtyard behind 103 and 105. Historical records indicate that the function of the dwellings on the ground floor changed from residential to storage around 1880. However, the dates of the cesspit finds continue into the first quarter of the 20th century, indicating that although the ground floor was no longer occupied, the privy was still in use by either the people working in the ground floor storage area or the families living upstairs. The location of the latrine at a public courtyard (accessible through the 'Dolfijnengang' alley) also made it accessible to neighbouring households. Documents may show a house as unoccupied, but they do not automatically provide a *terminus ante quem* date for a cesspit context. At the end of the 19th century, both the small water reservoir and the storage cellar were abandoned and backfilled with sand.

6.5 The cesspits compared

The artefact assemblages from the three cesspits are representative of the development of material culture in 17th- till early 20th-century Amsterdam (Fig. 45). In cesspit 2 (1650-1700), redwares are predominant, followed by tin-glazed wares (majolica and faience) and Rhenish stoneware. Cesspit 1 (1750-1800) shows that half a century later, majolica and faience had been largely replaced by English industrial earthenware. In cesspit 3 (1850-1925), the finds consist of predominantly industrial ceramics, with some redwares. Cesspit

1 (1750-1800) represents a typical Amsterdam artefact assemblage from the second half of the 18th century, comparable with those from cesspits excavated in the Nieuwe Jonkerstraat⁷⁰, Rozenstraat⁷¹ and Derde Weteringdwarsstraat⁷² in recent years.

Noteworthy are the signs of wear on most of the Elandsstraat objects, indicating these had been used intensively for a long period of time, most probably reflecting poor economic conditions. The presence of a few pieces of early 17th-century 'kraakporcelain' and a dish of Japanese porcelain does not reflect high status, as it did in the 17th century. These pieces may have been heirlooms or accidentally-acquired pieces. When first introduced in the 17th century, porcelain was an exclusive ware indicating high status; finding 17th-century vessels in the context of the 18th-century Elandsstraat implies that after the pottery remained in use for more than a century, it lost its value as an indicator of high social status. To conclude, all the three artefact assemblages are typical examples of the material culture of the lower-middle-class occupants of Elandsstraat.

6.6 Dendrochronology

Samples were taken from the timber foundations for dendrochronology (Fig. 46). One of the major findings was that several foundations proved to have been assembled from wood with a wide range of dates, leading to the conclusion that most of the 17th- and 18th-century construction at the Elandsstraat site was done with reused timber. For instance, a beam under the annex of Elandsstraat 101 dated from 1637 (ELS-50), whereas a pile supporting that same foundation dated from 1737 (ELS-49). The date of the pile is the most reliable for a construction date; generally, foundation piles were driven to the dense geologic stratum at circa 12m and were not pulled and reused. Three samples from the foundation of the annex of 105 dated from 1591 (ELS-41), 1632 (ELS-66) and 1645 (ELS-51) and the dates of the timber foundation of Elandsstraat 107 vary from 1493 (ELS-64) to 1634 (ELS-65). The infilled entrance to the courtyard was built on top of a beam dating from 1588 (ELS-40) and was built against a wall that dendrochronology dates after 1645.

6.7 Conclusion

The archaeological research at Elandsstraat 101 resulted in a more detailed knowledge of life in Amsterdam, as evidenced by the use of the excavated parcels, the construction and phases of the houses and workshops, and the material culture of its occupants. The presence of undocumented structures such as a furnace and reservoirs with a drain reveals that, beginning in the early 17th century, a high concentration of industrial activity co-existed with a densely-populated living area. During the 17th and especially the 18th century, the area behind the houses at Elandsstraat was filled with workshops and small dwellings for craftsmen. These structures could be reached from the main street via alleys, and this combination of living and working existed until the buildings were demolished in 1929.

To conclude, it can be said that the artefact assemblages from the three cesspits, of which two were possibly shared by several households, illuminate the material culture of the lower-middle-class individuals who occupied the small buildings of declining economic status on Elandsstraat and its alleys 'Dolfijnengang' and 'Vetermakersgang'. The

⁷⁰ Gawronski, Vanoverbeke & Jayasena 2010.

⁷¹ Gawronski *et al.* 2010, Gawronski & Veerkamp 2011.

⁷² Gawronski & Jayasena 2008.

archaeological research provides comparative data to confirm demographic and topographic characteristics suggested by excavations elsewhere in the Jordaan area, and helps to understand and characterize the urban and social development of large parts of this neighbourhood.

6.8 A guide to the Deventer System Catalogue of ceramics (Appendix 3)

In the catalogue of ceramics, a selection of objects from the different artefact assemblages from the Elandsstraat excavation are presented using the standards of the Classification System for Late- and Post-Medieval Ceramics and Glass. This typology, covering the period 1250-1900, was first used in the publication of an artefact assemblage from the city of Deventer in 1989.⁷³ Therefore, it is commonly known as the Deventer System. Object codes are composed of one- or two-letter abbreviations of the fabric (r for red earthenware, s1 for stoneware without surface treatment, etc), the vessel shape (*bor* for plate, *kan* for jug) and a type number. In this catalogue, the objects are presented at scale 1:4, unless stated otherwise, with the following information:

- 1a find number
- 1b type of context (ophogingslaag = landfill, beerput = cesspit) and context date
- 2 code of the type
- 3 object date
- 4a measurements in centimetres (maximum diameter / height)
- 4b description of the specific type
- 5a ware, fabric
- 5b colour / glaze
- 5c decoration
- 5d miscellaneous
- 6a base
- 6b handle
- 6c completeness
- 7 function
- 8 production place
- 9 literature

6.9 List of figures

1. The location of the site within Amsterdam's city centre.
2. Overall plan of the excavation.
3. Amsterdam 1618: map by Hendrick Jacobsz Staets showing the city during the Third Urban Extension of 1613 (City Archive Amsterdam). The pre-urban area between the city wall of 1585 (left) and that of 1613 (right), with elongated plots separated by ditches, was transformed into the first section of the ring of canals and the *Jordaan* working quarter west of it. The Elandsstraat was developed at the former 'St Margrietenpad' allotment between the 'St. Margrietensloot' and 'St Pieterssloot'.

⁷³ Clevis, Kottman 1989.

4. Detail of the 1625 Balthasar Florisz van Berckenrode map (north at the lower right). Parcels 103, 105 and 109 had structures by this date. At the rear of 103 and 105 stands a building parallel to the street; the rest of the parcels are garden area.
5. 'Daer de Dolfijn in de gevel state,' the stone tablet marking the entrance to the *Dolfijnengang* (Dolphins' Alley) carved with the name of the house, the Gilded Dolphin (compare Fig. 7).
6. Two 19th-century maps (north to the right) of the Elandsstraat between the *Vetermakersgang* alley (green) and the *Dolfijnengang* alley (blue). Left, a detail of the 1820 cadastral map; right, the 1876 map of neighbourhood GC (City Archive Amsterdam).
7. Elandsstraat 103, 105, 109, with the gable tablet "The Gilded Dolphin" above the entrance to the *Dolphijnengang* alley. Photograph taken in 1922, prior to the demolition of these houses in 1929 (City Archive Amsterdam).
8. The 'Vetermakersgang' alley seen from the Elandsstraat, c. 1935. The brick pavement still existing at that time shows how narrow this alley had been before the houses behind Elandsstraat 101 were demolished (City Archive Amsterdam).
9. Overview of the site looking east towards the Hazenstraat. The Elandsstraat is at the right.
10. Overall site plan with the excavation units (*werkputten*) 1 and 2.
11. Stratigraphy at Elandsstraat.
12. Site plan of excavation unit 1 (*werkput 1*) showing features dating from 1600-1800.
13. North of the tiled floor [S115] bordered by a plank set on edge, was a dug-in barrel [S117]. This barrel contained artefacts from the period 1600-1650 (ELS-47).
14. Site plan of excavation unit 2 (*werkput 2*), structures dating from 1600-1650.
15. Site plan of excavation unit 2 (*werkput 2*), structures dating from 1650-1925.
16. The keyhole-shaped foundation of the first construction phase of the furnace [S 150] after removing the floor of the second phase, looking north.
17. The furnace with the second-phase floor [S 140] on top of the first-phase base [S150], looking south.
18. Pre-1650 structures at the rear of Elandsstraat 103 and 105, looking south: pavement of floor tiles edged with planks [S143, 144, 147 and 148] and a furnace [S140/150] surrounded by sandy deposits and a large concentration of charcoal [S142]. The structures were cut by the walls [S18, S30] in the second half of the 17th century.
19. The double water reservoir [S151] under the courtyard at the rear of Elandsstraat 103 and 105. Above on the left is the brickwork of the buildings at the south side of this courtyard.
20. Overview of the annexes of Elandsstraat 103 (left) and 105 (right), looking north.
21. Earthenware tile, 0.9cm thick, used to line the interior of a water reservoir [S22].
22. The entrance to the courtyard at the rear of 103-105 was closed by simply constructing a wall [S53] between the façade of 105 [S 39] and the annex [S18] (not visible).
23. Overview of the three dwellings with hearths at the rear of Elandsstraat 101, looking north. Left is the brickwork of Elandsstraat 107; at the upper left is the annex 103-105.
24. View from above of the three hearths [S56, S58, S66] with dug-in pots to collect the ashes (ELS-25 and ELS-28).

25. The two small cellars for the cold storage of provisions in the elongated building at parcel 101 with two floor levels [S114/S115, S125/S124] separated by a layer of sand [S119 and S126]. Left seen towards the south, right looking north.
26. Elandsstraat 107, main features (upper photo looking south), showing two floors [S94 and S97] separated by a dividing wall [S31/99]. In a later phase a massive brick platform [S 92] was constructed, covering the wall with a hearth [S91] and possibly a chimney against the rear façade [S102].
27. Excavating cesspit 3 [BP 3, S128] by shovelling the contents in a 'big bag' of 1m³ to be screened elsewhere; looking north.
28. Excavation unit 2 (*werkput* 2) was located under the former playground *Ons Genoegen* (Our Pleasure) behind the building of the community centre at the Elandsstraat (right), circa 1960s.
29. Cesspit 1: breakdown of ceramic fabric types by Minimum Number of Vessels (MAE).
30. Cesspit 1: breakdown of ceramic fabric types by function and Minimum Number of Vessels (MAE).
31. Cesspit 2, lower stratum [S131]: breakdown of ceramic fabric types by Minimum Number of Vessels (MAE).
32. Cesspit 2, lower stratum [S131]: breakdown of ceramic fabric types by function and Minimum Number of Vessels (MAE).
33. Cesspit 3: breakdown of ceramic fabric types by Minimum Number of Vessels (MAE).
34. Cesspit 3: breakdown of ceramic fabric types by function and Minimum Number of Vessels (MAE).
35. Two Japanese porcelain bottles, made for the export of soya to The Netherlands, hence the Dutch text 'Japansch Zoya' 1840-1860 (ELS-59-5 and ELS-59-6), and a 19th-century cup with moulded decoration (ELS-59-10).
36. Cesspit 3: clay tobacco pipes, 1. oval model 1740-1800, 2. 'doetel' 1850-1900, 3. 'korte isabé' 1860-1880, 4. wooden pipe, 5. Mercury pipe 1839-1874.
37. Cesspit 3: coins, left to right ½ cent, 1884; 1 cent, 1878; 25 cents, 1848. Scale 1:1.
38. Cesspit 3: wooden lid (possibly the seat cover of the latrine) (ELS-56#203) and a scrubbing brush (ELS-59-33).
39. Cesspit 3: buttons.
40. Cesspit 3: pins (ELS-59#153) and thimbles (ELS-59-26, ELS-59-27).
41. Cesspit 3: teaspoons, spoon and a fork.
42. Cesspit 3: bakelite hatpin, brass necklace and a golden ring.
43. Water reservoir S 22: above a porcelain cup produced in Fraureuth, Germany, 1899-1926 (ELS-42-2), at the lower left an enamelled pan, at the lower right a square bottle (ELS-42-1).
44. The plastic case of a late 20th-century ballpoint pen from the *Jordaan* community centre *Claverhuis* (ELS-15-2), a late 20th-century industrial white coffee cup (ELS-15-1) and an early 20th-century light bulb from a sewer (ELS-27-1).
45. Breakdown of the ceramics from the cesspits by fabric type (compare Fig. 29-34).
46. Dendrochronological analysis of this 9m [elsewhere 12m] long foundation pile under the annex of Elandsstraat 101 produced a date of 1736, indicating that the building was constructed soon afterward.
47. Elandsstraat, excavation unit 1 (*werkput* 1). Prior to the construction of a building in 1980, the foundations of original buildings were largely removed.

7 Literatuur

- Abrahamse, J. E., 'De ruimtelijke ontwikkeling van Amsterdam in de zeventiende eeuw en de opkomst van de stedenbouw als wetenschap', in: B. Bakker en E. Schmitz, *Het aanzien van Amsterdam. Panorama's, plattegronden en profielen uit de Gouden Eeuw*, Bussum 2007, 24-41.
- Bakker, B. 'De stadsuitleg van 1610 en het ideaal van de 'volcomen stadt, meesterplan of mythe?' in: *Amstelodamum* 87 (1995), 71-96
- Bakker, M.S.C., 'Suiker', in Lintsen e.a. (red.), *Techniek en modernisering. Landbouw en voeding. Deel I van Geschiedenis van de techniek in Nederland. De wording van een moderne samenleving 1800-1890*, (1992), 215-251.
- Blok, M. 'Daer de Dolfijn in de gevel staet.' *Beerputten in de Elandsstraat*. Masterscriptie, Universiteit van Amsterdam, Faculteit Geesteswetenschappen, Amsterdams Archeologisch Centrum (AAC), Amsterdam 2012
- Clevis, H., & J. Kottman, *Weggegooid en teruggevonden. Aardewerk en glas uit Deventer vondstcomplexen 1375-1750*. Deventer 1989
- Kannegieter, J.Z., 'De Elandstraat in haar eerste stadium. Grepen uit de geschiedenis van de vroegere Amsterdamse zeemleerindustrie', *Amstelodamum* 55 (1963), 77-104.
- Gawronski, J. en R. Jayasena, *Scherven uit de Pottenbakkersgang. Archeologische opgraving Westerstraat (2003)*. (BMA AAR 4), Amsterdam 2007
- Gawronski, J., R. Jayasena en J. Veerkamp, *Beerputten en bedrijvigheid. Archeologische opgraving Konijnenstraat (2003)*. (BMA AAR 6), Amsterdam 2007
- Gawronski, J., M. Hulst, R. Jayasena en J. Veerkamp, *Glasafval op het achtererf. Archeologische Opgraving Rozenstraat, Amsterdam (2006)*. (BMA AAR 50) Amsterdam 2010
- Gawronski, J. en J. Veerkamp, *Rozenstraat 194. Archeologische opgraving Rozenstraat (2009)*. (BMA AAR 55), Amsterdam 2010
- Gawronski, J. en J. Veerkamp, *Cluster Schievink. Archeologische opgraving Rozenstraat 68-74, Amsterdam (2009)*. (BMA AAR 61), Amsterdam 2011.
- Gelderblom, O., *Zuid-Nederlandse kooplieden en de opkomst van de Amsterdamse stapelmarkt (1578-1630)*, Hilversum 2000.
- The Kyushu Ceramic Museum, *Earth and Fire*, z.j.
- Noordkerk, H., *Handvesten; ofte privilegiën ende octroyen; mitsgaders willekeuren, costuimen, ordonnantiën en handelingen der stad Amstelredam: Door last van de Edele Groot-Achtbaare Heeren Burgemeesteren en Regeerders van dezelve Stad tot den eersten February 1747 vervolgt, met verscheide Stukken vermeerdert, mitsgaders in eene andere schikking gebragt; en met de nodige registers voorzien*. Amsterdam 1748
- Oldewelt, W.F.H., *Kohier van de Personeele Quotisatie te Amsterdam over het jaar 1742, deel II*, Amsterdam 1945
- Venne, A. van de, *Poken en stoken, brouwen en koken. Archeologie en geschiedenis van 100 ambachtelijke ovens*, AWN-reeks 4, Wijk bij Duurstede 2008

Bijlage 1 Sporen

S	NAP	NAP onder	beschrijving	interpretatie	vondstnr	datering
1	0,32 m +		ijselsteentjes rechtop in een geel zandbed	bestrating Vetermakersgang	ELS-1	1600-1700
2	0,27 m +	0,78 m +	steens metselwerk (rood/bruin/appelbloesem, 17,8 x 8,6 x 3,7 cm)	bouwmuur Elandsstraat 85	ELS-8	1600-1700
3	0,32 m +	0,37 m +	plavuizen 22 x 22 x 3 cm, oranje	huisvloer Elandsstraat 85	ELS-9	1600-1700
4	0,97 m +	1,23 m +	donkerbruin grijs zand met puin, gelijktijdig met S 5, verstoord door sloop Elandsstraat 99-109	ophoging / aanvulling	ELS-4 ELS-7	1930-2010
5	0,42 m +		donker bruin grijs zand en puin, doorsneden door S 6	?	ELS-2	1930-2010
6	0,27 m +		licht grijs zand, doorsnijdt S 4 en S 5	aanvulling bouwput	ELS-3	1930-2010
7	0,96 m +	1,02 m +	steensmuur, roodbruin, 19 x 9,7 x 4 cm, over funderingspaal gezakt	bouwmuur Elandsstraat 101	ELS-5	1650-1700
8	0,72 m +	1,08 m +	steensmuur, roodbruin 19 x 9 x 4 cm, over funderingspaal heen gezakt	bouwmuur Elandsstraat 103	ELS-6	1600-1700
9	0,43 m +	0,04 m +	metselwerk, 2,5 steens oranje (18,5 x 8,5/9 x 4 cm) ligt op S 10, aan N-zijde aanzet gewelf S 11	bouwmuur Elandsstraat 109		1800-1900
10	0,38 m +		NZ-muurwerk, 1,5 steens (oranje, 18,5/19 x 9/9,5 x 4/4,2 cm), onder S 9, sluit aan op S 11 en S 12	bouwmuur Elandsstraat 109	ELS-11	1600-1650
11	0,05 m +	0,13 m +	OW-muur (oranjerood, 22,5 x 11 x 4,5 cm), met gewelfaanzet, ten N van S 9, sluit aan op S 10	fundering gewelf Elandsstraat 109	ELS-10	1800-1900
12	0,38 m +		halfsteens, gele ijselsteen (18,5 x 9 x 3 cm) met tras gemetselde bak, baksteenklamplaag, aangesmeerd aan binnenzijde, tegen S 10, ten N van S 11, opgevuld met vondstloze beer, buitenzijde omgeven door grijze klei	waterkelder 1, secundair BP 4		1600-1700
13	0,05 m +		straatje ten O van S 10, klinkertjes op z'n kant, circa 75 cm breed, ligt op S 14	Dolfijnengang		1600-1700
14	0,05 m +	0,36 m +	geel zandlaagje onder bestrating S 13, ligt op S 15 en S 16	vijlslag Dolfijnengang		1600-1700
15	0,36 m +		zandvulling langs plank ten O van S 10, onder S 14, doorsnijdt S 16	insteek S 10		1600-1650
16	0,36 m +	0,41 m +	grijs zand en puin, met S 15, afgedekt door S 14, doorsneden door S 29	ophoging t.h.v. Dolfijnengang		1600-1700
17	0,08 m +		bruin grijs zand met puin en lokaal schelpen t.h.v. S 9 en 11	vulling na sloop		1930-2010
18	0,02 m +	1,00 m +	muurwerk appelbloesem en oranje 17 x 8,5 x 3,5 cm, N, O en W = 1,5 steens, Z = steens, omsluit S 27 en S 19, = S 35	achterbouw nr 105 en deels nr 103	ELS-18 ELS-19 ELS-41 ELS-51 ELS-66	1645-1675
19	0,05 m +	0,71 m +	gemetselde bak in ZO-hoek S 18, N = steens, W = halfsteens, versnijding 4 cm op 0,51 m +, binnenzijde afgesmeerd, koud tegen S 18, vloer = S 113	koelkelder Elandsstraat 105		1645-1675
20	0,17 m +	0,42 m +	bruine, rulle zandige klei met 18e eeuwse materiaal in S 19, doorsnijdt S 21?	opvulling na buiten gebruik stelling	ELS-12	1700-1800
21	0,17 m +		donker grijs bruine zandige klei met puntjes in S 19	opvulling na buitengebruik stelling		1700-1800
22	0,25 m +	0,28 m +	halfsteens gemetselde bak (167 x 86 cm) van ijselsteentjes, binnenzijde klamplaag van plavuizen	waterkelder Elandsstraat 105 / WK 2	ELS-44	1650-1700
23	0,02 m +	0,05 m +	bakstenen op rij in S 18, ligt op S 25			1600-1800
24	0,01 m +		plavuiz in S 18 op niveau van S 23, ligt op S 25	vloerniveau achterbouw nr 105		1700-1800
25	0,11 m +		bruin grijs zand met puin onder S 23 en S 24 in S 18, mogelijk gelijk aan S 21	aanvulling na sloop of bouw?		1700-1800
26	0,28 m +		grijs zand, minder puin dan S 25, tussen S 19 en S 22	opvulling		1650-1700
27	0,32 m +		lichtgrijs zand in S 22	opvulling na buitengebruikstelling WK 2	ELS-42 ELS-43	1800-1929
28	0,01 m +		mond WK 3, roodbruine klinkers met tras afgesmeerd, binnenmaat 38 x 38 cm, ten Z van S 18, met dunne laag grijze putklei aan buitenzijde	waterkelder Elandsstraat 107 / WK 3		1650-1750
29			grijs zand met veel puin aan W-zijde S 28, doorsnijdt S 16	insteek WK 3		1650-1700
30	0,05 m +	1,00 m +	steensbrede bouwmuur, oranje 19 x 18,5/9 x 4 cm, t.h.v. S 23 op S 30 enkel witjes op vertikaal vlak = S 100 en S 52	bouwmuur Elandsstraat 107	ELS-20	1634-1650
31	0,17 m +		NZ-muurwerk (oranjerood, 19 x 9 x 4 cm) tegen S 30, t.h.v. S 19 = S 99	indeling Elandsstraat 107		1634-1650
32	0,29 m +	0,37 m +	tonbodem (ø 26 cm) voorzien van gaten met restant opgaande duigen, in een bakstenen putrand in de NO-hoek S 18	schrobputje	ELS-33	1650-1700
33	0,23 m +	1,10 m +	steensbrede bouwmuur koud tegen S 18, oranje 23,5 x 11,5 x 4 cm, door palen gezakt, grenst aan noordzijde tegen S 85, = S 156	muur achterbouw Elandsstraat 103	ELS-21	1650-1700
34	0,24 m +	0,28 m +	plavuizen 22,5 x 22,5 x 3 cm, ten Z van S 33, op S 38, glazuur sterk afgesleten	vloer achterbouw Elandsstraat 103		1800-1850
35	0,05 m +		steensbreed muurwerk in appelbloesem, parallel aan S 33, tegen S 30 = S 18	muur achterbouw Elandsstraat 103		1645-1675
36	0,12 m +	0,90 m +	NZ gerichte constructie van hout, baksteen en natuursteen tussen S 33 en S 30	dwarsschot in achterbouw nr 103		1650-1700

37	0,15 m +	0,26 m +	plavuizenvloer ten O van S 34, 21,5 x 21, 6 x 3 cm, glazuur sterk afgesleten, op S 38, op S 110	vloer achterbouw Elandsstraat 103		1700-1750
38	0,26 m +	0,50 m +	licht grijs/bruine zandvulling met puin onder S 37 op S 110	vijl Haag plavuizenvloer		1650-1700
39	0,43 m +	1,24 m +	steensmuur NZ, (oranje rood 23 x 11/11,5 x 4,5 cm), in verlengde van S 18, insteek = S 80	bouwmuur nr 105/109, naast Dolphijnengang	ELS-17 ELS-39	1700-1800
40	0,08 m +		OW steensmuur, (oranjerood 19,5 x 9,5 x 4 cm), noordzijde betegeld en aanzet oostelijke zijgevel gemene muur 103/105, op S 82	achtergevel Elandsstraat 105	ELS-18	1736-1750
41	0,11 m +		muurwerk, overkapseld gemene muur S 40, binnenzijde aanzet plavuizenvloer S 42, in NO-hoek in verband met S 43, op S 82	achtergevel Elandsstraat 103		1736-1750
42	0,20 m +		plavuizenvloer ten N van S 41, geglazuurd 21 x 21 x 2 cm	vloerniveau achterterrein Elandsstraat 101		1700-1800
43	0,02 m +	1,40 m +	steensmuurwerk (19 x 9 x 3,8 cm), aan binnenzijde een vloerniveau aangegeven door rijtje witjes op 0,19 m + NAP, versnijding op 0,78 m +	bouwmuren achterterrein Elandsstraat 101	ELS-22	1736-1750
44	0,05 m +		ijsselsteentjes op zand S 45, ten Z van goot S 50	bestrating binnenplaats		1650-1700
45	0,13 m +		zandlaagje onder S 44, op S 46	vijl Haag		1600-1700
46			grijszand onder S 45, wellicht doorsneden door insteek S 33	vijl Haag		1600-1700
47	0,05 m +		plavuizen in S 50, mogelijk gelijk aan S 86	vloer in goot		1800-1900
48	0,10 m +	0,20 m +	geel zand met sporen van ijsselsteenbestrating = S 49	vijl Haag		1600-1700
49	0,17 m +		ijsselsteentjes in S 48 ten N van S 18	bestrating binnenplaats		1600-1700
50	0,19 m +		baksteen goot of bak (oranje, 21,5 x 10,5 x 4,5 cm) met plavuizenbodem (S 47), zowel ter hoogte van Elandsstraat 103 en 105, lokaal aan de binnenzijde bekleed met biscuit daktegels (?) gevuld met bruin grijs zand		ELS-23 ELS-32 ELS-34	1800-1900
51	0,25 m +		donkergrijs zand met puin en vondsten tussen S 52 en S 43, loopt door ter hoogte van achterbouw Elandsstraat 103	spouwvulling cq uitbraaksleuf	ELS-16	1736-1750
52	0,03 m +	1,08 m +	NZ muur parallel aan S 43, koud tegen S 30, vormt samen met S 100 en S 30 de bouwmuren van Elandsstraat 107	bouwmuur nr 107		1634-1650
53	0,23 m +		90 cm lang muurtje van brokstukken appelbloesembaksteen tussen S 18 en S 39	dichtzetting toegang binnenplaats	ELS-40	1700-1800
54	0,49 m +	0,87 m +	steensmuur (19,5 x 9 x 4 cm) in verlengde van S 9, parallel aan S 39, langshout op 0,87 m + NAP	bouwmuur Elandsstraat 109		1600-1650
55	0,25 m +		donker bruin en grijs zand met houtskool en baksteenfragmenten rond haard S 56, doorsnijdt S 79	insteekvulling	ELS-24 ELS-25	1736-1750
56	0,33 m +		metselwerk, deels uitgebroken, ingekast in S 77	haardplaats 1 Vetermakersgang		1736-1750
57	0,33 m +		donkergrijs zand met iets puin rond deels uitgebroken metselwerk S 58 bevat aspot	insteekvulling	ELS-28	1736-1750
58	0,33 m +		deels uitgebroken halfsteens metselwerk	haardplaats 2 Vetermakersgang		1736-1750
59	0,28 m +		plavuizen, 22 x 22 x 2,5 cm, glazuur sterk afgesleten, ligt op S 68	vloerniveau Vetermakersgang		1736-1800
60	0,16 m +		plavuizen op S 59, 21,5/22 x 22 x 2/2,5 cm, glazuur sterk afgesleten, mogelijk gelijk aan S 61	vloerniveau Vetermakersgang		1736-1800
61	0,22 m +		plavuizen, 22 x 22 x 2,5 cm, glazuur sterk afgesleten, mogelijk gelijk aan S 60	vloerniveau Vetermakersgang		1736-1800
62	0,17 m +	0,38 m +	plavuizen, 22 x 22 x 2,5 cm, glazuur sterk afgesleten, op S 65	vloerniveau Vetermakersgang		1736-1800
63	0,26 m +		plavuizen op S 64, 22 x 22 x 2,5 cm, glazuur sterk afgesleten	vloerniveau Vetermakersgang		1736-1800
64	0,35 m +		licht grijs zand op S 62, onder S 63	vijl Haag		1736-1800
65	0,36 m +		geel/grijs zand onder S 62	vijl Haag		1736-1800
66	0,36 m +		halfsteensmetselwerk, deels uitgebroken, met rand van Olander natuursteen	haardplaats 3 Vetermakersgang		1736-1750
67	0,06 m +	0,40 m +	donkergrijs zand met veel puin overdekt alle sporen in vlak 1, o.a. in S 69	sloopleag subrecent		1975-2000
68	0,25 m +	0,35 m +	geel/grijs zand onder S 59	vijl Haag		1736-1800
69	0,14 m +		halfsteens muurwerk (roodpaars, 17 x 8 x 3,5 cm), vormt een bak of ruimte koud tegen S 43 en S 77, opgevuld met S 67	koelkelder?		1736-1800
70			spoor van zand en puin als S 67	uitbraakspoor		1975-2000
71	0,02 m +		gemetseld vierkant, bu 50 x 50 cm, bi 32 x 32 cm, ter hoogte van hoek S 77 en S 78	putmond in Vetermakersgang		1850-1929
72			grespijp, onder niveau Vetermakersgang, mogelijk in verband met S 71	riool	ELS-27	1850-1929
73	0,08 m +	0,20 m +	lichtgrijs, geel zand in Vetermakersgang	vijl Haag bestrating S 1 Vetermakersgang		1600-1700
74	0,04 m +		rijtje plavuizen (21,5 x 21,5 x 2,5 cm) tegen de buiten (oost) zijde van S 43, gaat over in kleilaag tussen S 43 en S 73	plint tegen grondwater		1736-1800
75	0,30 m +	0,73 m +	steensmetselwerk, betegeld met witjes aan NW-zijde, Z-zijde mortel aangesmeerd, O-zijde plavuizen rechtop	koelkelder Vetermakersgang, secundair BP 1		1650-1700
76	0,35 m +	0,60 m +	toplaag vulling S 75, op S 114	beer in BP 1	ELS-29	1750-1800
77	0,20 m +	1,39 m +	OW-steens metselwerk, appelbloesem 17 x 8 x 3,5 cm, = S 43, ter hoogte van haardplaats S 56 muur deels uitgekap, vormt indelingsmuur in S 43, dateert uit zelfde fase als S 78 en S 154	bouwmuur Elandsstraat 101		1650-1700
78	0,21 m +	0,40 m +	NZ-muur, koud tegen S 77	bouwmuur Elandsstraat 101		1650-1700
79	0,36 m +		grijszand, doorsneden door S 55	vijl Haag vloer achterbouw Elandsstraat 101		1650-1700
80			bruin humeus venig zand, afgezet met	insteek S 39	ELS-31	1600-1700

grenenhouten plank						
81			donker grijs zand met puin, vulling in # 103 en # 105	subrecente slooplaag		1975-2000
82	1,10 m +		appelbloesem muur, verjongt van 2 steens via 1,5 naar steens, onder S 40 en S 41, over funderingspalen gezakt	oorspronkelijke achtergevel nr 103 en nr 105	ELS-36	1600-1650
83			donkerbruin grijs zand met mortel en baksteenpuin, ten zuiden van S 82, rond waterkelder S 151	ophoging	ELS-30	1600-1650
84			vulling onder S 50	ophoging		1600-1700
85	0,53 m +	0,62 m +	plank ten N van S 33 in vlak 2, 3 cm dik, staan drie losse paaltjes op, deels ingekapseld in de N-zijde van muur S 33	fundering?		1650-1700
86	0,23 m +	0,33 m +	plavuizenresten in zand met schelpen op S 90, in hoek S 39/S45, mogelijk gelijk aan S 47	vloerniveau		1600-1650
87	0,66 m +	1,48 m +	gelaagd donkergrijs/lichtgrijs zand, loopt af in oostelijke richting	ophoging		1575-1625
88	0,86 m +	1,54 m +	dunne laag houtsnippers, tussen S 87 en S 89, loopt af in oostelijke richting	loopvlak		1575-1625
89	0,98 m +	1,95 m +	donkerbruin en lichtbruine kleiige veenzoden, onder S 88, loopt af in oostelijke richting, op S 152	ophoging		1575-1625
90	0,33 m +	0,66 m +	donkergrijs zand met veel puin op S 87, wrsch gelijk aan S 96	ophoging	ELS-38	1575-1625
91	0,04 m +	0,06 m +	oranje plavuizen 22 x 22 x 3 cm, zwaar beroet met as-sporen, ligt op S 93 en grenst aan S 92	stookvloer Elandsstraat 107		1750-1800
92	0,29 m +	0,04 m +	vloer van bakstenen op z'n plat, oranjerood 18,5/19 x 9,5/10 x 3,5 cm, ligt op S 93 en S 99, wordt naar W toe dikker	vloer Elandsstraat 107	ELS-52	1750-1800
93	0,04 m +	0,29 m +	bruin grijs zand met mortel en veel puin, tussen S 91 en S 94 en tussen S 92 en S 94	ophoging Elandsstraat 107	ELS-37 ELS-45	1750-1800
94	0,19 m +	0,26 m +	plavuizen 22 x 22 x 2,2/2,5 cm, glazuur afgesleten, grenst aan S 99, ligt op S 95	vloer Elandsstraat 107		1700-1750
95	0,20 m +		geelzand, onder S 94, op S 96	vijlajaag Elandsstraat 107	ELS-53	1700-1750
96	0,30 m +		donkergrijs zand, bevat veel puin, afgedekt door S 95 en S 98, wrsch gelijk aan S 90	ophoging Elandsstraat 107		1600-1700
97	0,29 m +		plavuizen, 21,5 x 21,5 x 2,5 cm, ligt op S 98	vloer Elandsstraat 107		1600-1700
98	0,26 m +		licht grijs zand, onder S 97, gelijktijdig met S 123	vijlajaag Elandsstraat 107		1600-1700
99	0,17 m +	0,28 m +	steensmuur, haaks tussen S 30 en S 100, overdekt door S 92	indelingsmuur Elandsstraat 107		1634-1650
100	0,03 m +	0,20 m +	1,5 steens muur, (oranje bruin, 18,5/19 x 8,5/9 x 4 cm) verjongt naar steens = S 30	bouwmuur Elandsstraat 107		1634-1650
101	0,18 m +		lichtgrijs, donkergrijs zand met puin in S 102	sloopvulling		1700-1900
102	0,14 m +		vierkant (90 x 90 cm) van paarsbruine klinkers 18/18,5 x 8 x 3,5 cm	basement schoorsteen?		1700-1900
103	0,04 m +		dunne laag van as met stukjes kool, Z-zijde van S 102	stookafval		1700-1900
104	0,13 m +		NZ-muur, bruin 22,5 x 11 x 5 cm (subrecent), in verlengde van S 43	bouwmuur		1700-1900
105	0,07 m +	0,15 m +	2 steensmuur, verjongt naar steens, baksteen als S 102, vormt oost en zuid begrenzing van plavuizenvloer S 107	bouwmuur		1700-1900
106	0,05 m +		muur van bruine baksteen, 20,5 x 10 x 5 cm, ten O van S 109	bouwmuur		1700-1900
107	0,04 m +		plavuizen op en tegen S 105	vloer		1700-1900
108	0,19 m +	0,30 m +	halfsteens muur, gele baksteen 18,5 x 9 x 4 cm	bouwmuur		1700-1900
109	0,02 m +		vierkant (ca. 55 x 55 cm) metselwerk met vertanding, ten W van S 106	poer?		1700-1900
110	0,46 m +	0,58 m +	houtconstructie, ten O van S 36, gedeeltelijk onder vloer S 37 op S 127	afdekking BP 2		1650-1700
111	0,35 m +	0,42 m +	plankenvloer, onder plavuizenvloer S 34, op S 153	afdekking BP 3		1800-1850
112	0,45 m +		plavuizen ten N van S 111, gedeeltelijk onder S 111	vloer		1800-1850
113	0,36 m +	0,43 m +	plavuizen 22 x 21,5 x 2,6 cm, sterk gesleten glazuur in S 19, afgedekt door S 20 en 21	koelkelder nr 105		1650-1700
114	0,50 m +	0,61 m +	plavuizen 22,5 x 22 x 2,5 cm, onder S 76 in S 75, op S 118 en S 119	2e vloerniveau koelkelder nr 101		1700-1750
115	1,00 m +		rode plavuizen 11 x 11 x 2 cm, gevuld in lichtgrijs zand en afgedekt door lichtgrijs zand (S 116)	vloer werkplaats	ELS-46	1600-1650
116	0,88 m +		lichtgrijs zand, ligt op S 115, ten S 117 hier in gegraven, mogelijk gelijk aan S 145	vijlajaag		1600-1650
117	0,88 m +	1,25 m +	houten ton, ingegraven in S 116, bevat vondsten 17a/b		ELS-47	1600-1650
118	0,69 m +		licht grijs zand met aardewerk, onder S 114 en op S 119		ELS-48	1700-1750
119	0,73 m +		plavuisfragmenten in S 75, onder S 118	1e vloerniveau koelkelder nr 101		1650-1700
120	0,25 m +	0,28 m +	vloer van 3 cm dik hout onder S 92, op S 95	langshout		1700-1800
121	0,40 m +		uitbraaksleuf ten W van S 108, doorsnijdt S 122			1700-1800
122	0,43 m +	0,51 m +	plavuizen onder S 95, mogelijk één fase met S 97, op S 123	vloer Elandsstraat 107		1600-1700
123	0,43 m +	0,63 m +	lichtgrijs zand, bevat geen puin, onder S 122 / S 95, gelijktijdig met S 96	vijlajaag		1600-1700
124	0,55 m +		plavuizen geglazuurd, 22 x 22 x 3 cm, in S 69 op S 126 en S 125	vloer 2e fase		1750-1800
125	1,03 m +		blauwe natuursteenplavuizen van 43 x 43 x 4 cm, onder S 126, in S 69	vloer 1e fase	ELS-55	1750-1800
126	0,60 m +	1,03 m +	grijs zand pakket in S 69, onder S 124 en op S 125	ophoogpakket	ELS-54	1750-1800
127	0,44 m +	1,30 m +	put afgedekt door S 110, bevat S 129, 130 en 131	BP 2		1650-1700
128	0,44 m +	1,04 m +	put	BP 3		1850-1925

129	0,36 m +	0,88 m +	grijsbruin, humeus zand in S 127, ligt op S 130	vulling BP 2	ELS-56	1650-1700
130	0,88 m +	1,14 m +	donker grijs zand, humeus, bevat puin, ligt op S 131	vulling BP 2	ELS-57	1650-1700
131	1,14 m +	1,30 m +	groen bruine beer in S 127	vulling BP 2	ELS-58	1650-1700
132	0,44 m +	0,94 m +	donker grijs zand, humeus, berig in S 128	vulling BP 3	ELS-59	1850-1925
133	1,47 m +	1,52 m +	houten bekisting NZ-georiënteerd, met een vulling van lichtgrijs zand (S 134), ingegraven in S 135	ambachtelijke goot		1600-1650
134	1,49 m +		lichtgrijs zand in S 133	opvulling goot		1600-1650
135	1,30 m +		donker roodbruin veen, opgebracht, bevat vondstmateriaal	ophoging	ELS-62	1600-1650
136	1,29 m +		zone langs S 43 van donker grijs zand met iets puin, snijdt door S 135	insteek S 43		1736-1750
137	1,30 m +	1,38 m +	houten bekisting OW-georiënteerd, bevat S 138, waarschijnlijk gelijktijdig met S 133	ambachtelijke goot		1600-1650
138	1,38 m +		grijs kleig zand met veenbrokken, in S 137	opvulling goot		1600-1650
139	1,31 m +	1,40 m +	planken in carre vorm	afdekking put?		1600-1650
140	0,84 m +	1,02 m +	baksteenconstructie, (24 x 11,5 x 5 cm en 18 x 9 x 4,5 cm), bevat S 141, op S 150	oven, tweede fase	ELS-71 ELS-73 ELS-74 ELS-76	1600-1650
141	0,84 m +	1,14 m +	vulling in S 140	stookafval oven	ELS-72	1600-1650
142	0,96 m +		donker grijs zand met houtskool rond S 140, deels over S 143	stookafval oven	ELS-70	1600-1650
143	1,20 m +		plavuizen 22,5 x 22,5 x 3 cm	vloer rond oven		1600-1650
144	1,06 m +		plavuizen 12,5 x 12,5 x ? cm, groen met slibglazuur dat sterk is afgesleten	vloer werkplaats	ELS-75	1600-1650
145	1,02 m +		donkergrijs en bruin grijs zand met puin, mogelijk gelijk aan S 116	vlijlaag	ELS-69	1600-1650
146	0,90 m +		planken rond S 144	begrenzing vloer		1600-1650
147	0,88 m +	1,22 m +	planken rechtop in de bodem, gezekerd met paaltjes rond S 143, stoppen tegen S 144	begrenzing vloer		1600-1650
148	0,97 m +		plavuizen onder S 149, 11,8 x 12,5 x 2,5 cm, glazuur sterk afgesleten	vloer werkplaats	ELS-63	1600-1650
149	0,88 m +		baksteenconstructie op S 148, baksteen 17/18,5 x 9 x 4,2 cm	muurwerk	ELS-68	1600-1650
150	1,02 m +	1,38 m +	basis van oven, baksteenconstructie onder S 140, sleutelgatvormig, bestaande uit cirkelvormige onderbouw met rechthoekige stookgat aanbouw	oven eerste fase		1600-1650
151	0,89 m +		langgerekte gemetselde bak (3,5 x 1 m) met centraal een dubbele aaneengesloten opening	waterkelder		1650-1700
152	1,95 m +	2,26 m +	donkerbruine venige klei met zandlensjes en iets puin, onder S 89	ophoging	ELS-37	1575-1625
153	0,45 m +	0,59 m +	raamwerk onder vloer S 111	constructie vloer op BP 3		1800-1850
154		1,26 m +	westelijke zijgevel Elandsstraat 101, wordt in 18de eeuw overbouwd door S 43, zelfde fase als S 77 en 78	zijgevel aanbouw 101/103		1650-1700
155	0,05 m +		donkergrijs zand met iets puin, snijdt door S 46, ten noorden van S 33	vulling bouwsleuf		1650-1750
156			eerste fase S 33, oranje 23,5 x 11,5 x 4 cm	noordgevel achterbouw nr 103		1600-1650
157			licht grijs/bruine zandvulling met puin onder S 34 op S 111	vlijlaag plavuizenvloer		1800-1850

Bijlage 2 Vondsten

vnr	objectnr	(#)	S	N	M A E	object	archoe object	materiaal	kenmerken	dev sys	date ring
1		001	1	5	4	rookpijp	ketel	pijpaarde	basistype 1,1 x hm?		1620-1640
1		002	1	1	1		oor	witbakkend: groen			1600-1650
1		003	1	1	1	kan	rand	steengoed: Duitsland, Westerwald			1600-1650
1		004	1	1	1	pot	bodem	roodbakkend	lobvoet	r-pot-72	1600-1650
1		005	1	1	1	bord	wand	faience	kraakporselein decor		1620-1640
1		006	1	1	1	test	rand	roodbakkend	rechthoekige test		1600-1650
1		007	1	1	1	kop	rand	roodbakkend		r-kop-	1600-1650
2		001	5	3	3	rookpijp	ketel	pijpaarde	basistype 1, hm: roos, 1 met barokke steelversiering		1620-1640
2		002	5	4	3	rookpijp	steel	pijpaarde	2 met fleur de lis		1625-1675
2		003	5	2	2		rand	roodbakkend			1600-1650
2		004	5	1	1	wandtegel	fragment	bouw ceramiek	polychroom		1600-1650
3		001	6	1	1		wand	porselein: Europa			1850-1950
4		001	4	2	2	rookpijp	ketel	pijpaarde	basistype 1, hm: gekroonde roos		1625-1650
4		002	4	1	1	rookpijp	ketel	pijpaarde	basistype 3, hm: 31 gekr, zm: WvG		1740-1775
4		003	4	1	1	rookpijp	ketel	pijpaarde	basistype 3, hm: 56 gekr, zw WvG + S		1740-1775
4		004	4	1	1	theepot	tuit	industrieel			1800-1950
4		005	4	1	1	fles	wand	steengoed: Duitsland, Westerwald	P-kruik	s2-fle-	1675-1750
4		006	4	1	1	eierkool	eierkool	kolengruis	gemerkt: N,		1850-1950
4		007	4	1	1	toiletspot	rand	industrieel			1850-1950
5			7	1	1	baksteen	baksteen	bouw ceramiek	paarsrood 18,5 x 8,7 x 3,8 cm		1600-1700
6			8	1	1	baksteen	baksteen	bouw ceramiek	roodbruin, 18,5 x 9 x 3,9 cm		1600-1700
7		001	4	1	1	bord	bodem	porselein: China	uitgeschaapte standring	p-bor-5	1725-1775
7	ELS-7-1		4	1	1	wandtegel	compleet	bouw ceramiek	ossenkop, vrouw, 13,1 x 1 cm		1650-1700
8			2	1	1	baksteen	baksteen	bouw ceramiek	roodbruin, 17,8 x 8,6 x 3,7 cm		1600-1700
9			3	1	1	plavuis	plavuis	bouw ceramiek	ongeglazuurd, 22,3 x 22,1 x 3, cm		1600-1700
10			11	1	1	baksteen	baksteen	bouw ceramiek	oranjerood, 22,3 x 11,2 x 4 cm		1800-1900
11			10	1	1	baksteen	baksteen	bouw ceramiek	paarsbruin, 18,4 x 9 x 3,7 cm		1600-1650
12		001	20	10	2	bord	rand, wand, bodem	roodbakkend slib, Nederrijn	1 x wafelpatroon, 1 x cirkels	r-bor-10	1725-1775
12		002	20	1	1	fles	bodem	glas: groen			1650-1800
12		004	20	1	1		rand	roodbakkend		r-	1650-1800
12		03	20	7	1	grape	rand, wand	roodbakkend		r-gra-	1700-1750
13		001		1	1	schelp	schelp	eco: schelpen	sterk versleten oppervlak		1650-1700
14	ELS-14-1			1	1	wandtegel	wandtegel	bouw ceramiek	12,7 x 12,7 x 1 cm, herder in landschap		1650-1700
15	ELS-15-1			1	1	kop	kop	industrieel: Maastricht	bodem merk: Royal Mosa Holland 49, blindmerk 106		1975-2000
15	ELS-15-2			1	1	pen	pen	kunststof, plastic	opschrift: buurthuis claverhuis oude looiersstr 10		1962-1995
16		001	52	20	2	grape	rand, wand, bodem	roodbakkend		r-gra-53	1700-1800
16		002	52	10	1	test	rand, wand, bodem	roodbakkend		r-tes-13	1700-1800
16		003	52	4	1	test	rand, wand	roodbakkend		r-tes-	1700-1800
16		004	52	4	1	bord	rand	faience			1725-1775
16		005	52	2	1	rookpijp	ketel, steel	pijpaarde	basistype 3,		1750-1800
16		006	52	1	1			glas			1700-1800
16		007	52	1	1		rand	roodbakkend	ongeglazuurd	r-	1700-1800

16	008	52	1	1	theepot	tuit	faience		f-the	1700-1800
16	009	52	1	1	bord	rand	industrieel		iw-bor	1750-1800
17		39	1	1	baksteen	baksteen	bouw ceramiek	paars, 22,5 x 11,1 x 4,3 cm		1700-1800
18		40	1	1	baksteen	baksteen	bouw ceramiek	paars, 19 x 9,2 x 3,7 cm		1700-1800
19		18	1	1	baksteen	baksteen	bouw ceramiek	oranjerood, 19 x 9 x 3,8 cm		1600-1650
20		30	1	1	baksteen	baksteen	bouw ceramiek	oranje, 18,5 x 8,5 x 3,4 cm		1600-1650
21		33	1	1	baksteen	baksteen	bouw ceramiek	oranje, 22,5 x 11,4 x 4,5 cm		1650-1700
22		43	1	1	baksteen	baksteen	bouw ceramiek	oranje, 19 x 9 x 3,8 cm		1700-1800
23		50	1	1	baksteen	baksteen	bouw ceramiek	oranjebruin, 21,5 x 10,5 x 4,7 cm		1800-1900
24	001	55	1	1	rookpijp	ketel	pijpaarde	basistype 2, grove kwaliteit, zm zeemeermin		1700-1730
24	002	55	1	1	bord	rand	roodbakkends lib, Nederrijn	wafelpatroon	r-bor-10	1700-1750
25	001	55	1	1	rookpijp	ketel	pijpaarde	basistype 2, grove kwaliteit, bijmerk maan		1700-1730
25	001	55	13	1	aspot	rand, wand, bodem	roodbakkend		r-pot-	1700-1750
25	002	55	1	1	knikker	knikker	steengoed		s2-kni-	1700-1750
25	002	55	6	1	grape, miniatuur	rand, wand, bodem	roodbakkend		r-min-	1700-1750
25	003	55	54	1	aspot	rand, wand, bodem	roodbakkend		r-pot-	1700-1750
26	001		10	1	bord	rand, wand	porselein: China, kraak		p-bor-8	1600-1625
26	002		1	1	pot	wand	steengoed: Duitsland, Westervald		s2-pot-	1700-1800
27	001	72	1	1	lamp, gloeilamp	gloeilamp	glas, metaal			1900-1950
29	001	76	1	1	fruitbakje		roodbakkend	inwendig geglazuurd	r-fru-2	1750-1800
29	002	76	1	1	bloempot	fragment	roodbakkend	rand	r-blo-	1750-1800
29	003	76	1	1	bloempot	fragment	roodbakkend	rand	r-blo-	1750-1800
29	004	76	11	1	grape		roodbakkend	grape; 2 afgesleten poten, met steel	r-gra-51	1750-1800
29	005	76	4	1	grape		roodbakkend	grape	r-gra-53	1750-1800
29	006	76	7	1	steelkom		roodbakkend	steelkom; geel/bruin/groen glazuur, rondom; bodem compleet, steel en schenkuit	r-stk-6	1750-1800
29	007	76	5	1	steelkom	fragment	roodbakkend	steelkom met standvoet; met steel	r-stk-	1750-1800
29	008	76	1	1		fragment	roodbakkend	Standring, niet geglazuurd; pot of test ?, niet beroet	r-	1700-1800
29	009	76	2	1	grape	fragment	roodbakkend	rood glazuur; bodem fragmenten; 2 pootjes	r-gra-	1700-1800
29	010	76	3	1	grape	fragment	roodbakkend	bodemfragmenten met 1 pootje;	r-gra-	1700-1800
29	011	76	4	1	papkom	fragment	roodbakkend	binnen vanaf knikwand geel/groen buitenzijde bovenrand met gele slib golfrand vanaf/tot het oor	r-kop-4	1725-1775
29	012	76	10	1	test	fragment	roodbakkend	standing	r-tes-12	1750-1800
29	013	76	3	1	test		roodbakkend	standing	r-tes-12	1750-1800
29	014	76	5	1	test	fragment	roodbakkend	oranjerood/bruin glazuur; knikwand; 1 pootje	r-tes-	1750-1800
29	015	76	3	1	test	fragment	roodbakkend	holle knikwand	r-tes-	1750-1800
29	016	76	3	1	test	fragment	roodbakkend	holle knikwand met oor; draairingen binnenkant	r-tes-	1750-1800
29	017	76	1	1	test	fragment	roodbakkend	rand; roodbruin glazuur binnen, dof beige bruin glazuur buiten	r-tes-	1750-1800
29	018	76	2	1		fragment	roodbakkend	Wandfragment met 2 ingekraste evenwijdige ronde lijnen	r-	1750-1800
29	019	76	48	43		fragment	roodbakkend	fragmenten wand, rand, bodem, oor, poot	r-	1750-1800
29	020	76	16	2	dakpan	fragment	bouw ceramiek	roodbakkend, waaronder 2 dakpannen		1750-1800
29	021	76	1	1	olielamp		roodbakkend	bruinrood glazuur, standvlak niet geglazuurd; draairingen buitenzijde	r-oli-	1750-1800
29	022	76	6	1	bord		roodbakkend	gele (stip/slib) morssporen onderzijde; ook als deksel gebruikt	r-bor-4	1750-1800
29	023	76	11	1	bord	fragment	roodbakkend	bruinrood glazuur binnenzijde	r-bor-3	1750-1800
29	024	76	5	1	bord		roodbakkend slib, Nederrijn	rand met pijpaarde en rood bruine stippen, gele slib laag onder glazuur, met sgraffito randen in patroon (=) in cirkels; snijsporen; groene en bruine cirkels en meanders; spiegel met sgraffito en meander-	r-bor-7	1750-1800

29	025	76	6	1	bord	fragment	roodbakkend slib, Nederrijn	rand met roodbruine stippen en pijpaaarde; gele sliblaag onder glazuur met sgraffito randen in patroon (=) in cirkels; groene en gele cirkel, bij de bodem bruine meander	r-bor-7	1750-1800
29	026	76	11	1	bord		roodbakkend slib, Nederrijn	pijpaarde op de rand en een groene en bruine cirkel, rond de bodem vier bruine cirkels; op de bodem een bruine dennentak; beroet	r-bor-7	1750-1800
29	027	76	9	1	bord		roodbakkend slib, Nederrijn	glazuur over gele sliblaag; pijpaaarde op rand en groene en bruine cirkel; glazuur over gele sliblaag; rond de bodem bruine meander en groene cirkel, bruine kringeltakjes op de bodem; uitwendig beroet	r-bor-7	1750-1780
29	028	76	2	1	bord		roodbakkend slib, Nederrijn	glazuur over geel slib wafelpatroon; pijpaaarde op de rand, standvlak beroet	r-bor-10	1750-1800
29	029	76	4	1	bord		roodbakkend slib, Nederrijn	glazuur over geel slib wafelpatroon; pijpaaarde op de rand	r-bor-10	1750-1800
29	030	76	2	1	bord	fragment	roodbakkend slib, Nederrijn	bord met wafelpatroon, wandfragmenten	r-bor-10	1750-1800
29	031	76	1	1	bord	fragment	roodbakkend slib, Nederrijn	rand van bord met wafelpatroon	r-bor-10	1750-1800
29	032	76	2	1	bord	fragment	roodbakkend slib, Nederrijn	rand van bord met wafelpatroon	r-bor-10	1750-1800
29	033	76	9	1	bord		roodbakkend slib, Nederrijn	bruinrood glazuur, inwendig met gele slib cirkels; pijpaaarde op de bovenrand, uitwendig sterk beroet	r-bor-10	1750-1800
29	034	76	8	1	bord		roodbakkend slib, Nederrijn	bruinrood glazuur; inwendig met gele slibcirkels; pijpaaarde op de bovenrand	r-bor-10	1750-1800
29	035	76	2	1	bord		roodbakkend slib, Nederrijn	bruinrood glazuur; inwendig met gele slib cirkels; pijpaaarde op de bovenrand; uitwendig en bovenrand inwendig deels beroet	r-bor-10	1750-1800
29	036	76	2	1	bord	fragment	roodbakkend slib, Nederrijn	rand van bord met gele slibcirkels	r-bor-10	1750-1800
29	037	76	3	3	bord	fragment	roodbakkend slib, Nederrijn	3 verschillende randfragmenten van bord met gele slibcirkels	r-bor-10	1750-1800
29	038	76	1	1	bord	fragment	roodbakkend slib, Nederrijn	bodemfragment; bord met wafelpatroon	r-bor-10	1750-1800
29	039	76	4	2	bord	fragment	roodbakkend slib, Nederrijn	bord met rode stippenrand, bruine en groene meanders en sgraffito (=), uitwendig pijpaaarde-vegen	r-bor-7	1750-1800
29	040	76	1	1	bord	rand, bodem	roodbakkend slib, Nederrijn	gele sliblaag met glazuur tot op de rand, bruine meander; groene cirkel op de bodem	r-bor-10	1750-1800
29	041	76	2	1	bord	rand fragment	roodbakkend slib, Nederrijn	rand met pijpaaarde; glazuur over groene cirkel, bruine meander op gele sliblaag	r-bor-10	1750-1800
29	042	76	1	1	bord	rand fragment	roodbakkend slib, Nederrijn	met pijpaaarde; gele sliblaag met glazuur; bruine en groene cirkel op de rand, bodem met bruine meander	r-bor-7	1750-1800
29	043	76	2	1	bord	fragment	roodbakkend slib, Nederrijn	geel slib met glazuur; 2 bruine meanders, bruine cirkel op de bodem	r-bor-7	1750-1800
29	044	76	2	2	bord	bodem fragment	roodbakkend slib, Nederrijn	bruine/groene cirkels en meanders op een gele sliblaag	r-bor-	1750-1800
29	045	76	4	1	bord	fragment	roodbakkend slib, Nederrijn	pijpaarde op de rand; geel slib en bruine lijnen onder glazuur	r-bor-10	1750-1800
29	046	76	1	1	bord		roodbakkend slib, Nederrijn	rand met pijpaaarde; bruin met 1 gele slibrand op de wand en gele sliblaag op de bodem; beroet	r-bor-10	1750-1800
29	047	76	1	1	bord	fragment	roodbakkend slib, Nederrijn	pijpaarde; geel slib met 2 bruine cirkels	r-bor-10	1750-1800
29	048	76	2	1	bord	fragment	roodbakkend slib, Nederrijn	glazuur over geel slib waas en groene lijnen over een met geel slib omljnde roodbruine meander	r-bor-10	1750-1800
29	049	76	1	1	bord	fragment	roodbakkend slib, Nederrijn	bruinrood glazuur met geel op de buitenrand en pijpaaarde	r-bor-10	1750-1800
29	050	76	2	1	bord	fragment	roodbakkend slib, Nederrijn	gele slib en glazuur tot over de rand, bruine cirkel scheiding rand/wand en inwendig bruine meander; Frechen	r-bor-	1750-1800
29	051	76	7	1	theepot	fragment	roodbakkend	aanzet tuit en 2 oren met gaten (voor een rieten hengsel); donkerbruin glazuur, mangaanoxide	r-the-	1750-1850
29	052	76	2	1	kachelpan	fragment	roodbakkend	randfragment; donkerbruin glazuur	r-kap-	1750-1850
29	053	76	1	1	kan	fragment	roodbakkend	randfragment; donkerbruin	r-kan-	1750-

29	054	76	13	1	kachelpan	fragment	witbakkend	glazuur inwendig glazuur met koper oxyde; uitwendig onder de bovenrand 2 // donkere randen; randfragment met schenktuit; fragment steel	w-kap-	1850- 1800
29	055	76	1	1	kachelpan	fragment	witbakkend	bodemfragment kachelpan	w-kap-	1700- 1800
29	056	76	5	2		fragment	witbakkend	glazuur met koperoxyde, geel inwendig; donkergroen uitwendig	w-	1700- 1800
29	057	76	11	1	pispot	fragment	witbakkend	bijna horizontale geknikte rand, halfgroen; inwendig geel met 3 draairingen onder de rand, uitwendig lichtgroen, glazuur met koperoxyde	w-pis-	1700- 1800
29	058	76	12	1	vaas	fragment	witbakkend	inwendig geel, uitwendig bruin met glazuur; standvoet met ronde groeven	w-vaa-	1700- 1800
29	060	76	2	1	zalfpot	fragment	faience	licht uitgebogen rand	f-zal-	1750- 1800
29	061	76	1	1	zalfpot	fragment	faience	conisch zalfpotje met uitge- bogen rand; vlakke bodem	f-zal-1	1750- 1800
29	062	76	8	6	zalfpot	fragment	faience	4 rand- en 3 bodemfragmenten, 1 wandfragment	f-zal-	1750- 1800
29	063	76	2	2		fragment	industrieel wit	2 wandfragmenten	iw-	1750- 1850
29	064	76	2	2		fragment	industrieel wit	rand en wand	iw-	1750- 1850
29	065	76	5	1	bord		industrieel wit	geïriseerd materiaal	iw-bor-4	1775- 1825
29	066	76	2	1	kan	fragment	industrieel wit	oor aanhechting zichtbaar; witte ondergrond met rand van zwarte, verticale cannelures	iw-kan-	1800- 1850
29	067	76	11	1	kom		industrieel: Engeland, creamware		iw-kom-5	1760- 1800
29	068	76	8	1	kan	fragment	industrieel: Engeland, creamware	standing met ribbel; reparatie gaatje in de bodem	iw-kan-	1760- 1800
29	069	76	3	1	theepot	fragment	industrieel: Engeland, creamware	3 wandfragmenten met aanzet tuit	iw-the-	1760- 1800
29	070	76	2	1	theepot	fragment	industrieel: Engeland, creamware	wand-, rand-, bodemfragment?	iw-the-	1760- 1800
29	071	76	3	1	kom	fragment	industrieel: Engeland, creamware	wandfragmenten	iw-kom-	1760- 1800
29	072	76	4	1	kop	fragment	industrieel: Engeland, creamware	1 rand en wandfragmenten	iw-kop-	1760- 1800
29	073	76	4	4		fragment	industrieel: Engeland, creamware	bodemfragmenten, 2 standingen	iw-	1760- 1800
29	074	76	5	4	bord	fragment	industrieel: Engeland, creamware	randfragmenten, 1 gegolfde rand	iw-bor-	1760- 1800
29	075	76	1	1	kop	fragment	industrieel: Engeland, pearlware	bodemfragment; beschilderd met blauw takje en 3 bessen, zie Lenting 1993, 294/afb. 56	iw-kop-1	1775- 1800
29	076	76	1	1	kom		industrieel wit	inwendig met blauw beschilderd, 2 ringen onder de rand en bloempatroon op de bodem	iw-kom-3	1775- 1825
29	077	76	4	1	kop	fragment	industrieel wit	standing ontbreekt; uitwendig beschilderd; blauw, rand met tulpen in witte vlakken en boogjes rand eronder	iw-kop-1	1775- 1840
29	078	76	12	1	theepot		industrieel zwart	tuit met 6 gietgaatjes; handvat ontbreekt; licht gewelfd standvlak, met ronde groeven; als Jackfield ware	iz-the-	1750- 1775
29	079	76	6	1	kan	fragment	industrieel zwart	roomkan, typerende knopjes bij aanhechting handvat; lichtgewelfd standvlak met ronde groeven; als Jackfield ware	iz-kan-1	1750- 1775
29	080	76	5	1	kan	fragment	industrieel zwart	roomkan; typerende knopjes bij aanhechting handvat; licht gewelfd standvlak met ronde groeven; als Jackfield ware	iz-kan-1	1750- 1775
29	081	76	4	3	kan	fragment	steengoed: Duitsland, Westerwald	1 randfragment, wandfragmenten	s2-kan-	1700- 1750
29	082	76	3	1	kan	fragment	steengoed: Duitsland, Frechen	1 randfragment, wandfragmenten; bruin gewolkt engobe	s2-kan-	1600- 1800
29	083	76	1	1	fles	fragment	steengoed, Duitsland	mineraalwaterfles	s2-fle-	1800- 1850
29	084	76	1	1	pot	fragment	steengoed, Duitsland	donkerbruin wandfragment met draairingen; voorraadpot	s2-pot-	1750- 1800

29	085	76	4	4	knikker	compleet	steengoed	bruin, grijs; grootste knikker beschadigd; diam.: 3,3; 2,7; 1,7; 1,6 cm	s2-kni-	1750-1800
29	086	76	3	1	bord		faience	kraakporseleindecor; en Hollands landschap	f-bor-1	1725-1775
29	087	76	3	1	bord	fragment	faience	op de vlag decoratie met liggende bloem/tulp met steel en 2 blaadjes	f-bor-3	1725-1775
29	088	76	3	1	bord	fragment	faience	bloemenrand op de vlag en kenmerkende vlakvulling met dubbele kruisjes, ook op de bodem met dubbele medaillonrand	f-bor-5	1725-1775
29	089	76	2	1	bord	fragment	faience	lichtbruine cirkel onder de bovenrand en donkerbruine boogjes rand; met dubbele medaillonrand	f-bor-8	1750-1800
29	090	76	1	1	bord	fragment	faience	rand/bodemfragment; bloemmotief over het hele bordfragment	f-bor-10	1725-1775
29	091	76	3	3	bord	fragment	faience	3 randfragmenten	f-bor-	1750-1800
29	092	76	4	1	kom	fragment	faience	bloemmotief met kenmerkende steel met streepjes bloemetje	f-kom-	1750-1800
29	093	76	3	3	bord	fragment	faience	3 resterende fragmenten	f-bor-	1750-1800
29	094	76	1	1	kop	fragment	industrieel wit	bodemfragment met standring	iw-kop-	1750-1850
29	095	76	1	1	vaas	fragment	faience	bodem met hol standvlak; wand inwendig met diepe ribbels, kastel vaas; bloemrand in vlakken	f-vaa-	1725-1775
29	096	76	2	1	vaas	fragment	faience	8-kantige vaas met vlakke bodem; decoratie met bloem in ovaal medaillon op elk vlak; merkteken op de bodem	f-vaa-	1750-1800
29	097	76	1	1	wijwater bakje	fragment	faience	halfrond bakje; standvoet; binnenzijde achterwand met motief	f-wyw-	1750-1800
29	098	76	4	3	bord	fragment	porselein: China, kraak	1 golfrand, 2 wand fragmenten; kraakporselein	p-bor-	1600-1625
29	099	76	2	1	bord	fragment	porselein: China	rand met kraakstijl paneel indeling met bloemmotief	p-bor-	1700-1750
29	100	76	3	1	kop	fragment	porselein: China	accolade; uitwendig, smalle randversiering met medaillons, gevolgd door panelenrand van staande bloemen, opgevuld met bloemen; inwendig accolade decoratie bij de bovenrand, langs de bodem medaillonrand	p-kop-9	1700-1750
29	101	76	1	1	vaas	fragment	porselein: China	wandfragment, inwendig draairingen	p-vaa-	1750-1800
29	102	76	4	1	bord	fragment	porselein: China	3 randfragmenten en 1 bodemfragment met medaillonrand; bloemtakken motief	p-bor-5	1750-1775
29	103	76	2	1	kom	fragment	porselein: China	servetrand met bloemmotief op de wand; bodem met decoratie	p-kom-	1725-1775
29	104	76	3	1	bord	fragment	porselein: China	standring; inwendig, bloemenrand onderaan de wand en op de bodem	p-bor-	1700-1800
29	105	76	2	1	bord		porselein: China	gewolkte bovenrand en gestileerde takken en bloemmotief op de bodem	p-bor-6	1700-1800
29	106	76	1	1	bord	fragment	porselein: China	inwendig dubbele medaillonrand rond de bodem en randmotief	p-bor-8	1725-1775
29	107	76	2	1	bord	fragment	porselein: China	buitenste deel van de rand bruin, blauwe cirkel op de rand en een bloemmotief	p-bor-	1700-1800
29	108	76	3	3	bord	fragment	porselein: China	randfragment met goudkleurig boogjes met streepjes motief in blauw gewolkte rand	p-bor-	1700-1800
29	109	76	4	4	bord	fragment	porselein: China	randfragment bord met ruitmotief en stippen	p-bor-	1700-1800
29	110	76	2	1	kop	fragment	porselein: China	Chinees huis blauwe rand, afgesloten met boogjes rand met bolletjes eraan	p-kop-1	1700-1750
29	111	76	9	7	bord	fragment	porselein: China	resterende bodem en wandfragmenten	p-bor-	1700-1800
29	113	76	2	2	kom	fragment	porselein: Japan	2 wandfragmenten	p-kom-	1700-1750
29	114	76	4	1	kop		porselein: Duitsland	Zwiebelmuster kop met aanhechting oor; merk teken op bodem; inwendig, bloem op de bodem, blauwe cirkel bij de rand en de bodem	ep-kop-5	1800-1850
29	115	76	7	1	kop	fragment	porselein: Europa	rozenmotief en vlinder, oor aanhechting; inwendig, dubbele lijn bij de rand	ep-kop-	1800-1850
29	116	76	2	1	kop		industrieel wit	landschapmotief; inwendig, gesloten boog/ruitrand bij de bovenrand; merkteken onder op de bodem	iw-kop-1	1775-1850

29	117	76	1	1	kop	fragment	porselein: Europa	randfragment; uitwendig, lichtbruin vlechtwerkmotief	ep-kop-	1800- 1850
29	118	76	9	1	bord		porselein: Europa	lichtbruine dubbele lijn bij bovenrand en roze/beige bloemmotief op wand en bodem	ep-bor-1	1800- 1850
29	119	76	3	1	bord	fragment	industrieel wit	Kraakstijl randmotief en Chinees landschap; aanzet van motief	iw-bor-	1775- 1850
29	120	76	3	3	kop	fragment	porselein: Europa	1 wit randfragment; 1 wit oor met blauw bloempje en wandstukje eraan; 1 wand fragment; donkerbruin, inwendig wit, een kan?	ep-kop-	1800- 1850
29	121	76	1	1	fles	fragment	glas	ziel van een fles met klein fragment opstaande rand	gl-fle-	1750- 1800
29	122	76	1	1	fles	fragment	glas	tuit met schenklip; geslepen facetten op de aanzet van de hals	gl-fle-	1775- 1850
29	123	76	1	1	zoutvat	fragment	glas	voet tot aan de schaal; geslepen; facetten op de onderzijde van de aanzet van de schaal; voet diam. 5,7	gl-zou-	1750- 1800
29	124	76	1	1	kraal	compleet	glas	lichtblauwe, ovale kraal; gewonden; lengte 2,1/ dikte 1,3	gl-	1750- 1800
29	125	76	2	2		fragment	glas	1 ingesneden scherf, matglas; 1 scherf met vertinning?, spiegelglas?	gl-	1750- 1900
29	126	76	1	1	rookpijp	fragment	pijpaarde	ketel; basistype 3, ovaal, zm: wapen van Gouda, met S erboven=slechte kwaliteit; hm: SDL, Salomon de Lange; geglaasd en gerookt	py-	1740- 1775
29	127	76	1	1	rookpijp	fragment	pijpaarde	ketel; basistype 3, ovaal, zm: wapen van Gouda; hm: gekroonde 30; geglaasd en matig gerookt	py-	1740- 1800
29	128	76	1	1	rookpijp	fragment	pijpaarde	ketel; basistype 3, ovaal, zm: wapen van Gouda; hm: ES, gekroond; geglaasd en gerookt	py-	1740- 1775
29	129	76	1	1	rookpijp	fragment	pijpaarde	ketel; basistype 3, ovaal, hm: CB gekroond; geglaasd en gerookt	py-	1740- 1775
29	130	76	1	1	rookpijp	fragment	pijpaarde	heft van een ketel; basistype 3, ovaal; geglaasd en weinig gerookt	py-	1750- 1800
29	131	76	9	4	rookpijp	fragment	pijpaarde	rond de steel een rand versiering, 1 met een rand 555	py-	1750- 1800
29	132	76	2	1	knoop	compleet	eco: been	1 ronde benen knoop; 1 fragment van metalen knoop?		1750- 1800
29	133	76	2	2	munt	compleet	metaal	2 duiten, indet.		1750- 1800
29	134	76	8	3	wandtegel	fragment	bouw ceramiek	mangaanpaars/witte kwadraattegels; 1 met 2 spijkergaten; 13 x 13 x 0,7 cm		1675- 1800
29	135	76	12	1	wandtegel	fragment	bouw ceramiek	witte wandtegel; vrijwel compleet; 13 x 13 x 0,7 cm		1750- 1800
29	136	76	1	1	wandtegel	compleet	bouw ceramiek	witte wandtegel met 2 spijkergaten; 13 x 13 x 0,7 cm		1750- 1860
29	137	76	4	4	wandtegel	fragment	bouw ceramiek	wit; 4 fragmenten; verschillende diktes		1750- 1800
29	138	76	4	1	wandtegel	fragment	bouw ceramiek	medaillontegel met 2 spijkergaten; dubbele rand en bijtje in de hoeken; pastorale, herderin; 13 x 13 x 0,7 cm		1760- 1810
29	139	76	2	1	wandtegel	fragment	bouw ceramiek	medaillontegel; dubbele rand, bijtje in de hoek; pastorale, herder; hoekfragment met spijkergat; 13 x 13 x 0,8 cm		1760- 1810
29	140	76	2	1	wandtegel	fragment	bouw ceramiek	medaillontegel, met dubbele rand en bijtje in de hoeken; 13 x 13 x 0,8 cm		1760- 1810
29	141	76	3	3	wandtegel	fragment	bouw ceramiek	1 randfragment medaillontegel, 2 midden fragmenten, waarvan 1 mannen gezicht		1760- 1810
29	142	76	13	13	spijkers	fragment	metaal	13 voorwerpen, waaronder spijkers		1750- 1800
29	143	76	1	1	vork	fragment	metaal	fragment met 2 stukjes tand		1750- 1800
29	144	76	2	1	schoen	fragment	leer	schoenzool met hak; 1 los fragment, de voorvoet van de binnenzool; machinaal gemaakt, met spijkertjes maat 41		1800- 1900
29	145	76	18	17	schelp	fragment	eco: schelpen	16 kleppen van mosselen; 1 andere schelp		1750- 1800
29	146	76	37	3		fragment	eco: bot	divers; 37 fragmenten; waaronder een kaakdeel met een kies		1750- 1800
29	147	76	1	1	bord	fragment	porselein:	randfragment met	p-bor-1	1700-

29		148	76	1	1	miniatur lekschaal	fragment	Japan witbakkend	roze/blauwe bloemen oortje; glazuur met koper oxyde; speelgoed/miniatur lekschaal	w-min-	1750- 1800
29	ELS-29-1		76	1	1	fruitbakje	compleet	roodbakkend	inwendig geglazuurd; zie De Kleyn 1986, 154-161	r-fru-2	1750- 1800
29	ELS-29-2		76	21	1	grape		roodbakkend	grape; 2 poten; ijzerslak uitwendig op de bodem	r-gra-53	1750- 1800
29	ELS-29-3		76	16	1	bord		roodbakkend	bord; snijsporen op de bodem	r-bor-13	1850- 1900
29	ELS-29-4		76	14	1	komfoor		roodbakkend	vanaf de rand binnen niet geglazuurd; driehoekige horizontale oren	r-kmf-2	1750- 1800
29	ELS-29-5		76	1	1	deksel	compleet	witbakkend	licht geel/groen dekseltje	w-dek- 16	1750- 1800
29	ELS-29-6		76	11	1	bord	fragment	porselein: Japan	accoladerand floraalmotief in kraakstijl, uitwendig; lijnen/bloemen motief, dubbele lijnen om stand ring, enkele lijn om wand	p-bor-4	1700- 1750
29	ELS-29-7		76	2	1	zalfpot		faience	conisch zalfpotje met uitgebogen rand; vlakke bodem	f-zal-1	1750- 1800
30		001	83	1	1	grape	rand	roodbakkend		r-gra-	1600- 1650
30		002	83	1	1	rookpijp	steel	pijpaarde	reliefversiering		1600- 1650
31		001		1	1		wand	witbakkend: groen		w-	1600- 1700
32	ELS-32-1		50	1	1	bord	bord	industrieel		iw-bor- 13	1850- 1925
32	ELS-32-2		50	1	1	schuim spaan	schuimspa an	metaal: ijzer			1850- 1925
33		001	32	4	1	bodem schroput	compleet	hout	gaten in bodem		1600- 1800
34			50	1	1	plakker	plakker	bouw ceramiek	rood, 24,7 x 15,2 x 0,9 cm		1600- 1700
35		001		1	1	rookpijp	ketel		basistype 1		1650- 1675
35		002		1	1	wandtegel	wandtegel	bouw ceramiek	spinnepok, decor rat, 12,9 x 12,9 x 0,9 cm		1650- 1675
36			82			langshout	dendro	hout: Pinus (den/grenen)	veidatum 1593, afk. uit West Zweden (1363 - 1593, Heußner, DAI Berlin, 19- 05-2011)		1593
37		001	93	1	1	kan	wand	steengoed: Duitsland, Westerwald	applique met wapenschild	s2-kan- 84	1575- 1625
37		002	93	1	1	bord	bodem	roodbakkend slib, Duitsland, Weser		wa-bor-1	1580- 1620
37		003	93	1	1	rookpijp	ketel	pijpaarde	basistype 1, hm gekroonde roos		1620- 1640
37		004	93	4	4		rand, wand, oor	roodbakkend	divers	r-	1600- 1650
37		005	93	1	1	bord	rand	porselein: China, kraak		p-bor-4	1600- 1625
38			90	2	2	plavuis	plavuis	bouw ceramiek	11,5/11,7 x 11,5/11,7 x 2 cm, groen glazuur afgevoerd		1575- 1625
39			39			langshout	dendro	hout: Pinus (den/grenen)	veidatum 1588, afk. uit West Zweden (1433 - 1587, Heußner, DAI Berlin, 19- 05-2011)		1588
40			53			langshout	dendro	hout: Pinus (den/grenen)	veidatum 1591, afk. uit West Zweden (1434 - 1591, Heußner, DAI Berlin, 19- 05-2011)		1591
42	ELS-42-1		27	1	1	fles	fles	glas: groen	vierkant met kurkrest		1850- 1925
42	ELS-42-2		27	1	1	kop	kop	industrieel			1850- 1925
42	ELS-42-3		27	1	1	bakpan	bakpan	metaal: ijzer	emaille		1850- 1925
43		27				monster		beermonster			
44			22	1	1	plakker	plakker	bouw ceramiek	rood, 25,5 x 15,5 x 1,2 cm		1600- 1700
45		001	93	1	1	rookpijp	ketel	pijpaarde	basistype 3, zm WvG		1740- 1800
46			115	1	1	plavuis	plavuis	bouw ceramiek	rood, 11 x 11 x 2 cm		1575- 1625
47		001	117	5	3	rookpijp	ketel, steel	pijpaarde	basistype 1, 1 x hielmerk H		1620- 1640
47		002	117	10	1	kan	wand	steengoed: Duitsland, Westerwald		s2-kan-	1600- 1650
47		003	117	1	1	bord	wand	roodbakkend slib, Duitsland, Werra		wa-bor-	1590- 1620
47		004	117	1	1	koot	koot	eco: bot			1600- 1650
47		005	117	4	1	olielamp	rand, wand	roodbakkend		r-oli-2	1600- 1650
47		006	117	1	1			natuursteen: vuursteen			1600- 1650
47		007	117	1	1	dakpan	fragment	bouw ceramiek			1600- 1650
48		001	118	48	0	suiker trechter	wand	roodbakkend		r-sut-1	1600- 1850

48	002	118	9	8	suiker trechter	bodem	roodbakkend	punt met gat	r-sut-1	1600-1850
48	003	118	30	3	suiker trechter	rand	roodbakkend		r-sut-1	1600-1850
48	004	118	26	1	vulpot	wand, rand	roodbakkend	inwendig geglazuurd	r-pot-71	1600-1850
48	005	118	2	1	kop	rand	roodbakkend		r-kop-	1600-1850
48	006		2	2	sintel	sintel	sintels			1600-1850
49					heipaal	dendro	hout: Picea (fijnspar/vure)	veldatum 1736 (wankant, 1682 - 1736, Heußner, DAI Berlin, 4-06-2011)		1736
50		43			langshout	dendro	hout: Pinus (den/grenen)	veldatum 1637, afk. uit West Zweden (1463 - 1635, Heußner, DAI Berlin, 19-05-2011)		1637
51		18			langshout	dendro	hout: Pinus (den/grenen)	veldatum 1645, afk. uit West Zweden (1534 - 1644, Heußner, DAI Berlin, 19-05-2011)		1645
52		92	1	1	baksteen	baksteen	bouw ceramiek	paars, 18,7 x 9 x 3,9 cm		1700-1800
53	001	95	1	1	rookpijp	ketel	pijpaarde	basistype 2, grove kwaliteit		1700-1730
54	001	126	7	2	grape	rand, wand	roodbakkend		r-gra-	1600-1700
55		125	1	1	plavuis	plavuis	bouw ceramiek	natuursteen 43 x 43 x 4 cm		1750-1800
56	001	129	3	1	doofpot	fragment	roodbakkend	wandfragment met ribbel; alleen uitwendig glazuur; inwendig beroet	r-pot-	1650-1700
56	002	129	2	2	rookpijp	fragment	pijpaarde	1 ketelfragment; basistype 2; gerookt; 1 niet passend steelfragment	py-	1675-1740
57	001	130	1	1	grape	fragment	roodbakkend	bolronde bodemfragment met 1 poot	r-gra-	1600-1800
57	002	130	1	1	bord	fragment	majolica	randfragment; inwendig 2 ribbels en uitgebogen rand	m-bor-	1600-1650
57	003	130	1	1	rookpijp	fragment	pijpaarde	basistype 1; geglaasd en gerookt; hm: gekroonde roos met C?		1630-1640
58	001	131	1	1		fragment	steengoed: Duitsland, Frechen	wandfragment; gedraaid; deels zonder, deels met licht tot donkerbruin engobe	s2-	1650-1750
58	002	131	7	1	grape	fragment	roodbakkend	wijd model, bolle buik; onder de rand draairibbels; inwendig lichtgroen glazuur ongeveer vanaf de draairibbels; 2 poten	r-gra-	1675-1700
58	003	131	1	1	bakpan	fragment	roodbakkend	rand/steelaanzet	r-bak-	1600-1650
58	004	131	2	1	test	fragment	roodbakkend	randfragmenten vierkante bak	r-tes-	1675-1750
58	005	131	1	1		fragment	roodbakkend	wandscherf draairingen; in- en uitwendig glazuur	r-	1675-1750
58	006	131	1	1	plavuis	compleet	bouwceramiek	roodbakkend; bovenzijde met sporen van roodbruin glazuur; 11 x 11 x 2,2 cm		1600-1650
58	007	131	2	1	bord		faience	1 wandbodem en 1 randfragment; zonder decoratie; standvlak	f-bor-2	1650-1700
58	008	131	3	1	bord		faience	inwendig blauwe decoratie; net onder de rand decoratie lijn 3 mm; bij de bodem 2 cirkels; bodem: lijnen en bloemmotief	f-bor-8	1700-1750
58	009	131	1	1	bord	fragment	faience	randfragment; geen decoratie	f-bor-8	1700-1800
58	010	131	10	3	rookpijp	fragment	pijpaarde	fragmenten pijpenstelen; 1 dik fragment; 1 met randversiering	py-	1650-1700
58	011	131	2	2	knikker	compleet	steengoed	1 glanzende knikker; diameters 1,6- 1,4 cm	s2-kni-	1650-1700
58	012	131	7	4	bot	fragment	eco: bot	grotere zoogdieren; onder andere: 2 kaakfragmenten met tanden en kiezen; 1 lang gebogen bot		1650-1700
58	ELS-58-1	131	4	1	miniatur grape		roodbakkend	1 orig, geknepen, staand worstoor; schenklip; uitwendig en naar inwendig over de rand uitlopend donkerbruin glazuur; inwendig verder beige/geel	r-min-	1675-1700
58	ELS-58-2	131	14	1	grape		roodbakkend	1 orig; uitwendig geel/bruin/groen glazuur, inwendig lichtgroen vanaf circa 2 cm onder de rand; geknepen staand oor en schenkduit; 2 poten	r-gra-30	1675-1700
58	ELS-58-3	131	13	1	test		roodbakkend	op 2 kleine scherven na complete vuurtest; sterk afgesleten pootjes; oranjerood glazuur in- en uitwendig; 1 worstoor op een hoek; zie Bitter 2002, 34-36	r-tes-1	1675-1750
58	ELS-58-4	131	5	1	kop		faience	Kraakporselein decor; bodem: inwendig blauwe ovalen; uitwendig rond de standring 2 lijnen cirkels;	f-kop-1	1650-1700

									onder de bovenrand 5 mm brede rand met schuine lijnen erin; daartussen vogel en bloem motief		
59	001	132	1	1	pot	fragment	steengoed: Duitsland, Westerwald	rand/wandfragment met naar buiten omgebogen bolle rand en blauwe vegen als decoratie	s2-pot-9	1850-1925	
59	002	132	1	1	pot	fragment	steengoed: Duitsland, Westerwald	wand/bodemfragment, standvlak; decoratie op de wand	s2-pot-	1850-1925	
59	003	132	1	1		fragment	steengoed, Duitsland	wandfragment grijs steengoed	s2-	1850-1925	
59	004	132	2	1	fles	fragment	steengoed, Duitsland	tuit en wandfragment; mineraalwaterfles	s2-fle-4	1850-1880	
59	005	132	2	1	zeef	fragment	steengoed	donkerbruin engobe; drie gaten zichtbaar, mogelijk 5 gaten	s3-zee-	1850-1900	
59	006	132	1	1	bloempot	fragment	roodbakkend	bodemfragment bloempot;	r-blo-	1800-1925	
59	007	132	23	21	bloempot	fragment	roodbakkend	randfragmenten	r-blo-	1800-1925	
59	008	132	43	10	bloempot	fragment	roodbakkend	wandfragmenten	r-blo-	1800-1925	
59	009	132	5	1	bord		roodbakkend: slib, Nederrijn	bord met wafelpatroon	r-bor-10	1700-1850	
59	010	132	1	1	deksel	fragment	roodbakkend	oranje/rood glazuur	r-dek-	1750-1850	
59	011	132	1	1	deksel	fragment	roodbakkend	randfragment; alleen uitwendig bruinrood glazuur	r-dek-	1750-1850	
59	012	132	1	1	steelkom	fragment	roodbakkend	inwendig glazuur; ribbels onder de rand; beroet	r-stk-	1600-1700	
59	013	132	1	1	grape	fragment	roodbakkend	bolle grape met lichte knik; inwendig en bovendeele uitwendig, donkerbruin glazuur; beroet	r-gra-	1600-1700	
59	014	132	3	1	kachelpan	fragment	roodbakkend	vlakke bodemfragmenten met draairingen; beroet	r-kap-	1800-1900	
59	015	132	2	1	pot	fragment	roodbakkend	inwendig zwart/rood glazuur; voorraadpot niet geglaazuurd	r-pot-	1600-1800	
59	016	132	1	1		fragment	roodbakkend	wandfragment; uitwendig beroet	r-	1800-1900	
59	017	132	3	3		fragment	roodbakkend	randfragmenten; inwendig bruinrood glazuur	r-	1800-1900	
59	018	132	10	1	test	fragment	roodbakkend	worstoor; voorbij de knikwand uitwendig niet geglaazuurd	r-tes-	1800-1900	
59	019	132	6	1	test	fragment	roodbakkend	worstoor; roodbruin glazuur; bodem niet geglaazuurd	r-tes-12	1800-1900	
59	020	132	3	1	test	fragment	roodbakkend	randfragmenten en een deel van het oor; bruinrood glazuur	r-tes-	1800-1900	
59	021	132	2	2	test	fragment	roodbakkend	randfragmenten met lichte hoekknik	r-tes-	1800-1900	
59	022	132	4	4		fragment	roodbakkend	fragmenten met beide zijden roodbruin glazuur	r-	1800-1900	
59	023	132	5	3		fragment	roodbakkend	fragmenten, beide zijden geelbruin glazuur	r-	1800-1900	
59	024	132	1	1	papkom	fragment	roodbakkend	fragment met inwendig een deel geel glazuur	r-	1800-1900	
59	025	132	7	4	plavuis	fragment	bouwceramiek	roodbakkend; plavuis		1850-1925	
59	026	132	27	4	dakpan	fragment	bouwceramiek	roodbakkend; dakpan		1850-1925	
59	027	132	2	2	leisteel	fragment	bouwceramiek	leisteel		1850-1925	
59	028	132	1	1		fragment	witbakkend	uitwendig gewolkt groen en inwendig geel glazuur	w-	1700-1825	
59	029	132	2	2		fragment	witbakkend	donkerbruin uitwendig, inwendig geel; 1 x beide zijden donkergroen	w-	1700-1825	
59	030	132	1	1		fragment	witbakkend	wandfragment, verdikte rechte rand; dof lichtgroen	w-	1700-1825	
59	031	132	3	1		fragment	witbakkend	wandfragmenten, beide zijden groen glazuur	w-	1700-1825	
59	032	132	4	3		fragment	witbakkend	bui zijde lichtgroen glazuur tot over de rand, bi zijde geel glazuur;	w-	1700-1825	
59	033	132	1	1		fragment	witbakkend	bodemfragment met draairingen; lichtgroen glazuur	w-	1700-1825	
59	034	132	1	1	wandtegel	compleet	bouwceramiek	wit met 2 spijkergaten; 12,8 x 12,8 x 0,7 cm		1800-1860	
59	035	132	2	1	wandtegel		bouwceramiek	wit met 2 spijkergaten; geen hoekversiering en midden vogelmotief; 12,5 x 12,5 x 0,9 cm		1800-1825	
59	036	132	1	1	wandtegel	fragment	bouwceramiek	hoekmotief een beetje; dik 8 mm		1850-1925	
59	037	132	15	2	wandtegel	fragment	bouwceramiek	fragmenten van witte tegel; 1 fragment met een blauwe lijn; dik < 10 mm		1850-1925	
59	038	132	1	1	bord	fragment	majolica	randfragment, donker tinglazuur	m-bor-	1575-1650	
59	039	132	2	1	bord	fragment	faience	randfragmenten; blauwe motieven	f-bor-	1750-1850	
59	040	132	4	2	bord	fragment	faience	2 randfragmenten en 2 wandfragmenten;	f-bor-	1750-1850	
59	041	132	1	1	kom	fragment	faience	bol wandfragment met	f-kom-	1750-	

59	042	132	1	1	kom	fragment	faience	motief van kleine bloempjes		1850
59	043	132	2	1	zalfpot	fragment	faience	bol wandfragment zonder motief	f-kom-	1750-1850
59	044	132	1	1	steel	fragment	glas	randfragmenten	f-zal-	1750-1850
59	045	132	6	5	bord	fragment	porselein: Europa	bruin steel/wandfragment van dik melkglas; inwendig wit	gl-	1850-1925
59	046	132	2	1	bord	fragment	porselein: Europa	fragmenten roze/rood inwendig, uitwendig wit met goudkleur op de rand	ep-bor-	1800-1900
59	047	132	3	1	kop	fragment	porselein: Europa	lichtgroen inwendig, uitwendig wit met goudkleur op rand; past bij kop # 047	ep-bor-	1800-1900
59	048	132	5	2		fragment	porselein: Europa	lichtgroen met verticale lijncontouren en zwart/bruin bloemmotief, past bij # 046	ep-kop-2	1800-1900
59	049	132	1	1	miniatur theepot	fragment	porselein: Europa	roze bloemmotief en lichtbruin/grijs motief	ep-	1800-1900
59	050	132	4	1	kom	fragment	porselein: Europa	fragment van een witte tuit; speelgoed theepot	ep-min-	1800-1900
59	051	132	3	3	kop	fragment	porselein: Europa	tuitfragmenten van een jus/sauskom; wit	ep-	1800-1900
59	052	132	1	1		fragment	porselein: Europa	3 witte oorfragmenten van theekopjes	ep-kop-	1800-1900
59	053	132	8	5		fragment	porselein: Europa	wit mogelijk een knoop; diam. 3 cm	ep-	1800-1900
59	054	132	5	1	kom	fragment	industrieel wit	7 witte wandfragmenten; 1 wit bodemfragment	ep-	1800-1900
59	055	132	1	1		fragment	industrieel wit	wandfragmenten inwendig grijs; uitwendig wit en een rand met 6 ribbels	iw-kom-	1800-1900
59	056	132	2	1		fragment	industrieel wit	glad wandfragment	iw-	1800-1900
59	057	132	1	1		fragment	industrieel wit	wand uitwendig om en om een smalle lage dubbele ribbel en hoge dikke ribbel	iw-	1800-1900
59	058	132	3	1		fragment	industrieel wit	randfragment; vanaf de rand meteen bol en vlak onder de rand uitwendig een rand bobbeltjes	iw-	1800-1900
59	059	132	2	2		fragment	industrieel wit	wandfragmenten	iw-	1800-1900
59	060	132	5	1	kop		industrieel wit	2 wandfragmenten; plooiwand	iw-	1800-1900
59	061	132	1	1	kop		industrieel wit	kop als ELS-59-7	iw-kop-	1875-1900
59	062	132	1	1	kop	fragment	industrieel wit	als iw-kop-17, evenals ELS-59-9, maar met smalle standing	iw-kop-17?	
59	063	132	2	1	kop	fragment	industrieel wit	recht wandfragment	iw-kop-6	1800-1900
59	064	132	2	1	kop	fragment	industrieel wit	2 randfragmenten	iw-kop-7	1800-1900
59	065	132	2	1	kop	fragment	industrieel wit	2 randfragmenten	iw-kop-8	1800-1900
59	066	132	1	1	bord		industrieel wit	rand/bodemfragment met licht gewelfd standvlak	iw-bor-	1850-1925
59	067	132	3	1	bord	fragment	industrieel wit	1 bruin randfragment en wandfragmenten	iw-bor-	1850-1925
59	068	132	1	1		fragment	industrieel wit	bodemfragment	iw-	1850-1925
59	069	132	3	2	bord	fragment	industrieel wit	schotelfragment met bijpassend kopje; decoratie zwarte takjes op lichtblauwe ondergrond; met lichte accoladerand; met rechte rand	iw-bor-	1875-1900
59	070	132	1	1	bord	fragment	industrieel wit	schotel; randfragment; lichtblauwe takjes en donkerblauwe bloempjes op witte ondergrond	iw-bor-	1850-1925
59	071	132	19	19	bord	fragment	industrieel wit	witte randfragmenten borden; opengewerkte rand, hartjes, ruit en cirkel	iw-bor-	1850-1925
59	072	132	5	4	kop	fragment	industrieel wit	randfragmenten met lijnen decoratie; met deel van oor	iw-kop-	1850-1925
59	073	132	7	6		fragment	industrieel wit	bloemmotief en lijnen en randen motieven	iw-	1850-1925
59	074	132	47	3		fragment	industrieel wit	verschillende wandfragmenten	iw-	1850-1925
59	075	132	1	1	deksel	fragment	porselein: Europa	biscuit; randfragment; inwendig onder de rand 3 ribbels als schroefdraad; uitwendig reliëfmotief langs de rand	ep-dek-	1800-1900
59	076	132	2	2	bord	fragment	faience	1 randfragment; 1 bodemfragment	f-bor-	1750-1850
59	077	132	3	2	rookpijp	fragment	pijpaarde	ketel en deel van de steel; basistype 4; type: meloenplaatpunt; ovaal; gerookt		1860-1880
59	078	132	7	4	rookpijp	fragment	pijpaarde	korte isabé pijp, ketels compleet, vrijwel compleet en half; stelen niet compleet; basistype 4; ovaal; ketelmerk 65 gekroond; 5 sterren tussen schelpdecoratie op de steel; geglaasd en gerookt		1841-1925
59	079	132	3	3	rookpijp	fragment	pijpaarde	ketel, steelfragment met		1841-

									schelpen en sterren; 1 steel/mondstuk met schelpen; basistype 4;		1925
59	082	132	4	3	rookpijp	fragment	pijpaarde		ketel met steelfragment en 2 losse stelen; basistype 5, een late doetel, 2 doetelstelen; ovaal;		1905
59	083	132	1	1	rookpijp	fragment	pijpaarde		geglaasd en gerookt steel met tekst: Louis Dobbelmann; tabaksfabrikant in Rotterdam, filiaal Warmoesstraat 32; reclamepijp		1870- 1901
59	084	132	1	1	rookpijp	fragment	pijpaarde		steelfragment; aan weerszijden tekst: I.YPELAAR/IN GOUDA tussen schelpen decoratie		1836- 1865
59	085	132	6	3	rookpijp	fragment	pijpaarde		korte isabé pijp, 1 ketel met vast steelfragment; basistype 4; ovaal; 1 halve ketel en afgebroken complete steel in 2 delen; 1 mondstuk steelfragment; zm: scheepje; H VAN RYST JZ/ KORTE IZABE tussen schelpen decoratie; geglaasd en gerookt		1860- 1880
59	086	132	2	1	rookpijp		pijpaarde		ketel vrijwel compleet; steel compleet, basistype 4; ovaal; ketelmerk 65 gekroond; 5 sterren tussen schelpendecoratie op de steel; geglaasd en gerookt		1841- 1925
59	087	132	1	1	rookpijp	fragment	pijpaarde		ketel met hiel zonder merk; basistype 1; geglaasd en gerookt		1610- 1675
59	088	132	9	9	rookpijp	fragment	pijpaarde		9 verschillende maten en soorten ketels; fragmenten; geglaasd en 3 gerookt, overigen matig gerookt		1850- 1925
59	089	132	1	1	rookpijp	fragment	pijpaarde		steelfragment, mindere kwaliteit; dikke steel		1660- 1700
59	090	132	9	9	rookpijp	fragment	pijpaarde		7 steelfragmenten met sierrand; 1 dik fragment; 2 onversierde mondstukken		1660- 1925
59	091	132	32	3	rookpijp	fragment	pijpaarde		32 fragmenten onversierde pijpensteel; 2 lichtgebogen fragmenten; de overigen recht, verschillende diktes		1850- 1925
59	092	132	1	1	rookpijp	fragment	witbakkend		steelfragment, geglaazuurd; latoenkoper rand met een gaatje voor een kettinkje naar de keteldop; imitatie meerschuijmen pijp; matig gerookt	w-	1870- 1900
59	093	132	33	1	fles/pot?	fragment	glas: kleurloos		apothekersfles, cilindrisch; hals met uitstaande lip en afgeronde schouder; binnenzijde hals ruw geslepen; bodemrand opgestoken met pontilmerk	gl- fle/pot?	1850- 1875
59	094	132	1	1	fles	fragment	glas		bodemfragment medicijnfles; cilindrisch; opgestoken bodem met pontilmerk	gl-fle-11	1825- 1875
59	095	132	1	1	fles	fragment	glas		bodemfragment medicijnfles; groen; cilindrisch; opgestoken bodem met pontilmerk	gl-fle-11	1825- 1875
59	096	132	1	1	fles	fragment	glas: groen		bodemfragment medicijnfles; cilindrisch; standvlak met pontilmerk	gl-fle-	1850- 1925
59	097	132	1	1	fles	fragment	glas: groen		bodemfragment medicijnfles; cilindrisch; opgestoken bodem met pontilmerk	gl-fle-11	1825- 1875
59	098	132	1	1	fles	fragment	glas: groen		bodemfragment olieflesje; cilindrisch, als fle-50, maar geen naden; standvlak met pontilmerk	gl-fle-	1850- 1925
59	099	132	2	2	fles	fragment	glas: groen		2 halsfragmenten; cilindrisch medicijnflesje met uitstaande lip en lange hals	gl-fle-69	1725- 1861
59	100	132	1	1	fles	fragment	glas: groen		halsfragment cilindrisch medicijnflesje met uitstaande lip en vloeiende overgang naar lange hals	gl-fle-69	1725- 1861
59	101	132	1	1	fles	fragment	glas: kleurloos		halsfragment cilindrisch medicijnflesje met verdikte lip en met naad	gl-fle- 14a	1820- 1890
59	102	132	6	5	fles	fragment	glas		2 halsfragmenten met uitstaande lip; 1 groen; 1 halsfragment kleurloos zonder rand; 3 fragmenten van medicijnflesjes; 1 groen; 2 kleurloos	gl-fle-	1850- 1925
59	103	132	3	1	fles	fragment	glas: kleurloos		halsfragment karaf; binnenzijde hals ruw	gl-fle-	1850- 1925

59	104	132	2	1	fles	fragment	glas	2 wandfragmenten oud flessenglas	gl-fle-	1750-1850
59	105	132	1	1	fles	fragment	glas: groen	1 bodemfragment fles met opgestoken bodem	gl-fle-	1850-1925
59	106	132	2	1	fles	fragment	Glas: goren	opgestoken bodem, hoogte 1,4; wand licht naar binnen gebogen; met pontilmerk	gl-fle-	1850-1875
59	107	132	1	1	fles	fragment	glas	bodemfragment fles met vrijwel recht opgestoken bodem	gl-fle-	1850-1925
59	108	132	3	1	fles	fragment	glas: groen	wand licht naar binnen gebogen; met pontilmerk	gl-fle-	1850-1875
59	109	132	1	1	fles	fragment	glas: kleurloos	fles met opgestoken bodem, hoogte 2 cm; met pontilmerk	gl-fle-	1850-1875
59	110	132	3	1	fles	fragment	glas: kleurloos	bodem met een deel van de wand opgestoken bodem, hoogte 0,6; met pontilmerk	gl-fle-	1850-1875
59	111	132	5	3	fles	fragment	glas: bruin	bodemfragment met 2 wandfragmenten; 1 donkerbruin bodemfragment; 1 kleurloos bodemfragment	gl-fle-	1850-1925
59	112	132	1	1	beker	fragment	glas: kleurloos	dikwandig, cilindrisch bekeerglas met 12 bogen en standing; geperst glas	gl-bek-24	1870-1900
59	113	132	1	1	lampen glas	fragment	glas	lampenglas; randfragment; cilindrisch	gl-lam-	1875-1905
59	114	132	1	1	lampen glas	fragment	glas	lampenglas; randfragment; cilindrisch	gl-lam-	1875-1905
59	115	132	1	1	lampen glas	fragment	glas	lampenglas; randfragment; cilindrisch	gl-lam-	1875-1905
59	116	132	2	2	vogeldrink bak	fragment	glas	1 aquamarijn en 1 ultramarijn knop van een vogeldrinkbak; de kleur van de kelk loopt over naar kleurloos	gl-vog-	1850-1925
59	117	132	2	2	vogeldrink bak	fragment	glas: kleurloos	2 verschillende fragmenten van vogeldrinkbak	gl-vog-	1850-1925
59	118	132	4	1	vogeldrink bak	fragment	glas: kleurloos	kelkvormig fragment met knop van vogeldrinkbak,	gl-vog-	1850-1925
59	119	132	6	1	kelkglas	fragment	glas: kleurloos	kelkglas op voet; met pontilmerk	gl-kel-52	1850-1900
59	120	132	1	1	kelkglas	fragment	glas: kleurloos	kelk met deel van de steel	gl-kel-52	1850-1900
59	121	132	1	1	kelkglas	fragment	glas: kleurloos	voet van een kelkglas	gl-kel-	1850-1900
59	122	132	13	1	vaas	fragment	glas	aquamarijn; vaas met breed uitgebogen rand	gl-vaa-	1850-1925
59	123	132	1	1		fragment	glas	randfragment paars glas	gl-	1850-1925
59	124	132	5	5		fragment	glas	5 randfragmenten kleurloos glas	gl-	1850-1925
59	125	132	5	2		fragment	glas	1 randfragment; 4 wandfragmenten wit glas	gl-	1850-1925
59	126	132	3	3	indet	compleet	glas	3 ringetjes van kleurloos glas; 2 compleet; 1,2-1,3 diam.; handgevoerd	gl-	1850-1925
59	127	132	1	1	deksel	fragment	glas	fragment van een deksel; kleurloos	gl-dek-	1850-1925
59	128	132	1	1	deksel	compleet	glas	paars dopje met boven reliëf bloemmotief; onder glad	gl-dek-	1850-1925
59	129	132	1	1	stop	compleet	glas: kleurloos	licht conische, ruw geslepen, massieve stop met platte, halfronde knop; pontilmerk weggeslepen	gl-stp-	1800-1852
59	130	132	1	1	stop	compleet	glas: kleurloos	licht conische, ruw geslepen, massieve stop met platte halfronde knop; pontilmerk weggeslepen	gl-stp-	1800-1852
59	131	132	2	1	zoutvat	fragment	glas	2 randfragmenten; zoutschaal van geperst glas, wafelpatroon en bogenrand; kleurloos	gl-zou-	1850-1900
59	132	132	17	0		fragment	glas	wand fragmenten; verschillende diktes; medicijnflesjes, apothekersfles, lampenglas, flessen	gl-	1850-1925
59	133	132	59	0	venster glas	fragment	glas	divers; 70 grote 520 kleine fragmenten, gewicht: 702 gram	gl-	1850-1925
59	134	132	6	4	spiegel glas	fragment	glas	spiegelglas van verschillende diktes	gl-	1850-1925
59	135	132	20		venster glas	fragment	glas	geïriseerd glas; mogelijk oudere fragmenten en verschillende diktes	gl-	1850-1925
59	136	132	2	1	doseerdop	fragment	metaal	doseerdop, mogelijk van een parfumsflesje		1850-1925
59	137	132	12	12	knoop	compleet	glas	witte knopen, diameters tussen 2-1 cm; 1 gebroken; 6 met 4 gaten, 6 met 2 gaten; 2 dezelfde met 4 gaten, 3 dezelfde met 2 gaten	gl-	1875-1925
59	138	132	23	23	knoop	compleet	eco: parelmoer	diameters tussen 1,8-0,9 cm; 1 met 4 gaten, de rest 2 gaten; 1x4, 1x3 en 1x2 dezelfde		1800-1900

59	139	132	28	28	knoop	compleet	eco: been	lichtbruin tot bruinzwart; diameters tussen 1,9-1 cm; 1 met 2 gaten, 2 met 5 gaten; de rest 4 gaten; 6 gebroken; 1 x 2, 3 x 3 dezelfde	1800-1900
59	140	132	7	7	knoop	compleet	eco: been	zwart geverfd been; diameters tussen 1,8-1,2 cm; 5 met 4 gaten, 2 met 2 gaten; 1 x 4 en 1 x 2 dezelfde	1875-1925
59	141	132	2	2	knoop	compleet	metaal: ijzer/nikkel?	1 knoop paddenstoelvorm met lang, plat, recht oog en 2 gaatjes en 1 bolvormig na kort recht randje rond oog	1800-1900
59	142	132	2	2	knoop	compleet	metaal: ijzer/nikkel?	versierde licht gewelfde knopen; 1 met oog	1800-1900
59	143	132	4	1	knoop		metaal	ronde stukjes metaal; mogelijk knopen	1800-1900
59	144	132	1	1	knoop	compleet	metaal: koperlegering	1 knoop met oogje; fijne koperrelief versiering: bloempje; nikkel of ijzer onderkant; diam. 1,1 cm	1600-1700
59	145	132	2	2	knoop	fragment	eco: been	2 knooppkernen, 1,6 en 1,1 cm met 1 gat	1850-1925
59	146	132	14	14	knoop	fragment	metaal	knooppkernen met 2 gaatjes, soms doorgeroest tot gleufje; diameters 1,3-1 cm; 2 x 3 en 2 x 2 dezelfde	1850-1925
59	147	132	1	1	knoop	fragment	textiel	rond stukje textiel met een draadje in het midden; het is het stofgedeelte dat om een knooppkern zit	1850-1925
59	148	132	6	6	kleding haak en oog	fragment	metaal	verschillende maten kledingsluitingen; 3 haken; 3 ogen	1850-1925
59	149	132	1	1	bonthaak	fragment	metaal	oog voor een kledinghaak, speciaal voor bont	1850-1925
59	150	132	4	4	manchet/boorden knoop	compleet	eco: been	lichtbruin; 1 knoop mist een knop	1913?
59	151	132	3	3	knoop	compleet	glas	zwart, met geslepen facetten; als gitten knopen; 1 knoop mist gaatjesdeel	gl-1850-1900
59	152	132	1	1	kraal	compleet	glas	zwart; gewonden plat-ronde kraal; diam. 8 mm	gl-1600-1900
59	153	132	22	22	speld	compleet	metaal: geelkoper?	lengte tussen 4,4-1,2 cm	1600-1800
59	154	132	40	40	speld	compleet	metaal: ijzer	3 archeologisch compleet; lengte tussen 2,9-1,7 cm	1700-1900
59	155	132	5	3	garen klosje		hout	lengte tussen 3,8-3,5 cm	1860-1900
59	157	132	3	1	lap stof	fragment	textiel: wol	keperbinding; zonder kenmerken van bewerken	1850-1925
59	158	132	11	11	gordijning	compleet	metaal: koperlegering ?	diameter tussen 1,5-1,1 cm	1700-1800
59	160	132	2	2	hoeden speld	fragment	metaal: ijzer/nikkel en ?	1 goudkleurige bolle knop met afgebroken stuk steel; 1 groene halve bol met donkere ringen en stukje steel	1890-1900
59	161	132	2	2	indet	compleet	eco: been en indet	1 lichtbruine benen bol met korte steel, 1 korte witte steel met klein knopje; lengtes 1,5 en 0,5 cm	1850-1925
59	162	132	1	1	indet	compleet	hout?/met porselein: Europa?	porseleinen staafje met 3 ringen en daartussen klosjesvormen van hout?; lang 2,2 cm	1850-1925
59	163	132	9	9	afsnijdsels	fragment	leer	afsnijdsels	1850-1925
59	164	132	7	3	schoen	fragment	leer	3 zoolranden met enkele rij spijkergaten, 1 met een dubbele rij; 3 stukjes leer	1850-1925
59	165	132	11	11	knikker	compleet	steengoed	diameter tussen 1,8-1,3 cm; 2 gebroken knickers	s2-kni-1600-1900
59	166	132	1	1	poppen goed	fragment	porselein: Europa	laarsje van een pop, compleet	ep-min-1850-1925
59	168	132	1	1	potlood	fragment	delfstof: grafiet/hout	afgebroken punt en bovenstuk; inwendig een vierkant staafje grafiet; lang 4,3 cm	1850-1925
59	169	132	15	4	griffel	fragment	delfstof: leisteen	1 fragment met punt, vierkante en ronde fragmenten in verschillende diktes	1850-1925
59	170	132	3	2	krijt	fragment	delfstof: krijt	1 bonkje wit; 2 bonkjes blauw krijt;	1850-1925
59	172	132	1	1	borstel	fragment	hout	rechte boender; randdeel met 5 gaten, diameter 1,7 cm; 3 gaten met stevig haar, 1,7 cm; afgesleten	1850-1925
59	175	132	2	1	borstel	fragment	hout	rechte boender, spitstoelopend; 5 rijen gaten voor haren, de rijen gaten verspringen en volgen de vorm van de boender; geen uitstekende haren over; 20 cm lang	1850-1925
59	176	132	19	1	spons	fragment	eco: spons	bros materiaal, brokkelt af	1850-

59	184	132	6	1	petroleum stel	fragment	metaal/glas	venstergedeelte, metaal en glas; een ring en een fragment van een leiding	1925 1850-1925
59	185	132	1	1	sputmond ?	fragment	metaal	mogelijk motieffragment van een deeg-, botercrème- of suikergoedspuit; diam. 1 cm	1850-1925
59	186	132	1	1	tandwiel	fragment	metaal	tandwiel/radertje; 2,7 in diameter	1850-1925
59	187	132	1	1		fragment	metaal: lood	een rechthoekig stukje lood; 5,7 x 2,8 cm	1850-1925
59	188	132	2	2	vishaak	fragment	metaal	kleine vishaakje is van ijzer	1850-1925
59	189	132	2	2	hang/sluit werk	fragment	metaal	1 sleutelbeslag en 1 strip duimgeheng met 2 knopjes, 16,6 x 2,4 cm	1850-1925
59	190	132	2	2	meubel knop	fragment	metaal	1 fragment van knop van kast; 1 fragment van een ringhengsel	1850-1925
59	194	132	4	1	blik tomaten puree	fragment	metaal: latoenkoper	1 stuk al gladgestreken, de rest uit de zeef en nog verfrommeld; tekst: puree/tomaten	1850-1900
59	195	132	11	11	spijker/schroef	fragment	metaal	diverse lengtes en diktes spijkers en schroeven	1850-1925
59	196	132	10	10	kram/haarspeld?	compleet	metaal	1 dikke kram; 1 dunne kram, verschillende lengtes	1850-1925
59	197	132	31	31	indet	fragment	metaal	brokken en stukken metaal; indet.	1850-1925
59	198	132	10	10		fragment	metaal	diversen metaal: onder andere een brokje soldeer, stukjes met een gaatje	1850-1925
59	199	132	7	7	kopspijkers	fragment	metaal	korte spijkers met een holle, bolle kop; 1 x alleen de kop	1850-1925
59	200	132	10	10	diversen metaal	fragment	metaal	diversen, waaronder: 2 verschillende haakjes, waarvan 1 kettinghaak als van #191; ringen; schroeven met een oog	1850-1925
59	201	132	45	45	indet	fragment	metaal	rechte stelen zonder spijkerskop; verschillende lengtes en diktes	1850-1925
59	202	132	1	1	meubel knop	fragment	hout	knopje van een kastdeur of lade	1850-1925
59	203	132	3	1	deksel	fragment	hout	deksel, mogelijk van een beerput; ovaal;	1850-1925
59	204	132	1	1	deksel	compleet	hout	deksel, mogelijk van een zalfpotje	1850-1925
59	205	132	3	3	kurk	fragment	kurk	verschillende diameters: tussen 2,1-1,6 cm	1850-1925
59	206	132	2	2	kuip	fragment	hout	2 fragmenten kuiphout van verschillende dikte en grootte; 7,5 x 8 en 5 x 5 cm	1850-1925
59	207	132	2	1	bakje	fragment	hout	bewerkt kuiphout met duigrand; 5,4 x 5,1 en 3,8 x 5,1 cm	1850-1925
59	208	132	14	11	prikker?	fragment	hout	11 ronde prikkerstukjes met een verkoolde punt; 3 stukjes zonder punt	1850-1925
59	209	132	11	1	stopverf	fragment	bouwceraamiek : stopverf	fragmenten stopverf voor vensterglas als #133	1850-1925
59	210	132	1	1	touw	fragment	eco: flora	een stukje touw; 15 cm lang	1850-1925
59	211	132		1	lat	fragment	bamboe	bamboe latjes; gewicht 88 gram	1850-1925
59	212	132	2	1	lat	fragment	hout	2 korte, sterke latjes, 1 cm breed met 1 gaatje; 4 en 4,7 cm lang	1850-1925
59	213	132			hout	fragment	hout	diversen hout; delen van ronde paaltjes; latten; spaanders; knoesten van bomen; bamboe; gewicht 729 gram	1850-1925
59	214	132	18	18	beender zwartsel	fragment	eco: bot	fragmenten verbrand been	1850-1925
59	215	132	66	66	antraciet	fragment	delfstof: antraciet	verschillende formaten brokjes steenkool	1850-1925
59	216	132	1	1	sintel	fragment	delfstof: antraciet	een sintel	1850-1925
59	217	132	4	3	schedels	fragment	eco: bot	kleine zoogdieren; 2 schedels en 2 kaakfragmenten; 1 schedel is schoongemaakt	1850-1925
59	218	132	58		bot	fragment	eco: bot	kleine zoogdieren; botten en botfragmenten en tevens tanden en kiezen	1850-1925
59	219	132			bot	fragment	eco: bot	grotere zoogdieren; botten en botfragmenten en 1 kies; gewicht: 540 gram	1850-1925
59	220	132			bot	fragment	eco: bot: vis	delen van het visskelet; visfragmenten 26 gram	1850-1925
59	221	132			schelp	fragment	eco: schelpen	51 mosselschelpen; gewicht: 248 gram	1850-1925
59	222	132			schelp	fragment	eco: schelpen	diverse schelpen uit de zeef, enkele met mortel gewicht: 68 gram	1850-1925
59	223	132	19	2	eierschaal	fragment	eco: eierschalen	lichtbruine en witte eierschaal fragmenten	1850-1925
59	224	132			zaden/	compleet	eco:	diverse zaden en pitten;	1850-

59	225	132	10	1	pitten pecannoot	fragment	zaden/pitten eco: flora	gewicht: 118 gram notendoppen; diverse fragmenten pecannoot/dop	1925 1850- 1925
59	226	132			walnoot	fragment	eco: flora	diverse fragmenten walnootdop; 51 gram	1850- 1925
59	227	132	16	4	hazelnoot	fragment	eco: flora	fragmenten hazelnoot	1850- 1925
59	228	132			pinda	fragment	eco: flora	fragmenten pindadop; gewicht: 5 gram	1850- 1925
59	229	132	1	1	coproliet	fragment	eco: coprolieten	coproliet: 2,3 cm lang, 2,8 cm diam.	1850- 1925
59	233	132	1	1	punaise	compleet	metaal: ijzer/porselein	bolle wit porseleinen knop op korte steel met punt	1850- 1925
59	234	132	1	1	beer monster	compleet	eco: beermonster	1 zak beermonster van anderhalf kg; restant zeefresidu van ELS 59	1850- 1925
59	ELS-59-1	132	1	1	pot	fragment	steengoed: Duitsland, Westerwald	lichtgewelfd standvlak met draaringen; wand met decoratie tussen blauwe banden	s2-pot- 1850- 1925
59	ELS-59-2	132	5	1	bloempot		roodbakkend: ongeglazuurd		r-blo-8 1800- 1925
59	ELS-59-3	132	10	1	bord		roodbakkend	bloempotschotel; gaaf, rood geglazuurd	r-bor-14 1850- 1925
59	ELS-59-4	132	7	1	bord		faience	polychroom; afgesleten randen en glazuur; blauwe dadelpruim en bruine takjes op blauwe ondergrond	f-bor-3 1750- 1850
59	ELS-59-5	132	12	1	fles		porselein: Japan	JAPANSCHZOYA in blauwe letters op wand; bodemmerk 3 boogjes	p-fle-1 1840- 1860
59	ELS-59-6	132	10	1	fles		porselein: Japan	JAPANSCHZOYA in blauwe letters op wand; bodemmerk E	p-fle-1 1840- 1860
59	ELS-59-7	132	1	1	kop	compleet	industrieel wit	kop als # 060	iw-kop-1 1875- 1900
59	ELS-59-8	132	3	1	kop		industrieel wit	als iw-kop-13, maar met accoladerand; fragment met ooraanhechting; past bij bord ELS-59-12	iw-kop- 13 1850- 1900
59	ELS-59-9	132	2	1	kop	fragment	industrieel wit	als #061 maar met uitgebogen rand; wandfragment met ooraanhechting	iw-kop- 17 1800- 1900
59	ELS-59-10	132	9	1	kop	fragment	industrieel wit	dof rode engobe decoratie als Jasper ware, medaillon aan strik en ophangring met mannenkop; rand van blaadjes en bessen langs bovenrand; de standring ontbreekt	iw-kop- 14 1775- 1850
59	ELS-59-11	132	3	1	bord		industrieel wit	schotel; P.Regout, Maastricht: 29 X; blindmerk 7; 1 cm brede beige rand, gevat in donkerbruine rand en onder een gele rand bovenaan de schotel	iw-bor-1 1855- 1875
59	ELS-59-12	132	1	1	bord		industrieel wit	schotel; plooiwand rand/bodemfragment vrijwel recht; past bij kop ELS-59-8	iw-bor- 16 1850- 1900
59	ELS-59-13	132	20	1	terrine	fragment	industrieel wit	kom met dekselrand; plooiwand, oorfragmenten en dekselknop-	iw-ter- 1800- 1900
59	ELS-59-14	132	1	1	rookpijp	fragment	pijpaarde	ketel en aanhechting tot de steel; gezichtspijp 19e eeuw, Mercuriuskop; basistype 5; merk onder de steelaanhechting: WL gekroond; gerookt	1839- 1874
59	ELS-59-15	132	2	2	rookpijp	fragment	hout	ketel en vast steelfragment, een gesteelde houten pijp; 1 ketelfragment, basistype 4; ovaal; gerookt	1880- 1910
59	ELS-59-16	132	1	1	bestek	steel fragment	metaal	9 cm lang; merk: anker in letterovaal in verdiepte rand; letters niet leesbaar	1850- 1925
59	ELS-59-17	132	1	1	theelepels	theelepels	metaal: tin	lang 11,9 cm; belijning langs de randen van de lepel; merk: Z?G of 28?6 in rechthoek van 0,6 x 0,2 cm	1850- 1925
59	ELS-59-18	132	1	1	lepel	lepel	metaal	diepe lepel, slijtage sporen; steel gewelfd naar een door het midden lopende verhoging; blauw op de lepel, ZINNSTAHL achterop steel? 20,4 lang; als ELS-59-19 en 20	1850- 1925
59	ELS-59-19	132	2	1	vork	vork	metaal: ijzer	steel als ELS-59-18 en 20, gewelfd naar het midden; vorkdeel met een rechte hoek aan de steel; buitenste tand breder; lang 17,7 cm	1850- 1925
59	ELS-59-20	132	1	1	lepel	fragment	metaal: tinstaal	steel als ELS-59-18,19; merk: ZINNSTAHL, daarboven een vogel en de letters K&H?; merk in een ovaal, 15,3 cm lang	1900- 1950
59	ELS-59-21	132	1	1	lepel	fragment	metaal	de lepel en een deel van de steel; de punt van de lepel is beschadigd	1850- 1925

59	ELS-59-22	132	1	1	theelepels	compleet	metaal	puntig steelluiteinde en een enigszins spitse lepel; 9,9 cm lang	1850-1925
59	ELS-59-23	132	1	1	munt	compleet	metaal: zilver	kwartje, Willem II, 1848, afgesleten, diam. 2 cm	1848
59	ELS-59-24	132	1	1	munt	compleet	metaal	1 cent, 1878, diam. 1,9 cm	1878
59	ELS-59-25	132	1	1	munt	compleet	metaal	halve cent, 1884, diam. 1,4 cm	1884
59	ELS-59-26	132	1	1	vingerhoed	vingerhoed	metaal: koperlegering	diepgetrokken vingerhoed; lengte 2,2 cm met een rand in ruitvorm, opgevuld met een + vanaf de onderrand	1780-1900
59	ELS-59-27	132	1	1	vingerhoed	vingerhoed	metaal: koperlegering	diepgetrokken vingerhoed; onderkant enigszins platgedrukt; lengte 2,4 cm met 4 streepjesranden vanaf de onderrand	1780-1900
59	ELS-59-28	132	1	1	tandenborstel	fragment	eco: been	steel versmald voor de lange kop; 3 rijen gaten 19/20/19, zonder haar; lang 14,9 cm	1850-1925
59	ELS-59-29	132	1	1	ketting	fragment	metaal	kettingfragment met haak; mogelijk een kledingketting, 30 cm	1850-1925
59	ELS-59-30	132	1	1	ring	compleet	metaal: goud	damesring; dunne bewerkte band met 2 merktekens; bolletjes aan weerszijden van een knopje met stralen op een ovale ondergrond; diam. 2 cm	1850-1925
59	ELS-59-31	132	1	1	ring	compleet	metaal: koper	kinderring met een knopje, diam. 1,6 cm	1850-1925
59	ELS-59-32	132	1	1	hoeden speld	speld	kunststof: bakeliet	zwart; plat/rond spitstoelopende steel met knop; rondingen van de knop afgebroken; lang 16,8 cm	1909-1929
59	ELS-59-33	132	2	1	borstel		hout	boender; ronde kop, midden smaller, 4 rijen gaten, vanaf het midden van de ronde kop een rij van 4 gaten tot de versmalling in het midden; randdeel met 4 gaten ontbreekt; 17 x 5,5-4,8; stevige haren, 2,5 cm; niet afgesleten	1850-1925
59	ELS-59-34	132	1	1	borstel	compleet	hout	rechte boender, spitstoelopend; 4 rijen sterk afgesleten, zachte haren; de rij gaten volgt de vorm van de boender; 20,2 cm lang	1850-1925
59	ELS-59-35	132	1	1	miniaturkop	compleet	porselein: Europa	Kopje van een speelgoed serviesje;	ep-min-1850-1925
59	ELS-59-36	132	2	1	rookpijp		pijpaarde	ketel beschadigd en vrijwel compleet; steel compleet, maar afgebroken; basistype 4; ovaal; ketelmerk 65 gekroond; 5 sterren tussen schelpen decoratie op de steel; geglaasd, matig gerookt	1841-1925
59	ELS-59-37	132	1	1	rookpijp	fragment	pijpaarde	ketel en steel vast, het mondstuk ontbreekt; basistype 4; ovaal; ketelmerk 65 gekroond; geglaasd en gerookt	1841-1925
59	ELS-59-38	132	1	1	rookpijp	fragment	pijpaarde	ketel; basistype 4; ovaal; hm: gekroonde 53; geglaasd en gerookt	1827-1854
60	001		1	1	wandtegel	wandtegel	bouwceraamiek	oosenkop, lezende man, 13 x 13 x 1,1 cm	1625-1675
61	001		1	1	wand	wand	roodbakkerd		r-
62	001	135	1	1	bord	rand	roodbakkerd: slib, Duitsland, Werra		wa-bor-1 1590-1620
62	002	135	4	4	rookpijp	ketel, steel	pijpaarde	basistype 1, hm roos, 1 stel met reliefversiering	1600-1625
63		148	4	4	plavuis	plavuis	bouwceraamiek	10,9 x 11,1 x 2/2,5; 11,7 x 11,7 x 2,5 cm; groen geglaazuurd, sterke slijtage	1575-1625
64		52			langshout	dendro	hout: Pinus (den/grenen)	veldatum 1493, afk. uit West Zweden (1374 - 1487, Heußner, DAI Berlin, 19-05-2011)	1493
65		30			langshout	dendro	hout: Pinus (den/grenen)	veldatum 1634 (1427 - 1632, Heußner, DAI Berlin, 19-05-2011)	1634
66		18			langshout	dendro	hout: Pinus (den/grenen)	veldatum 1632 (1368 - 1631, Heußner, DAI Berlin, 19-05-2011)	1632
67	001	139	2				eco: bot		
67	002	139	7		mosselen	kleppen	eco: schelpen		
67	003	139	9	1	rookpijp	ketel en stelen	pijpaarde	basistype 1, hm roos	1620-1640
67	004	139	1	1	rookpijp	ketel	pijpaarde	basistype 1, hm ster?	1620-1640
67	005	139	5	2	wand	wand	roodbakkerd		r-1600-1650

67	007	139	1	1		wand	witbakkend: groen		w-	1600- 1650
68		149	1	1	bord	rand	roodbakkend	groende slibspiegel	r-bor-6	1600- 1650
69		145	1	1	bord	spiegel	majolica		m-bor-	1625- 1650
69		145	1	1	kan	wand	steengoed: Duitsland, Westerwald		s2-kan-	1600- 1700
69		145	3	3		wand	roodbakkend			1600- 1700
70		142			monster			uit zand/houtskoolpakket rond oven S 150		
71	001	150	1	1	baksteen	baksteen	bouwceramiek	appelbloesem, 17,5 x 8,6 x 4 cm		1600- 1650
71	002	140	1	1	baksteen	baksteen	bouwceramiek	paarsbruin, 24 x 10,5 x 4,7 cm		1600- 1650
72		141			monster			uit koepeldeel fase II		
73		150			monster			uit stookgang I		
74		150			monster			uit binnenruimte II		
75		144	2	2	plavuis	plavuis	bouwceramiek	rood en groen, 11,5 x 11,5 x 2 cm, sterke slijtage		1575- 1625
76	001	140	1	1	staaf	staaf	metaal: ijzer	staaf uit oven, 39 x 2 x 2 cm		1600- 1625
77		82	1	1	rookpijp	ketel	pijpaarde	basistype 1		1625- 1650
78	ELS-78-1			1	bord	compleet	industrieel: Engeland		iw-bor-1	1875- 1950

Bijlage 3 Deventer systeem catalogus

Beerput 1 (1750-1800)

Opbouw van de catalogusblokjes
(alle afbeeldingen in deze catalogus zijn schaal
1:4)

- 1a vondstnummer
- 1b vondstcontext (complexdatering)
- 2 code van het type
- 3 objectdatering
- 4a maten in centimeters (grootste
diameter / hoogte)
- 4b beschrijving van het type
- 5a baksel
- 5b kleur / glazuur
- 5c beschrijving van de decoratie
- 5d diversen
- 6a bodem
- 6b oor / steel
- 6c compleetheid
- 7 functie
- 8 productiecentrum
- 9 literatuur

1		2	
1a	ELS-29 # 022	1a	ELS-29 # 027
1b	beerput 1, vulling S 75/ S 76 (1750-1800)	1b	beerput 1, vulling S 75/ S 76 (1750-1800)
2	r-bor-4	2	r-bor-7
3	1750-1800	3	1750-1800
4a	22/3	4a	22/3,6
4b	afgerond bord zonder vlag met verdikte rand met opstaande lip, op standing	4b	diep bord met platte bodem, afgeronde kraagrand
5a	roodbakend aardewerk	5a	roodbakend aardewerk
5b	loodglazuur	5b	loodglazuur
5c		5c	slibversiering, spiegel: concentrische ringen, vlag: witte (ongeglazuurde) rand
5d	gele stippen op onderzijde, ook als deksel gebruikt (slijtage rand), sterke slijtage standing	5d	uitwendig beroet standvlak
6a		6a	
6b		6b	
6c	archeologisch compleet	6c	archeologisch compleet
7	bord	7	bord
8	Nederland	8	Duitsland, Nederrijn
9		9	

3		4		5 (1:2)	
1a	ELS-29 # 034	1a	ELS-29-3	1a	ELS-29-1
1b	beerput 1, vulling S 75/ S 76 (1750-1800)	1b	beerput 1, vulling S 75/ S 76 (1750-1800)	1b	beerput 1, vulling S 75/ S 76 (1750-1800)
2	r-bor-10	2	r-bor-13	2	r-fru-2
3	1750-1800	3	1850-1900	3	1750-1800
4a	24/2,5	4a	43,5/8,7	4a	9,3/5,5
4b	diep bord met platte bodem en verdikte rand met lip aan de binnenzijde	4b	diep bord met platte bodem, steile wand en horizontale vlakke vlag en kraagrand	4b	fruittest met scherpe knik bodem- wand en rechte wand, op standring met doorboorde bodem
5a	roodbakend aardewerk	5a	roodbakend aardewerk	5a	roodbakend aardewerk
5b	inwendig loodglazuur	5b	loodglazuur	5b	loodglazuur
5c	slibversiering, spiegel: gele cirkels, vlag: witte (ongeglazuurde) rand	5c		5c	
5d		5d	snijsporen op de bodem	5d	aardbeienkop van het 'Amsterdamse type'
6a	standvlak	6a	standvlak	6a	standring
6b		6b		6b	één worstoor
6c	archeologisch compleet	6c	archeologisch compleet	6c	compleet
7	bord	7	bord	7	fruittest, aardbeienkop
8	Duitsland, Nederrijn	8	Nederland	8	Nederland
9		9		9	De Kleyn 1986, 154-161; Gawronski & Jayasena 2010, 20 (cat. 1)

6		7	
1a	ELS-29-2	1a	ELS-29-4
1b	beerput 1, vulling S 75/ S 76 (1750-1800)	1b	beerput 1, vulling S 75/ S 76 (1750-1800)
2	r-gra-53	2	r-kmf-2
3	1750-1800	3	1750-1800
4a	34/14	4a	19,5/12
4b	wijde grape met sterke knik van bodem naar verticale wand, dekselgeul	4b	komfoor met scherpe knik bodem- wand, naar buiten geknikte rand, uitgesneden luchtgaten en 'poten' op de rand
5a	roodbakkend aardewerk	5a	roodbakkend aardewerk
5b	loodglazuur	5b	loodglazuur
5c		5c	
5d		5d	
6a	standvlak	6a	drie poten (één ontbreekt)
6b	drie poten (één ontbreekt), sterk versleten	6b	
6c	archeologisch compleet	6c	archeologisch compleet
7	grape	7	komfoor
8	Nederland	8	Nederland
9		9	

8 (1:2)

- 1a ELS-29-5
- 1b beerput 1, vulling S 75/ S 76 (1750-1800)
- 2 w-dek-16
- 3 1750-1800
- 4a 4,2 /2,3
- 4b bol deksel met sluitrand en knop
- 5a witbakkend aardewerk
- 5b loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a
- 6b
- 6c compleet
- 7 deksel
- 8 Nederland
- 9

9 (1:2)

- 1a ELS-29-7
- 1b beerput 1, vulling S 75/ S 76 (1750-1800)
- 2 f-zal-1
- 3 1750-1800
- 4a 7/4,5
- 4b brede zalfpot met cilindrische buik, ingesnoerde bodem en hals, uitgebogen rand
- 5a faience
- 5b tinglazuur
- 5c
- 5d
- 6a standvlak
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 zalfpot
- 8 Nederland
- 9

10 (1:2)

- 1a ELS-29 # 097
- 1b beerput 1, vulling S 75/ S 76 (1750-1800)
- 2 f-wyw-
- 3 1750-1800
- 4a
- 4b rechthoekig wijwaterbakje
- 5a faience
- 5b tinglazuur
- 5c florale motieven aan binnen en buitenzijde
- 5d
- 6a standvoet
- 6b
- 6c fragment
- 7 wijwaterbak
- 8 Nederland
- 9

Beerput 2 (1650-1700)

11		12 (1:2)		13	
1a	ELS-29-6	1a	ELS-29 # 077	1a	ELS-58-2
1b	beerput 1, vulling S 75/ S 76 (1750-1800)	1b	beerput 1, vulling S 75/ S 76 (1750-1800)	1b	beerput 2, vulling S 127/ S 131 (1650-1700)
2	p-bor-4	2	iw-kop-1	2	r-gra-30
3	1660-1690	3	1775-1840	3	1675-1725
4a	30/-	4a	8,5/-	4a	14,5/12,1
4b	in mal gevormd bord met vlakke spiegel en naar buiten geknikte platte vlag, op standring	4b	bolle kop met rechte rand, op standring	4b	afgeronde wijdmondige grape met kraagrand en dekselgeul
5a	Japans porselein	5a	industrieel wit	5a	roodbakend aardewerk
5b	onderglazuur blauw	5b	loodglazuur	5b	loodglazuur, inwendig koperoxide
5c	decoratie vlag: kraak stijl (vakverdeling), spiegel: floraal motief	5c	buitenzijde beschilderd, blauw, een rand met tulpen in witte vlakken	5c	
5d		5d		5d	3 poten (1 ontbreekt)
6a	standring	6a	standring (afgebroken)	6a	geknepen verticaal worstoor
6b		6b		6b	archeologisch compleet
6c	fragment	6c	fragment	7	grape
7	bord	7	kop	8	Nederland
8	Japan	8	Nederland	9	
9	Kaneda 2006, 17 (cat. 25)	9			

14 (1:2)

- 1a ELS-58-1
- 1b beerput 2, vulling S 127/ S 131 (1650-1700)
- 2 r-min-
- 3 1675-1700
- 4a 9,5/7,9
- 4b
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a 3 poten
- 6b geknepen verticaal worstoor
- 6c archeologisch compleet
- 7 miniatuur, grape
- 8 Nederland
- 9

15

- 1a ELS-58-3
- 1b beerput 2, vulling S 127/ S 131 (1650-1700)
- 2 r-tes-1
- 3 1675-1750
- 4a 13/8,9
- 4b vierkante vuurtest met scherpe knik bodem-wand en iets uitwijkende wand, poten
- 5a roodbakkend aardewerk
- 5b loodglazuur
- 5c
- 5d sterk afgesleten poten
- 6a drie poten
- 6b worstoor
- 6c vrijwel compleet
- 7 test
- 8 Nederland
- 9 Bitter 2002, 34-36

16 (1;2)

- 1a ELS-58-4
- 1b beerput 2, vulling S 127/ S 131 (1650-1700)
- 2 f-kop-1
- 3 1650-1700
- 4a 8,4/5,3
- 4b licht afgeronde kop met rechte rand, op standring
- 5a faience
- 5b tinglazuur
- 5c decoratie: vogel en bloem motief
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c archeologisch compleet
- 7 kop
- 8 Nederland
- 9

Beerput 3 (1850-1925)

17		18		19	
1a	ELS-59-1	1a	ELS-59-2	1a	ELS-59-3
1b	beerput 3, vulling S 128/ S 132 (1850-1925)	1b	beerput 3, vulling S 128/ S 132 (1850-1925)	1b	beerput 3, vulling S 128/ S 132 (1850-1925)
2	s2-pot-	2	r-blo-8	2	r-bor-14
3	1850-1925	3	1850-1925	3	1850-1925
4a	-/-	4a	14/12,7	4a	14/3,8
4b	tonvormige pot met platte bodem	4b	conische bloempot met verdikte ronde rand en platte bodem	4b	bord of bloempotschotel met platte bodem en zijwand met iets uitgebogen rand
5a	steengoed met oppervlakte behandeling	5a	roodbakkend aardewerk	5a	roodbakkend aardewerk
5b	zoutglazuur	5b	roodbakkend, geen glazuur	5b	loodglazuur
5c	decoratie tussen blauwe banden	5c		5c	
5d		5d		5d	
6a	standvlak	6a	standvlak	6a	standvlak
6b		6b		6b	
6c	fragment	6c	archeologisch compleet	6c	archeologisch compleet
7	pot	7	bloempot	7	bord
8	Duitsland, Westerwald	8	Nederland	8	Nederland
9		9		9	

20 (1:2)

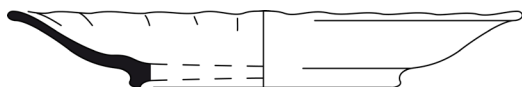
- 1a ELS-59-5
- 1b beerput 3, vulling S 128/ S 132 (1850-1925)
- 2 p-fle-1
- 3 1840-1860
- 4a 3,3/18,9
- 4b cilindrische fles met knik wand-schouder, convexe schouder, korte hals, manchetrand, holle bodem
- 5a Japans porselein
- 5b onderglazuur blauw
- 5c opschrift in blauw: JAPANSCHZOYA
- 5d merk op bodem: drie blauwe boogjes
- 6a uitgeschaapte standring
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 fles
- 8 Japan
- 9

21 (1:2)

- 1a ELS-59-6
- 1b beerput 3, vulling S 128/ S 132 (1850-1925)
- 2 p-fle-1
- 3 1840-1860
- 4a 3,5/19,2
- 4b cilindrische fles met knik wand-schouder, convexe schouder, korte hals, manchetrand, holle bodem
- 5a Japans porselein
- 5b onderglazuur blauw
- 5c opschrift in blauw: JAPANSCHZOYA
- 5d merk op bodem: (E)
- 6a uitgeschaapte standring
- 6b
- 6c vrijwel compleet
- 7 fles
- 8 Japan
- 9

22 (1:2)

- 1a ELS-59-11
- 1b beerput 3, vulling S 128/ S 132 (1850-1925)
- 2 iw-bor-1
- 3 1855-1875
- 4a 13/2,2
- 4b afgerond bord met rechte rand en verdiepte spiegel (schoteltje), op standring
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c
- 5d blindmerk P. Regout, Maastricht, 29X
- 6a standring
- 6b
- 6c archeologisch compleet
- 7 bord
- 8 Nederland, Maastricht
- 9 Polling 1997, 17, blindmerk 7

23 (1:2)

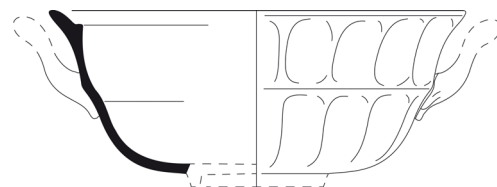
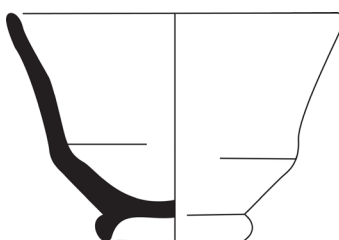
- 1a ELS-59-12
- 1b beerput 3, vulling S 128/ S 132 (1850-1925)
- 2 iw-bor-16
- 3 1850-1900
- 4a 14/2,1
- 4b bord met uitgebogen vlag met reliëfversiering
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c
- 5d reliëfversiering vlag
- 6a standring
- 6b
- 6c archeologisch compleet
- 7 bord
- 8 Nederland
- 9

24 (1:2)

- 1a ELS-59-7
- 1b beerput 3, vulling S 128/ S 132 (1850-1925)
- 2 iw-kop-1
- 3 1875-1900
- 4a 9,5/5,2
- 4b bolle kop met rechte rand, op standring
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a standring
- 6b
- 6c compleet
- 7 kop
- 8 Nederland
- 9

25 (1:2)

- 1a ELS-59-8
- 1b beerput 3, vulling S 128/ S 132 (1850-1925)
- 2 iw-kop-13
- 3 1850-1900
- 4a 8,5/6,3
- 4b conische kop met licht uitgebogen bovenhelft en plooiwand met rechte rand, op standring
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a standring
- 6b ooraanhechting
- 6c archeologisch compleet
- 7 kop
- 8 Nederland
- 9

26 (1:2)

- 1a ELS-59-10
- 1b beerput 3, vulling S 128/ S 132 (1850-1925)
- 2 iw-kop-14
- 3 1775-1850
- 4a 7/-
- 4b hoge steilwandige kop met rechte rand, op standring
- 5a industrieel wit
- 5b dofrode engobe aan binnen en buitenzijde
- 5c decoratie als *Jasper ware*
- 5d standring ontbreekt deels, mogelijk bijgeslepen
- 6a standring
- 6b fragment
- 7 kop
- 8 Engeland?
- 9

27

- 1a ELS-59-9
- 1b beerput 3, vulling S 128/ S 132 (1850-1925)
- 2 iw-kop-17
- 3 1800-1900
- 4a 10,5/-
- 4b conische kop met knik wand-bodem, rechte rand, op breed uistaande standring
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a standring
- 6b fragment
- 6c fragment
- 7 kop
- 8 Nederland
- 9

28

- 1a ELS-59-13
- 1b beerput, vulling S 128/ S 132 (1850-1925)
- 2 iw-ter-2
- 3 1800-1900
- 4a 23/-
- 4b
- 5a industrieel wit
- 5b loodglazuur
- 5c
- 5d
- 6a
- 6b
- 6c fragment
- 7 terrine
- 8 Nederland
- 9

AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten)

In druk verkrijgbaar

Als PDF te downloaden op www.bma.amsterdam.nl

- AAR 1 *Wonen aan een wagenplein. AO Haarlemmerplein (2005).* Amsterdam 2006
- AAR 2 *Tweede Kostverlorenkade. IVO (2006).* Amsterdam 2006
- AAR 3 *Verschansen achter vuilnis. IVO Amstelstraat (2006).* Amsterdam 2007
- AAR 4 *Scherven uit de Pottenbakkersgang. AO Westerstraat (2003).* Amsterdam 2007
- AAR 5 *In de schaduw van de VOC. AO Rapenburg (2005).* Amsterdam 2007
- AAR 6 *Beerputten en bedrijvigheid. AO Konijnenstraat (2003).* Amsterdam 2007
- AAR 7 *Zerken en graven in de Nieuwezijds Kapel. IVO Rokin (2005).* Amsterdam 2007
- AAR 8 *Opgraving van een mikwe in de Nieuwe Synagoge. Jonas Daniël Meijerplein (2006).* Amsterdam 2007
- AAR 9 *De Hallen. IVO Bilderdijkkade (2006).* Amsterdam 2006
- AAR 10 *Een fontein in de Buitensingel. AB Leidseplein (2006).* Amsterdam 2006
- AAR 11 *Diemen Tolbrug. IVO Muiderslootweg (2006).* Amsterdam 2008
- AAR 12 *Boezemgemaal Halfweg. IVO Wethouder van Essenweg (2006).* Amsterdam 2007
- AAR 13 *Frans Ottenstadion. IVO Amstelveenseweg (2004).* Amsterdam 2007
- AAR 14 *Archeologisch opgraving Vijzelstraat (2004).* Amsterdam 2007
- AAR 15 *Aanplantingen in het IJ. AO Martelaarsgracht (2003).* Amsterdam 2007
- AAR 16 *Schuilkerk de Papagaai. AO Kalverstraat (2004).* Amsterdam 2008
- AAR 17 *De saillant van Het Blaauwhoofd. IVO Van Diemenstraat (2006).* Amsterdam 2007
- AAR 18 *De noordwestelijke oever van Oostenburg. AO Oostenburgermiddenstraat (2006).* Amsterdam 2006
- AAR 19 *Het Shell-terrein. IVO Grasweg (2004).* Amsterdam 2007
- AAR 20 *Het RIVA-terrein. IVO Baarsjesweg (2005).* Amsterdam 2008
- AAR 21 *De Ceintuurbaanpanden. AB Tweede Sweelinckstraat / Sint Willibrordusstraat (2006).* Amsterdam 2008
- AAR 22 *Het Purperhoedenveem. AO Oudezijds Voorburgwal (2004).* Amsterdam 2008
- AAR 23 *Noord/Zuidlijn, locatie Rokin. AB / AO 2003-2006.* Amsterdam 2007
- AAR 24 *Sportpark Ronald McDonald, IVO Zunderdorpweg (2007).* Amsterdam 2008
- AAR 25 *N 44, De Keyzer. IVO Czaar Peterstraat (2008).* Amsterdam 2008
- AAR 26 *Het Luycksterrein. IVO Overamstelstraat (2004).* Amsterdam 2008
- AAR 27 *Oranjerie in Frankendael. AO Middenweg (2003).* Amsterdam 2008
- AAR 28 *Serviesgoed uit een 18de-eeuwse beerput. AO Derde Weteringdwarsstraat (2003).* Amsterdam 2008
- AAR 29 *Profiel van de 17de-eeuwse stadswal. AB Marnixplein (2004).* Amsterdam 2008
- AAR 30 *Bolwerk Oosterblokhuis. AO Prof. Tulpplein (2005).* Amsterdam 2008
- AAR 31 *Van Amstelbocht tot Binnengasthuis. AO Oude Turfmarkt (2005).* Amsterdam 2009
- AAR 32 *N 43 / Funenpark. AB Cruquiuskade (2008).* Amsterdam 2009
- AAR 33 *Het gemeentearchief terrein. IVO Amsteldijk 67 (2009).* Amsterdam 2009
- AAR 34 *Spaarndammerdijk 320. IVO (2007).* Amsterdam 2009
- AAR 35 *Wonen aan twee stegen. AO Paardenstraat (2004).* Amsterdam 2008
- AAR 36 *Een 17de-eeuwse beerput in de grachtengordel. AO Keizersgracht 355 (2005).* Amsterdam 2009
- AAR 37 *Noordoosthoek van een 13de-eeuws verdedigingswerk. AO Nieuwezijds Kolk (2006).* Amsterdam 2009
- AAR 38 *Een dam rond 's Lands Dok. AO Marineterrein Kattenburgerstraat (2005).* Amsterdam 2009
- AAR 39 *Rust en Werk. AB Amsteldijk 67 (2009).* Amsterdam 2009

- AAR 44 *Kelderwoningen en een beerput in de Lastage. AO Nieuwe Jonkerstraat (2007). Amsterdam 2010*
- AAR 45 *De Sint Anthoniespoort en de stadsmuur. AB Nieuwmarkt (2007). Amsterdam 2010*
- AAR 46 *Boren voor de Bijenkorf, AB Noord/Zuidlijn Dam (2007). Amsterdam 2010*
- AAR 47 *Spuistraat AO Spuistraat 256-258 (2008). Amsterdam 2010*
- AAR 48 *Sporen in de Suikerbakkerssteeg, AO OZ Voorburgwal (2008). Amsterdam 2010*
- AAR 49 *Bewoning tussen Nes en stadswal, AO OZ Voorburgwal/Pieter Jacobsstraat (2005). Amsterdam 2010*
- AAR 50 *Glasafval op het achtererf, AO Rozenstraat (2006). Amsterdam 2010*
- AAR 51 *De Buiksloterbreek. IVO Marjoleinterrein, Amsterdam (2009). Amsterdam 2010*
- AAR 52 *Plavuizen in de Kalverstraat. AB Kalverstraat 151, Amsterdam (2008). Amsterdam 2010*
- AAR 53 *Bolwerk Muiden. AB Sarphatistraat 470, Amsterdam (2010). Amsterdam 2010*
- AAR 54 *Archeologische Signaleringskaart Amsterdam. Amsterdam 2010*
- AAR 55 *Rozenstraat 194, AO, Amsterdam (2009). Amsterdam 2010*
- AAR 56 *Bergbezinkbassin, AB Haarlemmerplein, Amsterdam (2010). Amsterdam 2011*
- AAR 57 *De Nieuwe Ooster. IVO Rozenburghlaan, Amsterdam (2011). Amsterdam 2011*
- AAR 58 *Ophogingen en bedrijfsafval VOC-werf. AB Oostenburg kavel 5, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011.*
- AAR 59 *Van Buitenpolder tot Uilenburg. AO Oudeschans 5-11, Amsterdam (2008). Amsterdam 2011*
- AAR 60 *Wonen achter de OZ Voorburgwal. AO OZ Armsteeg, Amsterdam (2008). Amsterdam 2011*
- AAR 61 *Cluster Schievink. AO Rozenstraat 68-74, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011*
- AAR 62 *Beerput Spuistraat 30. AB, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011*
- AAR 63 *De 17de-eeuwse stadswal bij de Regulierspoort. AB Rembrandtplein, Amsterdam (2009). Amsterdam 2011*
- AAR 64 *Van scheepshelling tot Koordrager. AO Oudeschans 73-77, Amsterdam (2009). Amsterdam 2012*
- AAR 65 *Op 't Water gewonnen, AB Dam 2-4, Amsterdam (2009), Amsterdam 2012*
- AAR 66 *De waterkelder van de Portugese Synagoge. AB Mr. Visserplein 3, Amsterdam (2010), Amsterdam 2012*
- AAR 67 *'Ons Genoegen', AO Elandsstraat 101, Amsterdam (2010), Amsterdam 2012*

Colofon

AAR (Amsterdamse Archeologische Rapporten) 67

Amsterdam 2012

ISSN: 1872-5139

Tekst: Jerzy Gawronski, Ranjith Jayasena, Jørgen Veerkamp
 Redactie: Jerzy Gawronski
 Veldwerk: Arno van den Brand, Ranjith Jayasena, Ronald Klein, Ron Tousain, Jørgen Veerkamp
 Tekeningen: Ranjith Jayasena, Rob Groenen
 Foto's: Ranjith Jayasena, Jørgen Veerkamp (veld), Ron Tousain (vondsten)
 Vondstdeterminatie: Marja Blok, Ranjith Jayasena, Jørgen Veerkamp
 Editing English summary Taft Kiser
 Vormgeving: BMA (29/10/2012)
 Druk: MultiCopy Amsterdam Centrum

© Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2012
 Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BMA. BMA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.